

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Diplomová práce

2019

Karel Čapka

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Reflexe československé měnové
reformy v roce 1953 v dobových
periodikách na Olomoucku v porovnání
s celostátními periodiky s využitím
archivních fondů KV KSČ v Olomouci
a KNV Olomouc.

Diplomová práce

Autor práce: Karel Čapka

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Suk, PhD.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Olomouci 29. července 2019

Karel Čapka

Bibliografický záznam

ČAPKA, Karel. *Reflexe československé měnové reformy v dobových periodikách na Olomoucku v porovnání s celostátními periodiky s využitím archivních fondů KV KSČ v Olomouci a KNV Olomouc*. Olomouc, 2019. XY str. Diplomová práce (Mgr.), Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Pavel Suk, Ph.D.

Rozsah práce: 200 294 znaků

Anotace

Cílem diplomové práce s názvem Reflexe československé měnové reformy v dobových periodikách na Olomoucku v porovnání s celostátními periodiky s využitím archivních fondů KV KSČ v Olomouci a KNV Olomouc je nahlédnout na měnovou reformu v Československu v roce 1953 prostřednictvím tehdejšího tisku, a to na úrovni celostátní a krajské. Cílem je zjistit, zda se informování občanů pomocí krajského tisku určitým způsobem lišilo od informování celostátního tisku. Dalším cílem je též zjistit, zda existovaly pokyny od tehdejších orgánů moci, které měly cenzurní dohled nad analyzovanými periodiky. Na krajské olomoucké úrovni jde o Stráž lidu a Časopis Krajského národního výboru Olomouc a v případě celostátní úrovně jde o deníky Rudé právo a Svobodné slovo.

Annotation

The aim of the thesis titled Reflection of Czechoslovak monetary reforms in contemporary journals in the Olomouc region compared with national journals using archival KV KSČ in Olomouc and KNV Olomouc is to look at monetary reform in Czechoslovakia in 1953 by then-print and on the national level and county. The aim is to determine whether the information to citizens through the regional press is in some way different from informing from the national press. Another goal is also to find out whether there were instructions from the authorities that had censorship control over analyzed journals. At the Olomouc regional level, these journals are the Stráž lidu and the Časopis Krajského národního výboru Olomouc, and in the case of the nationwide level, they are the daily newspapers Rudé právo and Svobodné slovo.

Klíčová slova: měnová reforma v Československu, rok 1953, cenzura tisku, krajský tisk na Olomoucku, Stráž lidu, Časopis Krajského národního výboru Olomouc, Svobodné slovo a Rudé právo.

Keywords: monetary reform in Czechoslovakia, year 1953, censorship of the press, regional press in Olomouc, Stráž lidu, Časopis Krajského národního výboru Olomouc, Free Word, Svobodné slovo a Rudé právo.

Title: The reflection of Czechoslovak monetary reform in newspapers in the Olomouc region in comparison with national periodicals using archival collections of the Communist Party of Czechoslovakia in Olomouc and KNV Olomouc.

Poděkování

Vřelé díky patří vedoucímu práce PhDr. Pavlu Sukovi. PhD., za jeho trpělivost s mými neutuchajícími dotazy a za správné nasměrování a pomoc při vytváření diplomové práce. Dík náleží i mé ženě Barboře za její trpělivost, kterou musela při mém bádání a psaní vynaložit. Nechci opomenout ani na pracovníky archivů, kteří mi často pomohli při hledání správného materiálu k analýze, zvláštní poděkování pak náleží i panu PhDr. Bohdanu Kaňákovi, PhD., za jeho velice ochotný přístup k mé žádosti.

Úvod	4
Odklon od tezí	6
1 Metodologická část	8
1.1 Zvolené metody	8
1.2 Oblast výzkumu a výzkumné otázky	10
1.3 Cíl výzkumu	12
1.4 Postup analýzy	12
2 Teoretická část	15
2.1 Krize z let čtyřicátých	17
2.1.1 Sovětizace společnosti	17
2.2 Krize státu v 50. letech 20. století	19
2.3 Měnová reforma v roce 1953	21
2.3.1 Reakce československých občanů na měnovou reformu	25
2.3.1.1 Příklad z Kutnohorska	25
2.3.1.2 Situace na Slovensku	25
2.3.1.3 Protesty na Olomoucku	26
2.4 Situace médií, a zvláště tisku v období měnové reformy	26
2.4.1 Cenzura tisku a její aplikace v tehdejší Československu	27
2.5 Analyzované noviny	31
2.5.1 Noviny na Olomoucku	31
2.5.1.1 Cenzurní orgány určené pro regionální tisk	32
2.5.1.2 Ostatní pravidelný tisk	33
2.5.1.3 Nepravidelný tisk	33
2.5.1.4 Cenzurní orgány k regionálnímu tisku	33
2.5.1.5 Stráž lidu	34
2.5.1.6 Časopis Krajského národního výboru Olomouc	34
2.5.2 Vybrané celostátní noviny	35
2.5.2.1 Rudé právo	35
2.5.2.2 Svobodné slovo	36
2.6 Orgány vládnoucí KSČ, které vykonávaly kontrolu tisku	36

2.6.1 Hlavní správa tiskového dohledu	37
2.6.2 XIII. oddělení – propagandy a agitace ÚV KSČ, IV. odboru tisku	38
3 Praktická část	39
3.1 Analýza pokynů Krajského výboru Komunistické strany Československa v Olomouci (KV KSČ v Olomouci) a Krajského národního výboru Olomouc (KNV Olomouc)	39
3.1.1 Pokyny KV KSČ Olomouc	39
3.1.2 Pokyny KNV Olomouc	41
3.2 Analýza pokynů Hlavní správy tiskového dohledu (HSTD) a z odboru tisku Ústředního výboru KSČ (ÚV KSČ)	43
3.2.1 Pokyny z HSTD	43
3.2.2 Analýza Dokumenty Oddělení propagandy, kultury a agitace ÚV KSČ	44
3.3 Analýza výsledných zpráv v novinách na Olomoucku	45
3.3.1 Stráž lidu	45
3.3.2 Časopis Krajského národního výboru Olomouc	52
3.4 Analýza výsledných zpráv v celostátním tisku	54
3.4.1 Rudé právo	54
3.4.2 Svobodné slovo	64
3.5 Porovnání regionálního a celostátního tisku	71
3.5.1 Odpovědi na stanové výzkumné otázky	73
3.6 Shrnutí dat	75
Závěr	78
Summary	79
Použitá literatura	80
Primární zdroje	80
Archivní dokumenty	80
Periodika	80
Stráž lidu	80
Časopis Krajského národního výboru Olomouc	81
Rudé právo	81
Svobodné slovo	82
Zákony	82

Sekundární zdroje	82
Literatura	83
Odborné časopisy	85
Webové zdroje	85
Diplomové práce	86
Ústní sdělení	86
E-mailová konverzace	86
Seznam příloh	87
Seznam použitých zkratk	93
Teze diplomové práce	95

Úvod

Komunistický režim si při svém totalitaristickém vládnutí uzurpoval pro svoje propagandistické účely též média a využíval jejich potenciál plně ke svému prospěchu. Vedoucí představitelé komunistické strany si již před převzetím moci v únoru 1948 plně uvědomovali, jakou sílu mají sdělovací prostředky, tehdy v podobě rozhlasu a tisku. S jejich pomocí se jim získávali podporu pro svoji politiku. Po kompletním převzetí moci dokonaly vládnoucí totalitní struktury proces přesunutí médií pod vládu státu a KSČ a zcela tak omezily jakoukoli svobodu projevu prostřednictvím masmediálních prostředků. Stát kontroloval veškeré informace, které se na veřejnost dostávaly prostřednictvím médií. Všeobjímající moc nad mediálními obsahy však žádala dostatečný aparát pracovníků, kteří by byli schopni uhlídat každodenní proces toku informací k publiku. Komunistická strana delší dobu hledala to správné nastavení cenzurního modelu a ustálenější podoba, která vydržela lehce přes dvě dekády byla v podobě Úřadu pro tisk a informace, který trval od roku 1968 do roku 1989. Do roku 1968 komunistická strana měnila způsoby kontroly mezi různými odděleními komunistických aparátů, mezi ministerstvy či vytvářela specifické cenzurní úřady.

Právě v analyzovaném roce 1953, v časovém rozmezí kolem měsíce června, probíhalo období, kdy kontrola nad mediálními obsahy procházela výraznou změnou. Vliv Ministerstva informací a osvěty je zcela upozaděno, jelikož ministerstvo zaniká a přechází pod Ministerstvo školství a osvěty. Stále zde však působí tiskový odbor spadající pod ÚV KSČ, který patří do kulturně agitačního a propagandistického oddělení. Stejně tak kontrolu nad svěřenými médii mají i krajské, regionální či místní nebo městské výbory KSČ a též národní výbory, které kopírují hierarchii výborů KSČ. Ve zmíněném roce 1953 vzniká cenzurní úřad nazvaný Hlavní správa tiskového dohledu, který postupně přebírá kontrolní a cenzurní agendu, avšak stále paralelně pokračuje v činnosti i tiskový odbor ÚV KSČ, a regionální odnože KSČ.

V této době probíhá měnová reforma, která musí pro režim v médiích vypadat jako výrazný úspěch. Komunistické straně se taková mediální prezentace daří, jsou prezentovány povzbudivé články, jak peněžní reforma prospívá státu.

Reflexe československé měnové reformy v dobových periodikách na Olomoucku v porovnání s celostátními periodiky s využitím archivních fondů KSČ Olomouc a KNV Olomouc, toto je celý název práce, který reflektuje všechny hlavní body, které jsou tematicky obsaženy. Práce se snaží podívat na vybraný regionální tisk na Olomoucku, kde se krajský tisk udržel oproti dalším územním celkům na dobré úrovni, alespoň co se týče čísel nákladů jednotlivých listů, nikoli obsahu, který byl plně podřízen komunistické propagandě. Práce analyzuje, jak bylo o měnové reformě referováno ve vybraných krajských periodikách a výsledek je následně porovnávám s analýzou vybraného

celostátního tisku. V pozadí nezůstává ani zkoumání dokumentů od organizací, které měly na starost kontrolu tehdejšího tisku.

K analyzovaným periodikům patřily čtyři noviny, dvoje z Olomoucka (Stráž lidu a Časopis Krajského národního výboru Olomouc) a dvoje z celostátní úrovně (Rudé právo a Svobodné slovo). Mezi analyzované archiválie orgánů, které měly na starost vydávání novin či jejich kontrolu, patří Krajský výbor KSČ v Olomouci, Krajský národní výbor Olomouc, odbor tisku Ústředního výboru KSČ a Hlavní správa tiskového dohledu. Dokumenty k analýze byly vyhledávány a následně studovány ve čtyřech různých archivech: Státním okresním archivu Olomouc, Zemském archivu Opava, pobočce Olomouc, Národním archivu České republiky a Archivu bezpečnostních složek. K vyhledávání ve zmíněných institucích jsem využil jejich webové vyhledávací služby, a kromě Zemského archivu Opava, pobočka Olomouc, kde bylo velké množství materiálu nalezeno prostřednictvím samotného vyhledávače, jsem u ostatních archivů využil i pomoc od příslušných zaměstnanců-archivářů, kteří pomohli najít další potřebný materiál k analýze.

Diplomová práce je členěna do čtyř hlavních tematických okruhů: základní vhléd je popsán prostřednictvím úvodního textu, následně je rozebírána metodologie, která je využita v praktické části práce. Mezi metodologií a praktickou částí s analyzovanými daty je vložena teoretická část, která popisuje situaci vedoucí k měnové reformě, okolnosti jejího vzniku a následné uskutečnění reformy jako takové.

K dosažení stanovených cílů jsem využil tři metodologické postupy, jedná se o historickou analýzu přímou dle Hrocha v kombinaci s historicko-srovnávací metodou synchronní dle Sedlákové a od stejné autorky i narativní analýzu. Díky zvoleným metodám je možné získat odpovědi na položené otázky, jak a zda se lišily mediální obsahy o měnové reformě otisknuté v novinách na Olomoucku oproti novinám celostátním. A dále, zda existovaly přímé pokyny pro samotné listy, jak mají o měnové referovat. Za zkoumané období bylo zvoleno rozmezí od května do července roku 1953, jelikož uprostřed této doby probíhala měnová reforma a zrušení přidělového systému. Jelikož měnová reforma byla plošně utajovaná až do konce května roku 1953, není nutné zkoumat vybrané noviny a orgány státní moci dříve než od května. Informace o měnové reformě začaly mizet z veřejného prostoru v druhé polovině června, proto byl proveden průzkum dochovaných tiskovin a archiválií do půlky měsíce července, kdy v této době se již po dobu více než dvou týdnů neobjevovala nikde ani zmínka o měnové reformě.

Pro zasazení práce do historického kontextu bylo využito několik sekundárních pramenů v podobě odborné literatury, která se dotýkala jak témat o krizi, která vedla k měnové reformě, tak o reformě samotné. Nechybí ani tituly referující o cenzuře za

komunistického režimu či o mediálním prostředí a jeho vývoji. Literatura je převážně českojazyčná, objevují se však i anglicky psané tituly či články. K získání některých informací bylo využito i odborných internetových zdrojů historiků, či renomovaných odborných institucí.

Téma diplomové práce má několik účelů. Vybrané pole výzkumu nebylo doposud prozkoumáno, není tedy zřejmé, jak se v daném období choval krajský tisk oproti celostátnímu. Historici se též zmiňují o probíhající cenзуře v prostředí tehdejšího komunistického režimu, jsou tedy dochovány přímé pokyny od politických orgánů, které měly tehdy zkoumané noviny ve správě? Zvolení olomoucké oblasti je podmíněno menším poklesem nákladů krajského tisku oproti jiným regionům v roce 1953. V tomto regionu zůstal krajský tisk silný, zatímco v jiných územních celcích byl tento typ tisku dokonce i rušen. Zvolení krajské úrovně je podmíněno větší šancí na nalezení většího množství archivního materiálu a též jsou doposud plně dochované noviny, které vycházely na krajské úrovni, což o nižších úrovních (okresní, městské) říci nelze. Cílem je tedy najít schodu, či rozdílnost ve zvolené mediální prezentaci měnové reformy ve vybraných médiích a též zjistit, zda a jaké pokyny pro tvůrce novin existovaly.

Odklon od tezí

Už během prvotních podrobnějších fází bádání v literatuře a v samotných archivních dokumentech k danému tématu jsem začal zjišťovat, že v tezích k diplomové práci mám některé nesrovnalosti, které je nutné napravit a uvést na pravou míru.

V tezích jsem uvedl, že provedu kvantitativní analýzu. V průběhu práce jsem dospěl k rozhodnutí, že budu provádět kvalitativní analýzu s využitím historické analýzy, historicko-srovnávací metody a narativní analýzy. V tezích jsem též zmínil, že výstupem historického výzkumu bude potvrzení či vyvrácení hypotézy. Avšak v tezích ani následně v práci jsem hypotézu nestanovoval, jelikož k analýze byly využity metody.

Dále je potřebné zmínit pochybení v prvotních tezích, kde se zmiňuji o ZV KSČ. Jedná se o mylné uvedení a tehdejší výrazně slabší orientaci v názvosloví a samotném členění orgánů spadajících pod ÚV KSČ. Pokud bych se nechtěl držet krajské úrovně, jednalo by se o nižší články, než jsou kraje, tedy OV KSČ neboli okresní výbor, nikoli závodní výbor, což byl nejmenší článek z hierarchie. Paralelně k tomu by byl i ONV, tedy okresní národní výbor, kdybychom nahlíželi do dokumentů na okresní působnosti.

Při zpracovávání archivních materiálů jsem přicházel na nové skutečnosti, které mi při psaní tezí k diplomové práci nebyly zřejmé. Nebyly mi zřejmé z důvodu nepřítomnosti jakékoli literatury na specifické téma, ve kterém se mimo jiné zaměřuji na hledání archivních pozůstatostí od místních politicky příslušných orgánů, ve nichž by byly údaje o tom, jak mají analyzované noviny referovat o měnové reformě. Z důvodu

nově objevených informací a materiálů se mírně změnily i cíle práce, původním primárním cíle práce bylo zjistit, zda se vydání na regionální úrovni lišila od celostátních, avšak dílčí cíl, zmapování přítomnosti pokynů z dostupných dochovaných archiválií příslušných orgánů, se stal též jedním z hlavních cílů, a to z důvodu, že při zkoumání archiválií poměrně záhy vyšlo najevo, že obsah je plošně obsahově stejný, avšak o řídicích úlohách jednotlivých orgánů, majících na starost právě kontrolu obsahu tisku, zpřístupněné či dochované archivní prameny nehovoří. Hledání důkazu, zda orgány na krajské úrovni aktivně zasahovaly do obsahu svých periodik co se o měnové reformě čtenář dozvěděl, se stalo výraznou částí diplomové práce.

1 Metodologická část

V metodologické části práce je představen zvolený kvalitativní přístup uskutečněný prostřednictvím analýzy dokumentů, Zvolené metody využiji k tomu, aby mohlo být zodpovězeno na položené výzkumné otázky a mohl tak být naplněn záměr práce. Metodologická součást diplomové práce má za cíl představení oblasti výzkumu, nastínění výzkumných problémů, představení výzkumných otázek a cíle výzkumu.

1.1 Zvolené metody

K zodpovězení položených výzkumných otázek v tezích k diplomové práci jsem použil kvalitativní přístup. Jde konkrétně o tři metody spadající do kategorie analýzy dokumentů, do které spadá historická analýza přímá, historicko-srovnávací synchronní metoda a narativní analýza. Postup výběru analyzované oblasti tématu zkoumání byl stanoven dle standardního postupu při kvalitativní analýze dle Hendla (Kvalitativní výzkum, str. 39, 2008). Prvně si bylo nutné stanovit oblast výzkumu, tou se v případě této diplomové práce stala v obecném měřítku měnová reforma v roce 1953. Při konkrétnějším zacílení jsem zvolil její obraz v novinách na Olomoucku v porovnání s celostátními novinami a též zkoumání pokynů od státních orgánů k redakcím jednotlivých novin.

U historické analýzy jsem využil následující postup dle akademiků Berga a Lune: (Qualitative research methods for the social sciences, str. 311, 2012):

1. Identifikování si oblasti výzkumu a výzkumných otázek.
2. Studium odborné literatury k tématu.
3. Přehodnocení výzkumných otázek na základě studia literatury.
4. Zvolení historických metod, které použiji.
5. Nalezení primárních a případně sekundárních zdrojů.
6. Evaluace autenticity a správnosti probádaných dat.
7. Analýza nalezených dat a vytvoření narativu (interpretace) k nim.

Analýza archivních pramenů bude prováděna pomocí tzv. historické analýzy přímé metody podle Miroslava Hrocha. Jejím prostřednictvím získáváme z historických dokumentů fakta přímým zkoumáním pramene, v němž jsou tyto informace přímo obsaženy. K historickému přistupujeme tak, že se jedná o relevantní zdroj informací vypovídající přímo o zkoumané historické události. „Přímá metoda je běžným a převažujícím postupem historikovy práce všude tam, kde jde o prostý popis skutečnosti. Pokud se historik omezí na otázku: jak se to stalo?, vystačí s rekonstrukcí

historických událostí z pramenů pomocí přímé metody.“ (Hroch, Úvod do studia dějepisu, str. 204, 1985).

Aby mohla být metoda v případě diplomové práce využita, musíme mít k dispozici relevantní historické prameny odpovídající tématu výzkumu. Vzhledem k cílům práce, které jsou: prozkoumání referování o měnové reformě v dobovém tisku na Olomoucku s porovnáním s celostátním tiskem, a hledání přímých pokynů od kontrolních orgánů samotným novinám, jsou vybrané archiválie (výtisky čtyř novinových listů, dokumenty KV KSČ v Olomouci, KNV Olomouc, tiskový odbor ÚV KSČ a HSTD) dostatečnou volbou pro potřeby diplomové práce.

Kromě přímé historické metody, ze které při zkoumání archivních dokumentů můžeme zjistit *jak se něco stalo*, v našem případě tedy, zda se lišily celostátní výtisky od regionálních a zda a jak se v dochovaných dokumentech objevují pokyny od politických orgánů k tomu, jak mají mediální obsahy vypadat, musíme ještě využít historicko-srovnávací metodu. Sedláková popisuje, že k užití historicko-srovnávací metody je potřeba předchozí studium pramenů, které se k vybranému tématu vztahují. Též je nutné zhodnotit jejich dostupnost, četnost a možnost přístupu k nim. Sedláková dále pokračuje: „V některých případech může být obtížné předem stanovit zkoumaný vzorek, protože některý z dokumentů (významných jednotek) může vést k objevení jiného, o jehož existenci výzkumník předem nevěděl.“ (Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky, 387, 2014). Obdobný případ se stal u této diplomové práce, původní zamýšlené primární zaměření bylo na porovnání krajského a celostátního referování o měnové reformě v tisku, tomu odpovídá i název diplomové práce. Jako dílčí výzkum bylo stanoveno nalezení pokynů pro jednotlivé redakce, jak měly o měnové reformě informovat. V průběhu bádání bylo postupně zjištěno, že hledané dokumenty se nedochovaly, případně ani neexistovaly. Proto jsem musel zaměřit více času prvně na detailnější prozkoumání archivů a následně se podrobněji věnovat analýze článků. Při analýze článků jsem se musel více zaměřit na podobnosti napříč různými novinami, aby bylo možné a z nich následně dle případné podobnosti mezi celostátní a krajskou úrovní zpětně rekonstruovat, zda nějaké pokyny doopravdy existovaly.

Po stanovení si výzkumných cílů následuje kritický rozbor zkoumaných materiálů. Pokračuje se zhodnocením, jakou mají informace výpovědní hodnotu, pokud je možné, ověřuje se pravost, věrohodnost a pravdivost údajů, jedním slovem reliabilita. „Kritický přístup spočívá i v nutnosti nahlížet na materiály z odstupů, neboť i původní záznamy mohou nést stopy záměrného působení, například politické propagandy před rokem 1989.“ (tamtéž, str. 387).

Při historicko-srovnávací metodě jsem zvolil postup synchronní, tedy jsem paralelně studoval více objektů ze stejného časového období, v tomto případě blízké

období měnové reformy v roce 1953 v tehdejším Československu.

Dále je nutné zvolit, co při komparativní metodě bude porovnáváno. Při srovnávání krajského a celostátního tisku, bude brán zřetel na následující prvky:

- Byly uvedeni autoři článků? Pokud ano, byli stejní, nebo odlišní v jednotlivých novinách?
- Objevovaly se zcela stejné články (případně zkrácené varianty) v různých ze zkoumaných tiskovin? Dávaly články o měnové reformě ve stejné dny (s rozmezím jednoho dne) důraz na stejná témata o měnové reformě?
- Kdy se začaly objevovat první, na reformu pochvalné, dopisy?
- Pracovaly noviny s ilustracemi/karikaturami?
- Jak vypadaly titulní strany? Používaly úvodníky stejnou formu a obsah napříč analyzovanými novinami?

Aby bylo dosaženo záměrů práce, je nutné též využít narativní analýzu. Ta totiž „přistupuje ke zkoumanému textu jako ke strukturovanému celku. To znamená, že jeho jednotlivé části nebyly složeny náhodně, ale jsou výsledkem záměrného kódování a editace textu podle potřeby vyprávěče, jenž tak manipuluje sdělením, v němž se odráží jeho sociální role.“ (Sedláková, Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky, str. 371, 2014). Po analýze veškerých dochovaných tiskovin je nutné podrobit celek stručné narativní analýze, tedy podívat se, co je vyjádřeno zkoumanými články o reformě (jaký je příběh neboli řetězec událostí) a též jak je to vyjádřeno (jaký je diskurz situace). (tamtéž, 370 – 371) V případě kontroly komunistického režimu nad médii můžeme předpokládat silnou míru propagandy.

Kombinací všech tří metod je tedy možno dojít k zodpovězení na všechny čtyři položené výzkumné otázky.

V textu byl použit standardní font Arial, využívaný programem Google Docs, ve kterém jsem diplomovou práci psal. Velikost písma je 12, řádkování je 1,15 s odstavcovým řádkováním 6 po skončení odstavce. Za citační normu byl zvolen harvardský styl, který je spolu s citační normou *forma číselného odkazu* základním citačním stylem, navíc jsem ho využil již při psaní diplomové práce. Opticky se mi jeví lepší, jelikož poznámky pod čarou, používané u druhého stylu, narušují styl stránky.

1.2 Oblast výzkumu a výzkumné otázky

V teoretické části jsou podrobněji popsány zkoumané oblasti zájmu, konkrétně jde o následující témata:

- situace v Československé republice v roce 1953 a co vše vedlo k proběhnuvší

krizi;

- popsání měnové reformy a zrušení přidělového systému na potravinářské a průmyslové zboží;
- zmapování cenzury, zvláště tiskové, a orgánů, které ji měly na starost, v období Československé republiky ve zkoumaném roce 1953, prostřednictvím dostupné literatury a následné práce s původními prameny, tedy s archivními záznamy příslušných (cenzurních) orgánů;
- analýza referování o měnové reformě prostřednictvím regionálního tisku na Olomoucku v roce 1953 v měsíci květnu a červnu, konkrétně Stráže lidu (spadající pod KV KSČ v Olomouci) a Časopisu Krajského národního výboru (spadající pod KNV Olomouc);
- popsání mediálního pokrytí informací o měnové reformě a zrušení přidělového systému ve dvou celostátních denících Rudé právo a Svobodné slovo, první spadající přímo pod Komunistickou stranu Československa, druhé noviny oficiálně patřící Československé straně socialistické. Zkoumané období bude stejně dlouhé, jako analyzované období u krajského tisku.

Při prvotní přípravě diplomové práce jsem si v tezích stanovil následující čtyři výzkumné otázky, na které se v praktické části diplomové práce pokusím z analyzovaných dat najít odpověď. Jak již bylo zmíněno v části 1.1 Zvolené metody, původně jsem bral za primární výzkumnou otázku číslo 1, tedy jaký je rozdíl mezi referováním o měnové reformě v celostátním tisku a v krajském tisku. Od ní se odvíjí i název diplomové práce. Avšak v průběhu bádání jsem zjistil, že je obtížné nalézt odpovědi na body 2 a 3. Musel jsem k nalezení odpovědí na zmíněné výzkumné otázky využít více času, než bylo původně zamýšleno a kvůli své náročnosti se staly též významnou částí analýzy.

1. Existují rozdíly v prezentaci měnové reformy celostátními novinami v Československu a regionálními novinami na Olomoucku? Pokud rozdíly v prezentaci měnové reformy byly, jakou měly podobu?
2. Byl styl informací o měnové reformě prezentované veřejnosti na Olomoucku odlišný od informací dostupných tehdejšími regionálními orgány KSČ?
3. Byl v dochovaných archivních dokumentech KV KSČ v Olomouci a KNV Olomouc explicitně kladen důraz na to, jak budou informace o měnové reformě publikovány? Jakou formu měly tiskové pokyny? Objevily se pokyny s návodem, jak reagovat na případný odpor veřejnosti?
4. Objevovaly se v regionálním tisku informace o měnové reformě, které nebyly

přítomny v celorepublikovém tisku?

1.3 Cíl výzkumu

Diplomová magisterská práce si klade za cíl zmapování a srovnání dochovaných archiválií z období československé měnové reformy v roce 1953 na regionální úrovni v Olomouckém kraji. Mezi zkoumanými archiváliemi budou archiválie Krajského národního výboru v Olomouci, Závodního výboru KSČ při Krajském národním výboru Olomouc a z Krajského výboru KSČ Olomouc. Dále budou zkoumány novinové zprávy na regionální úrovni Olomouckého kraje, které pojednávaly o proběhlé měnové reformě. Zaměřím se na to, zda z výše zmíněných úředních a politických míst šly do novin pokyny, jak o měnové reformě psát, zda se objevovaly pokyny ke zkreslení informací a zda probíhala propaganda. Pokud by žádné pokyny z vedoucích míst oficiální cestou dle dochovaných archiválií do novin nepřicházely, prozkoumám následně, jak noviny popisovaly onu reformu a pokusím se na případné podobnosti novinových zpráv zrekonstruovat pravděpodobné instrukce z řídicích orgánů.

Jako další částí analýzy dokumentů bude srovnání regionálních článků s věcným obsahem článků v celostátních denících Rudé právo a Svobodné slovo. Cílem práce je tedy také zjistit, zda informace prezentované široké veřejnosti v daném regionu byly totožné, rozdílné, či zcela odlišné s informacemi, které dostávali čtenáři celostátního tisku.

1.4 Postup analýzy

Zkoumané prameny byly systematicky vyhledány prostřednictvím archivů. V jejich databázích jsem hledal pomocí jejich vlastních internetových stránek obsahující vyhledávací funkce v jimi uschovaných materiálech (digi.archives.cz) či jsem využil obecný web pro zkoumání archivních dokumentů (badatelna.eu).

Z důvodu občasně nesrozumitelnosti dat ve vyhledávání jsem příslušné archivy kontaktoval prostřednictvím e-mailu či telefonicky. Všechny archivy jsem následně navštívil osobně. Obdobně tomu bylo i při hledání dokumentů ve Vědecké knihovně Olomouc.

Archivní ústavy, které jsem při hledání původních pramenů využil, jsou celkem čtyři, dva se nacházejí v Olomouci a dva v Praze:

- Státní okresní archiv Olomouc
- Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc
- Národní archiv České republiky
- Archiv bezpečnostních služeb

Vyhledávání potřebného materiálu jsem, jak již bylo zmíněno výše, uskutečňoval většinou přes online databáze, ve kterých jsem zadával hesla, která se týkala pole mého zkoumání. Do vyhledávače jsem zadával mimo jiné: názvy obou zkoumaných periodik na Olomoucku (Stráž lidu, Časopis Krajského národního výboru), názvy všech zkoumaných orgánů (HSTD, ÚV KSČ oddělení agitace a propagandy, KV KSČ Olomouc, KNV Olomouc) pojem měnová reforma, který jsem kombinoval s předešlymi zmíněnými hesly. Pokud výsledek hledání byl příliš obšírný, přidal jsem k vyhledanému heslu číslovku 1953. Ve třech ze čtyřech případů, konkrétně u archivů ABS, NA ČR, SOA OL jsem prostřednictvím e-mailu požádal o pomoc pracovníky příslušných archivů, objasnil jsem jim, o jaké téma se zajímám a zda by byli ochotni pomoci s výběrem archiválií, které by náležely k výzkumu. Na základě jejich doporučení jsem vždy dostal archivní materiál vztahující se přímo k tázanému tématu. Většinou nebylo možné u zmíněných tří archivů nalézt mnou hledanou oblast prostřednictvím jejich vyhledávače, jelikož jsem hledal příliš specificky. Až pracovníci archivů byli schopni předložit větší celky, které zahrnovaly více úřadů či témat nebo i větší časový rozsah, ale nacházelo se v nich mnou hledané období. U posledního archivu ZAO OL nebyla dopomoc pracovníků archivu třeba, jelikož přímo přes vyhledávač archivu bylo nalezeno velké množství patřičných dokumentů z potřebného období a zkoumaných orgánů potřebných k analýze.

Při osobním badatelském zkoumání původních pramenů, pokud byly dostupné, jsem použil patřičný inventář pro snazší hledání konkrétních hesel. Mezi vyhledávaná hesla patřily:

- cenzura
- novináři
- noviny
- redakce
- redaktor
- referát
- reforma měnová (a opačné pořadí slov v sousloví)
- regionální tisk (a opačné pořadí slov v sousloví)
- tisk
- tiskový odbor (a opačné pořadí slov v sousloví)
- tiskový referát (a opačné pořadí slov v sousloví)

V případě bádání v archivech na Olomoucku jsem též hledal hesla:

- Stráž lidu
- Časopis krajského národního výboru

V archivech Národní archiv a Archiv bezpečnostních složek, jsem hledal hesla:

- Svobodné slovo
- Rudé právo
- Stráž lidu
- Časopis krajského národního výboru

Z důvodu ne příliš častých výsledků při hledání konkrétních slov v inventářích, jsem též zvolil variantu prozkoumání jednotlivých zasedání analyzovaných orgánů (zasedání byra, rady, pléna, konference) v období před a během měnové reformy, tedy v měsíci květnu a v měsíci červnu. Zkoumal jsem, zda se o měnové reformě rokovalo na různých zasedáních a schůzích již v květnu a pokud ano, tak jak. Dále jsou zjišťoval, jak se o měnové reformě jednalo v průběhu jejího průběhu, tedy v měsíci červnu a jak se k ní místní političtí příslušníci stavěli, zda měli poznámky a reflexi k referování o měnové reformě v tisku. Pokud již na téma měnové reformy došlo, tak vždy jsem pátral po tom, zda se v textu nenachází zmínka o tisku a pokud ano, zda jsou zde vyřčeny nějaké pokyny ke správnému referování o měnové reformě a o zrušení přidělového systému.

Pokud vyhledané heslo v inventáři odkazovalo na větší množství materiálů, procházel jsem jednotlivé dochované archiválie a hledal v nich zmínky o přítomnosti odkazovaného hesla. Často bylo pár potřebných informací pro diplomovou práci skryto mezi větším množstvím materiálu, který byl často rozmanitého obsahu či různé dochované kvality, a tak byl hůře čitelný.

V několika případech inventář či webová stránka archivu odkazovala na určitou složku z konkrétního fondu, kde se měly nacházet hesla mnou hledaná. Pokud jsem v takto určeném fondu/složce nic nenašel, ověřil jsem si svůj výsledek u pracovníků archivu, aby buď potvrdili chybu v inventáři samotném, nebo poukázali na moje nedůsledné hledání.

Při práci s archivními položkami jsem při nalezení správného obsahu k tématu práce vždy daný text vyfotil a pro snadnější orientaci jsem si sepisoval i poznámky. Pokud archiválie poskytly nové informace, týkající se nových údajů o dalších kontrolních úřadech či o dalších periodických vydávaných ve zkoumané době, vždy jsem prozkoumal, zda jejich obsah referuje o měnové reformě a o případné cenzuře k obsahu týkající se reformy. Pokud nově nalezené údaje splňovaly výše uvedené podmínky, zařadil jsem o nich zmínku do diplomové práce.

2 Teoretická část

V teoretické části se pokusím nastínit a přiblížit veškerá témata, která souvisí se záměrem práce. Prvně jde o základní vhlad do situace, která vedla tehdejší komunistický režim k tomu, aby zvolili měnovou reformu. Situace zahrnuje válečné období, vypořádání se s následky války, komunistický mocenský převrat a následné řízení Sovětským svazem.

Dále se pokusím přiblížit měnovou reformu podrobněji, zmínit podmínky jejich příprav či události a reformy, které ji předcházely. Následně je pozornost zaměřena na tehdejší situaci v tisku, na zkoumaná periodika a tehdejší cenzura, která veškeré vydané materiály neustále doprovázela. Poté je nastíněna tehdejší pozice úřadů, které cenzuru a celkovou regulaci novinového prostředí prováděli. Posledním článkem v teoretické části je popis a vysvětlivky k analyzovaným úředním materiálům.

V teoretické části kapitole jsem vycházel ze širokého spektra literatury. Jelikož téma je zaměřené na česky mluvící zemi, dominantně je tak literatura napsána v jazyce českém. Použité archivní prameny obsahují kromě češtiny i slovenštinu. Kvůli některým tématům byla využita i cizojazyčná literatura psaná anglicky. Některé údaje byly převzaty i z webových zdrojů, konkrétně ze stránek renomovaných organizací, jako je Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, dále z webu Národního archivu Česká republika, či ze stránek vlády ČR, z Ústavu pro studium totalitních režimů nebo z příspěvku od ředitele Slovenské akademie věd na webu Dějiny a současnost. Samotná literatura nabízí pestrý přehled mnoha historiků, kteří se v publikacích věnovali přímo i nepřímo peněžní reformě či ekonomické a hospodářské situaci v padesátých letech v Československu. Veškerá dostupná odborná literatura nabízela ve všech případech skoro až totožný náhled na historické události vedoucí k měnové reformě a celkové ekonomické krizi v Československu.

Nedostatek literatury se naopak projevil při hledání informací o místním tisku, který pravděpodobně nebyl natolik podstatný, aby byl zanesen do odborné literatury nebo aby byl dosud tématem zkoumání např. bakalářských či diplomových prací. Jedinými plnohodnotnými zdroji pro regionální tisk z roku 1953 na Olomoucku se tak staly informace ze samostatných archivů a knihoven, kde se dochovaly vydání těchto listů a zmínky o těchto novinách v dokumentech příslušných orgánů. Například k problematice listu Stráž lidu byly vypracovány dvě diplomové práce, ale nereflaktovaly situaci v mnou zkoumaném roce. U celostátního tisku se obecné informace k danému roku hledaly též velice stěží v literatuře a informace zde zpracované opět pochází z dochovaných výtisků a informací o novinách uvedených v orgánech politické moci, které je měly na starost. Všechny čtyři analyzované noviny mají dochované výtisky ze zkoumaného období. Též jsem hledal, zda najdu o nich zmínku v archivních

dokumentech organizací, které je měly na starost. Oproti tomu zkoumání orgánů, které měly na starost cenzuru analyzovaných novin bylo značně náročnější. Odborná literatura, která by se tomuto tématu ve vybraném časovém období věnovala, není dostupná. Proto jsem byl při zkoumání odkázán jen na archivní dokumenty ze čtyř archivních ústavů, které obsahovaly různě zpracované, různě tříděné a různě obsahově plné materiály k požadovaným institucím. Ne vždy byly v archivech dostupné materiály, které byly k výzkumu potřeba, bylo to způsobeno buď nedochováním archiválií nebo nezpracováním archivu a jeho nedostupností pro badatele. Veřejně dostupné materiály následně obsahovaly veliké množství dat, které bylo nutné filtrovat (prezenční listiny, vstupenky na sjezdy, soukromá korespondence bez vztahu k tématu, dlouhé přepisy mluvčích či naopak minimum materiálu k deklarovanému roku, který měl daný fond obsahovat). Je nutné zmínit, že původní prameny obsahovaly materiály celkem náhodně tříděné, některé archivy je třídily dle let, některé dle tehdejších dělení sekcí daného úřadu, některé bez jasného vzorce či podle vlastní vydedukované představy o ideální kategorizaci daného obsahu. Stalo se tak, že například několik různých oddělení a odborů analyzovaného úřadu bylo vloženo dohromady do velkého časového úseku a řazení věci v inventáři nebylo ani chronologické a ani dle tehdejšího dělení daných odborů. U některých pramenů se dokumenty o činnosti vytvářely až zpětně, tedy analyzovaný cenzurní orgán začal vytvářet informace o své činnosti až po několika letech, což se promítlo v menším množství dat z potřených let k analýze. U většiny dochovaných archiválií jsem se potýkal s tím, že informace byly tříděny buď po příliš velkých časových úsecích a těžko se dohledávaly konkrétní informace o určité činnosti zkoumaného orgánu, anebo byly kategorizovány jinak, než byla jejich původní struktura.

Uvědomuji si, že původní prameny je nutné brát s významným kritickým přístupem, a to z důvodu vzniku oněch dokumentů v tehdejší totalitním státě, kde v orgánech mnou zkoumaných musely být osoby, které plně souzněly s tehdejší ideologií budování socialismu v Československu, což bylo explicitně mnohokrát zmiňováno napříč analyzovanými dokumenty. Nezbytně tedy platí přistupovat kriticky a s nadhledem k primárním zdrojům, které vznikly prostřednictvím osob nekriticky přistupujících k tehdejšímu režimu a je možné, že některé informace mohou být odlišné od skutečnosti, avšak bez dalších dostupných zdrojů je stěžejí možné informace verifikovat. Navíc ne veškeré informace se dochovaly nebo nebyly přístupné, což značně zmenšilo množství dostupných informací k analýze.

Nedostatek odborných literárních pramenů se objevil i v situaci se zjišťováním uplatňování cenzury ve zkoumaném období, o to méně informací bylo možné nalézt k uplatňování cenzury na regionální úrovni.

2.1 Krize z let čtyřicátých

Svět se ve čtyřicátých letech 20. století otrásal v krizi kvůli druhé světové válce, probíhající mezi lety 1939 až 1945. Právě kvůli probíhajícímu válečnému nepokoju byl v říjnu 1939 zaveden přídělový systém v tehdejší Protektorátu Čechy a Morava. (Štěpek, Přídělové doklady z období tzv. Protektorátu, str. 25, 2010). Tento systém vydržel funkční přes celé válečné období a nezmizel ani v poválečném období v tzv. třetí Československé republice. Přídělový systém pokračoval i v komunisty ovládané Československé republice po Únoru 1948. Jeho zrušení bylo tehdejší vládou přijata 30. května 1953, tedy osm let po válce a čtrnáct let po jeho zavedení (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 88, 2008).

2.1.1 Sovětizace společnosti

Důležitým prvkem dějinného vývoje byl rok 1947, kdy byl vládě Třetí republiky nabídnut tzv. Marshallův plán na obnovu poválečného státu. Měl za cíl obnovu válekou zničených zemí pomocí finančních prostředků. Československo však po debatách v červenci 1947 tento plán odmítlo a připravilo se tak v době hospodářské krize o značnou finanční pomoc (Michalek, Odmítnutí Marshallova plánu: Československá politika mezi Východem a Západem, 2007, online). Důrazné odmítnutí finanční pomoci vzešlo z komunistických řad dle pokynů ze SSSR. Sověti totiž vnímali Marshallův plán jako „americké ovlivňování vnitřních záležitostí evropských států“. Následné „československé přijetí je vnímáno jako úder proti SSSR, a to především proto, že ze slovanských a ani z ostatních východoevropských států nikdo další nabídku nepřijal.“ (tamtéž). ČSR svoje přijetí na základě nátlaku nakonec stáhla, jelikož Stalin pohrozil, že tento akt vnímá jako čin namířený proti SSSR, který navíc zpochybňuje československo-sovětské spojení. (Rada a Čornej, Dějiny zemí Koruny české II., str. 262, 1992).

Tehdejší vláda se nezmohla na odpor proti svému spojenci SSSR. Značný podíl na tom mělo vysoké zastoupení komunistických poslanců, kteří v tehdejší Ústavodárném národním shromáždění získali 114 mandátů z celkového počtu 300, tedy 38,12 % (tamtéž, str. 256–258). Komunisté tehdy měli předsedu vlády a dalších pět ministrů, což byl nejvyšší počet napříč dalšími stranami (Vláda Klementa Gottwalda I.: (02. 7. 1946 – 25. 2. 1948, online, 2007). Z vládnoucích politiků se následně ani jeden nevyslovil proti diktátu ze SSSR a tzv. železná opona byla po tomto činu již víceméně jasně dána a Československo se zařadilo do po bok dalších zemích ve vytvářejícím se tzv. Východním bloku (Rada a Čornej, Dějiny zemí Koruny české II., str. 262, 1992). Michálek zmiňuje následky nepřijetí tzv. Marshallova plánu: „pro ČSR bylo smutné, ale také osudové, že do konfrontace supervelmocí vstoupila v tak pozdní čas. Dalekosáhlé byly především ekonomické důsledky odmítnutí Marshallova plánu.“ (Odmítnutí

Maršallovu plánu: Československá politika mezi Východem a Západem, 2007, online). „(Kaplan) dospěl k závěru, že u kořenů především ekonomické krize Československa 50. let stálo odmítnutí Maršallovu plánu v roce 1947 a pak zejména politický převrat v únoru 1948, který republiku izoloval od západního ekonomického prostoru a násilně ji orientoval na státy sovětského bloku. Dokazuje, že ani nejtěsnější spolupráce se SSSR a finanční půjčka, kterou Československu poskytl, nepřinesly řešení.” (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 15, 2008).

Po roce 1947 následoval ještě větší příklon k Sovětskému svazu, a to kvůli tzv. Vítěznému únoru v roce 1948. Tehdy už šlo dle historika Václava Vebera o stalinizaci KSČ (Stalinizace KSČ, Paměť a dějiny, 2012). A jelikož KSČ vládla Československu, šlo tedy o stalinizaci celostátní. Státní převrat provedený Komunistickou stranou Československa a Komunistickou stranou Slovenska byl výchozím impulzem k nejzásadnějším změnám ve všech vrstvách a oblastech společnosti a života v ČSR. Stal se hlavním důvodem ke vzniku nedemokratického režimu, který se nyní zpětně nazývá jako komunistická či totalitní diktatura (Kaplan, Únor 1948, str. 5, 2018).

Komunisté po únorovém převratu zcela převzali moc a nastolili v Československu na dalších 41 let nedemokratický režim. Vláda komunistické strany začala zavírat do vězení desítky tisíc domnělých i skutečných odpůrců režimu, perzekvovala v rámci třídního boje členy mládežnických a tělovýchovných organizací (Sokol, Junák, Orel), započalo rušení soukromých živnostníků a řemeslníků. Započalo znárodnování podniků a továren, soukromý majetek byl znárodněn a zestátněn, nastala nucená kolektivizace, sedláci byli utlačováni. Režim uzavřel hranice, omezil občanům svobodu pohybu a i projevu, brojil proti nekomunistické inteligenci národa a celkově zlomil charakter národa (Kavalírová, Na únor 1948 nesmíme zapomenout, str. 7, 2008).

Takovéto drastické změny neměly pozitivní dopad na ekonomiku a přidělový systém pomocí lístků byl stále aktuální a jeho změna zatím v nedohlednu.

V květnu 1948 se uskutečnily parlamentní volby, které však nelze považovat za demokratické, jelikož již byly plně pod kontrolou komunistické moci a byla dostupná jen jedna kandidátka Národní fronty. Ta nakonec získala 89,2 %, zbytek byly bílé nebo neplatné lístky (Rada a Čornej, Dějiny zemí Koruny české II., str. 268, 1992). Po nástupu komunistů k moci začali lidé utíkat ze země a skoro čtvrt miliónu občanů se stalo obětí vykonstruovaných politických procesů, s jejichž přípravou a realizací pomáhali sovětské příslušníci bezpečnosti (Kaplan, Politický proces s Miladou Horákovou a spol., str. 4, 2019; Rada a Čornej, Dějiny zemí Koruny české II., str. 269, 1992). Mezi nejznámější politické procesy patří soud s generálem Píkou, Miladou Horákovou, Rudolfem Slánským, farářem Toufarem či Bulou. Největší množství těchto procesů probíhalo od roku 1949 do roku 1954, kdy proběhl poslední velký

monstrproces v podobě procesu proti tzv. slovenským buržoazním nacionalistům.

2.2 Krize státu v 50. letech 20. století

„Hned po únoru 1948 začalo zakladatelské období nového režimu, tehdy oficiálně nazývané budování základů socialismu. Během pěti let byly položeny základní kameny či obrysy nového mocensko-politického systému, nové ekonomiky a politiky. Rozsáhlé a hluboké změny přetvářely všechny oblasti života společnosti, postihovaly všechny občany, skupiny obyvatel, rodiny a jednotlivce.“ Nejdříve se nový režim snažil udržet si rozsáhlou skupinu příznivců a členů, zvláště mezi dělníky, ale od přelomu let 1949–1950 se tato skupina začala zmenšovat, jelikož režim neplnil dané sliby a „negativní důsledky jeho politiky byly stále zřejmější a citelněji doléhaly na život společnosti i jednotlivců“ (Kaplan, Československo v letech 1948–1953, str. 13–14, 1991).

Historička Antónia Štefániková se též domnívá, že krize v Československé republice byla způsobena „bezohledným začleněním Československa do sovětského mocenského bloku se vším, co z toho vyplývalo: oslabením československé pozice na západních trzích, stále silnějším preferováním vazeb na SSSR a další komunistické státy, politicky motivovaným nuceným přerušením obchodních vztahů s Jugoslávií a nešťastnou reorganizací struktury československého zahraničního obchodu.“ (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 13, 2008).

Vůči obyvatelům Československa byla častá perzekuce a zastrašování, což bylo uplatněno jak proti odpůrcům režimu z řad lidu, tak i proti bývalým pomahačům režimu (proti tzv. vnějšímu i vnitřnímu nepříteli). Zastrášovací povaha režimu se projevila nejen na čistkách v podnicích, školách, úřadech, armádě ale došlo i na bezpečnostní složky či i na samotné politické představitele. Kromě čistek se uplatňoval i přesun na nižší pozice či na zcela jiné druhy práce, pokud se osoba stala nepohodlnou. „Odráželo se to i v nastartování politických procesů, které vyústily v hrdelní rozsudky v případě nepřítelů mimo stranu (Horáková spolčníci) a posléze i nepřítelů uvnitř strany (Slánský a „diverzantská banda“) (Proces Slánský: Politické procesy 50. let, Národní archiv, online, 2019). „Perzekucemi se cítil režim posílen, ozdraven a jeho nepřátelé se zdáli být zatlačeni do pasivity. I to větší překvapení přinesl vedení strany výbuch nespokojenosti s měnovou reformou a projevy restauračních snah v Plzni.“ (tamtéž, str. 6).

V roce 1951 probíhalo utváření a přeměna stranických orgánů. Například v roce 1951 tehdejší prezident Klement Gottwald provedl reorganizaci předsednictva, sekretariátu a aparátu ÚV KSČ a KSS. Též probíhal i nábor nových členů do strany a celkem přes 25 % obyvatel českých zemí a přes 12 % obyvatel Slovenska bylo členy strany ke konci roku 1948. Nejvyššího vrcholu dosáhla strana v roce 1949, kdy v obou

zemích bylo ve straně přes 2 300 000 osob. Komunistická strana tedy neměla nedostatek příznivců, a i po procesech s vnitřním nepřítelem ve straně si dle svých slov nemohla stěžovat na nedostatek podpory (Anev a Bílý, Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989), str. 73–76, 2018).

„Karel Kaplan rovněž uvádí, že v letech 1951 – 1952 značně zesílila všeobecná nespokojenost s katastrofálním nedostatkem zejména průmyslového spotřebního zboží, a nacházela stále větší ohlas i v řadách těch, o jejichž podporu se moc opírala. Na trhu se nedostávalo zboží denní potřeby, jehož výroba byla omezena ve prospěch branného hospodářství. Všechny pokusy o nápravu a provedená opatření měla malý účinek. Nedostatek spotřebního zboží měl nejen ekonomické, ale i sociální důsledky, které se promítaly do mocensko-politické oblasti.” (tamtéž, str. 11). Stát se naopak snažil investovat do rozvoje českého strojírenství, hutnictví a zbrojního průmyslu. „Rychlá výstavba velké armády a ohromný zbrojní program měly katastrofální důsledky pro ekonomiku...” (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 9–10, 2008). Naopak utlumován byl rozvinutý spotřební průmysl. Ovšem hodnota sovětského rublu a měn jeho satelitů byla velmi malá. Československo tedy sice mělo dost výrazný export na východ, ale fakticky jej dotovali všichni občané Československa (Naše měna je pevná: Plzeň a měnová reforma 1953, str. 47, 2013).

V roce 1953 vedení KSČ svoji mocenskou pozici nadále upevňovalo. Po smrti prezidenta Klementa Gottwalda v březnu 1953 prošla strana další změnou, nově nebyla jmenována jedna osoba do předsednictva strany, ale bylo zavedeno kolektivní vedení. O řízení stranického aparátu se staral první tajemník, kterým se po soupeření s Antonínem Zápotockým stal Antonín Novotný. Po Stalinově smrti se promítly změny i v KSSS, která si uvědomila problematičnost tzv. konfrontační politiky, orientované na konflikt s tzv. Západem (šlo o zvláště o militarizaci). Směřování politiky zahrnovalo i ekonomické reformy a mezi ně patřila právě měnová reforma, která měla směřovat ke zvýšení životní úrovně pracujících. „Přestože politikové a politologové z řad demokratické emigrace kritizovali systém nově budovaný v Československu průběžně od mocenského zvratu v roce 1948, fakt, že se nachází v krizi, si uvědomili teprve v roce 1953, kdy se nespokojenost československé veřejnosti vyhrtila nejvíce a kdy již byla nepřehlédnutelná.” (tamtéž, str. 5). Započalo snižování státních maloobchodních cen, došlo k pozastavení násilné kolektivizace v zemědělství a byly pozastaveny rozsáhlé akce proti církvím (Anev a Bílý, Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989), str. 76 – 77, 2018).

„Hlavní převratné změny v politickém i sociálně-ekonomickém systému byly v roce 1953 již v celku uzavřeny. Moc byla pevně v rukou KSČ, ekonomika byla převedena do rukou státu, marxismus-leninismus se stal povinnou státní ideologií. Část společnosti tyto změny vítala a podporovala, část zůstávala k těmto změnám v celku lhostejná jiná

část se k systému stavila skepticky až rezistentně.” (Naše měna je pevná: Plzeň a měnová reforma 1953, str. 17, 2013).

Výrazně se na krizi v padesátých letech 20. století podílely problémy v zemědělství, které byly zapříčiněny nucenou a násilnou kolektivizací. „Necitlivá a nelítostná kolektivizační praxe na československém venkově, zahájená se vši brutalitou v létě 1951, se minula úspěchem. Tvrdý tlak komunistického režimu sice v této době vedl ke vzniku jednotných zemědělských družstev, avšak za tu cenu, že klesla celková produktivita zemědělské výroby a že nevybíravé metody kolektivizace samotnou její myšlenku v očích venkovské veřejnosti diskreditovaly.” (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 9 –1 0, 2008).

Po započetí kolektivizace a rušení soukromého podnikání se úplně vymazaly tržní prvky z ekonomického prostoru státu. „Do roku 1952 došlo k dokončení znárodnění i na mikroúrovni a zmizela též většina živností s jedním nebo dvěma zaměstnanci (poslední vlna jejich zanikání přišla v letech 1957 – 1960).” Československo tak zakončilo transformaci k centrálně řízenému hospodářství a v sovětizaci trhu dospělo spolu s NDR (nepočítaje SSSR) nejdál ze zemí východního bloku.” (Končelík a kol., Dějiny českých médií 20. století, str. 134, 2010).

Dle Pernese všechny problémy režimu vyvrcholily v roce 1953. „Zcela mimořádnou roli ve vývoji roku 1953 sehrála peněžní reforma, kterou komunistická vláda provedla ve dnech 31. května a 1. června a která nepochybně byla projevem hluboké krize, do níž se československé hospodářství dostalo.” (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 15, 2008).

2.3 Měnová reforma v roce 1953

Ekonomická situace samotného Československa byla v roce 1953 poměrně komplikovaná. Po únoru 1948 v zemi postupně probíhala likvidace soukromého řemesla, maloobchodu, živnostníků a soukromého zemědělství.

„Státy sovětského bloku neměly totiž čím platit. Jejich měny nebyly hodnotné a v normálním světě vzbuzovaly spíše nechápající úsměv. Bankéři je hodnotili snad jen jako sběratelskou kuriozitu.” (Jirásek a Šůla, Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50: 1, str. 14, 1992). Nefungoval pětiletý plán schválený v roce 1948, změna struktury průmyslu znamenala vysoké náklady státu, nebyly dodržovány termíny výstavby, podniky dlužily peníze bankám a výrobním partnerům. V republice stále fungoval přidělový systém. Existoval od roku 1949 sice i volný trh, na němž ale ceny výrobků byly mnohonásobně dražší než na přidělovém trhu. Ekonomičtí odborníci vymyšlené varianty, jak hospodářskou situaci země řešit. Od podzimu 1952 probíhala již příprava peněžní reformy. Pracovníci, kteří se na přípravě podíleli, byli kvůli

absolutnímu utajení odvezení do zahraničí, kde od prosince 1952 do března 1953 pracovali na technickém zajištění reformy. Nové bankovky byly objednány v Sovětském svazu (mince v Leningradě a bankovky v moskevské tiskárně Gozak). V dubnu a květnu probíhaly konečné úpravy týkající se legislativy, přepočtu a rozvozu peněz (Naše měna je pevná: Plzeň a měnová reforma 1953, str. 48, 2013).

Obdobná situace s měnovou reformou nastala o rok dříve v Bulharské lidové republice. Československo nebylo jedinou zemí Východního bloku, kde v 50. letech proběhla měnová reforma. V Bulharské lidové republice se uskutečnila o rok dříve v roce 1952. Zde byl poměr při výměně starých lev za nové v poměru 100:1 (starý lev ku novému levu), v některých případech byl směnný kurz 100:3 či 200:1, u výplat byl poměr 25:1. Měna byla nově svázaná se sovětským rublem namísto původního amerického dolaru. Důvodem bylo odvázní se od nestabilní měny americký dolar (Steinberg, ed., *The Statesman's Year-Book: Statistical and Historical Annual of the States of the World for the Year 1956*, str. 839, 1956 & Steinberg, ed., *The Statesman's Year-Book 1963: The One-Volume Encyclopedia of all nations*, str. 866, 1963).

Historik Vladimír Varinský vidí měnovou reformu jako „pokus politbyra ÚV KSČ – inspirovaný sovětským vedením – vybědnout z obtížné ekonomické situace a tvrdí, že byla provedena tak, aby byla co nejvýhodnější pro stát, vzdor masivní propagandě, dokazující, že cílem tohoto opatření mělo být zlepšení životní situace pracujících.“ (Pernes, str. 15).

Původním plánem bylo ukončení přidělového systému a přejítí na volný trh, stát se snažil zajistit dostatek prostředků proto, aby po přechodu na volný trh bylo všeho dostatek. Jančík dále popisuje snahu státu získat tezaurované peníze obyvatel pomocí oné regulace trhu, tedy zrušení přidělového systému a zavedení nových daní. Plány na změnu začaly již v roce 1952 podle maďarského vzoru se supervizí ze Sovětského svazu. V květnu 1953 k této změně byla přidána ještě měnová reforma, která byla provedena souběžně s měnovou reformou 1. června 1953 (Jančík, *Peněžní reforma roku 1953 jako nástroj sociální změny*, str. 327–337, 2014).

Ideologické podklady pro lid pro objasnění měnové reformy a zrušení lístků a potravinářské a průmyslové zboží vycházely stále z třídního boje a snaze o zničení soukromého podnikání a vesnických boháčů tzv. kulaků. Neopomenutelnou součástí podrobného rozhledu jsou i detailní propočty, kolik peněz případnými ekonomickými změnami stát získá od jaké vrstvy obyvatel. Režim měl jednotnou rétoriku, která hlásala, že měnovou reformou se odstraní zbytky kapitalismu, zruší se vykořisťovatelská sféra, tedy soukromé podnikání, a tak se zrychlí budování socialismu. Reforma sleduje „likvidaci finanční základny zbytku kapitalistů, zabavených výrobních prostředků po roce 1948,“ a dále „peněžní reforma, zrušení lístkového systému

zásobování a přechod k rozvinutému obchodu s jedinými státními maloobchodními cenami budou novou ranou kapitalistickým a spekulantským živlům ve městě i na vesnici.” (Musilová, Měnová reforma 1953 a její sociální důsledky, str. 47, 1994).

Příprava na peněžní reformu probíhala v kompletním utajení, i tak na veřejnost pronikly určité údaje o chystané reformě a šířily se různé mýty o zvyšování cen, natisknutí nových peněz (dokonce se hovořilo i o rublech), zkupovalo se zboží a vybíraly se peníze ve větším množství. Hovoří o tom historik Pernes a popisuje, že KV KSČ v Českých Budějovicích nechalo vypracovat *Zprávy o vývoji hospodářské a politické situace v důsledku vládního opatření z 5. května a 12. května 1953 a šeptandy*. Zpráva pojednávala o šeptandě, která se nesla od března ohledně chystané měnové reformy (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 86, 2008).

Tvrzení historika Pernese potvrzují i dokumenty uchované v Zemském archivu v Opavě, pobočka Olomouc, kde se ve spisech Krajského národního výboru Olomouc objevují zprávy o peněžní reformě. Konkrétně jde o korespondenci finančního odboru KNV Olomouc s Ministerstvem financí, které se tázalo ohledně množství výběrů a vkladů, ohledně nadměrného nákupu zboží a na šeptandu o reformě mezi obyvatelstvem. (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, KNV Olomouc, i. č. 2651, Měnová reforma) Informace o reformě se začaly objevovat poté, co nebylo dostatečně vysvětleno vládní nařízení výplaty záloh na mzdy v půlce měsíce (Národní archiv, Změny výplatních termínů mezd a penzí, 26. srpna 1953).

Informace o reformě se částečně rozšířily 28. května, kdy ministr národní bezpečnosti Karol Bacílek vydal tajný rozkaz „o zajištění zvláštní vládní akce”, což bylo jemné označení pro peněžní reformu. Toto zajištění bylo přípravou pro případné zásahy proti nespokojeným osobám s reformou (Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 87, 2008).

Samotná měnová reforma byla oficiálně potvrzena Politickým výborem ÚV KSČ 30. května v 9:00 při zasedání ÚV KSČ a do regionů se informace přenesla v 17:00, kdy byly svolány rozšířená pléna KNV, kde referovali příslušníci KV a ÚV KSČ, následovalo předání informací v 19:00 ONV (Šlouf, Okradená strana. Protesty členské základny KSČ proti měnové reformě v roce 1953, str. 261, 2018). Následující den se informace dostala do novin, z analyzovaných periodik informaci přineslo Rudé právo a Svobodné slovo. Zákon, kterým byla reforma vyhlášena, nese označení č. 41/1953 Sb. Zákon o peněžní reformě.

Peněžní reforma zahrnovala dle Pernese sedm důležitých bodů:

1. Peněžní jednotka – koruna československá – byla podle schváleného zákona podložena zlatem (1 Kčs = 0,123426 g ryzího zlata) a připoutána k sovětskému

rublu (1 rubl = 1,80 Kčs).

2. Veškerá doposud užívaná platidla byla nahrazena novými, které byly vytištěny v SSSR. Občané si je mohli vyměnit za nové v různých poměrech, záleželo na výši jejich hotovosti a úspor.
3. Zrušilo se přidělové hospodářství s potravinami a průmyslovým zbožím, to znamenalo zavedení volného trhu pro všechno zboží.
4. Ceny zboží prodávaného na vázaném trhu (přídělový systém) byly zvýšeny, oproti tomu ceny zboží prodávaného již před reformou na volném trhu byly sníženy.
5. Změnou prošly výkupní ceny zemědělských produktů a proběhla úprava mezd v sociální oblasti a změnilo se daňové zatížení pracovních důchodů.
6. Tzv. vázané vklady z roku 1945 vložené při měnové reformě v roce 1945 byly anulovány, stejně jako pojistky a cenné papíry.
7. Veškeré státní dluhopisy, dílčí dluhopisy či zástavní listy vydané po roce 1945 byly anulovány (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 89, 2008).

Pernes popisuje, že měnová reforma byla západními médii označována jako *velká finanční loupež*. Stát si díky peněžní reformě přišel na 14 miliard Kčs, které využil na splacení dluhu a na vlastní hospodářské problémy. Na směně staré měny za novou trátilo veškeré obyvatelstvo, jen 300 Kčs původních bylo možné vyměnit za nové peníze v poměru 5:1, jakákoli další částka v hotovosti se směňovala v poměru 1:50, část obyvatelstva, která byla vyloučena z vázaného trhu, musela celou měnu směnít v poměru 50:1. U peněz uložených na účtu byla situace odlišná, zde se se poměr financí směňoval v různých poměrech do různé hodnoty, například do 5 000 Kčs se měnily v poměru 5:1, či částky od 25 do 50 000 Kčs se směňovaly v poměru 25:1 a pokud veškeré úspory přesáhly částku nad 50 000 Kčs, tak se celá částka směňovala v poměru 50:1. Tedy například majiteli účtu s 50 000 Kčs zbylo po reformě 1. června na vkladní knížce 1 000 Kčs nové měny (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 89-90, 2008). Stát navíc díky směně peněz zjistil, kdo disponuje jakým majetkem a měl aktuální přehled o tom, kolik jmění je v oběhu a věděl, kdo má více, než sám stát považoval za vhodné. Toho pak využil v novinách.

Měnová reforma se dotkla i důchodů, veškerá penze byla zrevidována a z cirká 25 % důchodů bylo sníženo (Rákosník, Měnová reforma a důchodové zabezpečení, str. 345, 2014).

Českoslovenští občané 1. června prošli rapidní změnou fungování peněžního

systemu, která obrala většinu obyvatel o veškeré úspory a kompletně tak odstranila veškeré majetkové rozdíly ve společnosti, které zde přetrvávaly. „Komunistům sice umožnila stabilizovat ekonomiku a zrušit již od roku 1939, tedy dlouhých 14 let, existující přidělový (lístkový) systém na potraviny, textil a další spotřební výrobky, zároveň však zásadně oslabila svou popularitu ve společnosti, přinesla první protirežimní demonstrace (největší proběhla 1. června 1953 v Plzni) a pro část obyvatel znamenala dokonce rozchod s komunistickou ideologií.“ (Končelík a kol., Dějiny českých médií 20. století, str. 135, 2010).

2.3.1 Reakce československých občanů na měnovou reformu

Důsledky reformy byly bezprostředním podnětem k nespokojenostem. Vlna protestů trvala až do 6. června ve 129 závodech v Československu (Šlouf, Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953, str. 155, 2016).

Jeden z největších protestů proti opatření strany a vlády proběhl 1. června 1953 v Plzni (Naše měna je pevná: Plzeň a měnová reforma 1953, str. 17, 2013). Zde demonstrovali zvláště dělníci strojírenského podniku ZVIL (Závody Vladimíra Iljiče Lenina, dříve Škodovy závody), kterým byla vyplacena mzda za červen celá v květnu, nikoli jen půlka v květnu a druhá v červnu, jak bylo ze strany nařízeno. Celkově zde demonstrovalo několik tisíc lidí. Žádných změn však demonstrující pochopitelně nedosáhli (Křivancová, Měnová reforma roku 1953 a plzeňské povstání, str. 55–61, 2015).

Celkem na 130 protestů propuklo po republice v závodních halách, někde se dokonce protestovalo i na ulicích (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 90–91, 2008).

2.3.1.1 Příklad z Kutnohorska

Na Kutnohorsku bylo zaznamenáno výrazné vykupování zboží v obrovské míře v období ke konci května, kdy lidé dostali půlku výplaty. V obchodech nic nezbývalo pro běžný lid, většinu vykupovali spekulanti a na ostatní se nedostávalo. 25. května je ukončen volný prodej a následuje jen prodej potravinářského zboží. Lidé se ještě 31. května snažili zbavit co nejvíce peněz, kromě potravinářských prodejů měli možnost utratit peníze například v restauracích či kinech. Den na to byla zahájena výměna peněz, ne všude jich bylo dostatek, takže až do 3. června platily obě měny (Novák, Měnová reforma roku 1953 na Kutnohorsku, str. 348–354, 2014).

2.3.1.2 Situace na Slovensku

Na Slovensku měnová reakce nevyvolala v lidech takové protirežimní reakce jako v Česku. „Na Slovensku měla nespokojenost veřejnosti mírnější průběh,

a to zejména díky:

- a. absencí vysoce koncentrovaných středisek průmyslu obdobným těm například v Plzni, Praze či Ostravě;
- b. odlišným metodám práce policejního aparátu, který dokázal využít neexistence míst se silnou koncentrací nespokojených lidí na Slovensku. (Pernes, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, str. 15, 2008).

2.3.1.3 Protesty na Olomoucku

„V kraji Olomouc bylo zabráněno v 7 větších závodech vyvolání stávký tím, že pokusy o stávku byly včas signalizovány spolupracovníky. Poznatky byly sděleny ihned funkcionářům KSČ, kteří docílili udržení klidu na závodech.“ Jelikož zde byli dobří spolupracovníci StB, nebylo potřeba, aby noviny nějakým způsobem reagovaly na případné stávky a nepokoje prostřednictvím novinových článků (Bárta, Peněžní reforma 1953 ve zprávách ministerstva národní bezpečnosti, str. 63, 2013).

2.4 Situace médií, a zvláště tisku v období měnové reformy

Situace médií ve 20. století prošla různými změnami, reflektovala proces globalismu a média se tak stávala stále rozšířenější. Hlavním masmediálním prvkem v počátcích poloviny 20. století v Československé republice byly noviny a rozhlasové vysílání. Televizní vysílání bylo spuštěno 1. května 1953 a rozšíření do domácností nebylo okamžité. I tak společnost procházela díky rozšíření médií určitými proměnami.

„Relativnímu zmenšení světa, pocitu zkrácených vzdáleností, napomohlo rozšíření vysílacích médií po první světové válce vznikl rozhlas jako nové masové médium, po druhé světové válce se totéž událo s televizí. Rozhlasovému posluchači a později televiznímu diváku byly audiálně či audiovizuálně zprostředkovány vjemy ze vzdálených zemí. ... Obě vysílací média přispívala ke globalizačním tendencím. Tištěná média ovšem představovala také další, byť spíše druhotný informační zdroj.“ (Večeřa, Úvod do dějin tištěných médií, str. 162, 2015). „Tištěná média vstupovala do 20. století jako hegemon,” str. 166 Avšak nástup rozhlasu a televize mělo za následek oslabení jejich pozice. „Vliv rozhlasového a televizního vysílání sice zastiňoval tištěná média, ale to by nemělo vést k jejich podceňování. Jejich rozšíření a dosah byly stále ještě enormní.“ (Večeřa, Úvod do dějin tištěných médií, str. 167, 2015).

Jelikož televizní vysílání bylo v roce 1953 teprve v počátcích, dominantními zdrojem informací sloužil stále tisk a rozhlas. V roce 1953 existovala jen jedna monopolní rozhlasová stanice, navíc plně pod kontrolou státu. Též neexistují audio záznamy či přepisy vysílání. „Audio záznamy vysílání se začaly systematicky pořizovat až v roce 1969, do té doby se pořídily záznamy jen namátkově. Písemné přepisy vysílání neexistují, jsou dochované například rozhlasové hry, ale přepisy běžného

vysílání nikoli.” (Podle ústního sdělení Ivany Zuranové (pracovnice Archivu Českého rozhlasu, dne 11. 7. 2019). Zaměřil jsem se proto při výzkumu na oblast tisku, jelikož nabízí pestré prostředí s několika druhy novin, navíc na regionální úrovni, které jsou poměrně snadno dostupné prostřednictvím archivů.

Pro totalitní státy byla svoboda slova a tisku přežitkem. „Lidé byli na každém kroku vystavení propagandě státu ovládaného masovými hnutími (komunistickými, fašistickými, nacistickými) a indoktrinováni jeho představami. Odlišné názory byly vnímány jako provinění proti státu a vládnoucímu hnutí, a proto byly tvrdě trestány. V atmosféře všudypřítomného strachu začala autocenzura fungovat jako sebezáchovný prostředek. Právě ona se stala klíčovým instrumentem, s nímž regulace a kontrola médií v totalitářských režimech pracovala.” (Večeřa, Úvod do dějin tištěných médií, str. 175, 2015).

Po únorovém převratu v roce 1948, kdy komunistická strana převzala moc nad celou republikou, se komunisté kromě chopení moci ujali i řízení a kontroly médií. Po převratu nastala razantní proměna médií, nešlo jen o změnu vlastnické struktury či různých vazeb, které jednotlivá doposud soukromá média měla, ale šlo o zavedení zcela nového způsobu tzv. veřejné komunikace státu k lidem. Tento model je typický pro totalitní režimy, je totiž „založen na jiné společenské funkci a odlišné hospodářské základně médií i na specifickém způsobu jejich kontroly a řízení. ... Charakteristickým rysem byla snaha maximalizovat kontrolu vládnoucí KSČ nad průběhem mediální komunikace, a izolovat tak občany od „závadných informací“ a orientovat jejich názory žádoucím směrem. Jakkoli právní normy vymezovaly základní prostor, v němž se mohla média pohybovat, meze tohoto pohybu určovaly především dokumenty a nařízení KSČ a cenzurní instituce, případně materiály svazu novinářů. V tisku schvaloval cenzor signální výtisk.” (Končelík a kol., Dějiny českých médií 20. století, str. 137, 2010).

2.4.1 Cenzura tisku a její aplikace v tehdejší Československu

Cenzura tisku značí určitou kontrolu od vládnoucí moci nad tím, co bude veřejně publikováno, proto totalitářské režimy, jako například vláda Komunistické strany Československa v téže zemi, sáhli k cenze informací, aby měli plnou kontrolu nad tím, co je lidu předkládáno. Cenzura může být různá v mnoha podobách a směrech, prostřednictvím kterých se reguluje tok informací k občanům: obsahová cenzura (interní předběžná cenzura, autocenzura, následná externí cenzura), ekonomická a fiskální, profesní, distribuční, a nakonec i následná justiční kontrola (Večeřa, Úvod do dějin tištěných médií, str. 176 – 177, 2015).

V totalitních režimech dohlížely na kontrolu obsahu i speciálně vytvořené cenzurní úřady. K podpoře cenzury obsahu mediálních produktů sloužily i ideologicky směřované novinářské svazy, které svým působením pomáhali plnit zákony

totalitaristických režimů, mimo jiné v prostředí Československa „napomáhat budovatelskému úsilí československého lidu a jeho boji za mír a spolupracovat na jeho výchově k socialismu.“ Novinářem ve zmiňovaném období mohla být jen osoba, která byla oddaná a ideologicky souznící s režimem: „Novinář s nevyhovujícím (buržoazním) třídním původem měl v komunistických zemích mnohem menší šanci uplatnit se ve své profesi.“ (Večeřa, Úvod do dějin tištěných médií, str. 182, 2015).

Důležitý význam měly stranickopolitické noviny v totalitních zemích, jako byly například země tzv. Východního bloku, mezi které patřilo i tehdejší Československo. „Vládnoucí režimy tu zlikvidovaly politickou konkurenci a nepřipustily existenci bulvárního tisku. Čtenářům nezbyvalo než si vybrat na deformovaném trhu z nadekretovaného výběru.“ (tamtéž, str. 218). Večeřa se též zmiňuje, že jakýkoli totalitaristický režim dokázal novinového média zručně zneužít ke svým cílům, které nebyly v souladu se základními zásadami lidskosti, jako je například svoboda projevu (tamtéž, str. 167).

Komunisté však sami slovo cenzura nepoužívali, praxe však byla zcela odlišná. Využívání cenzurních praktik bylo pro režim klíčové, aby mohli vést vlastní propagandu s cílem přesvědčit obyvatelstvo o správnosti budování socialismu a slepém následování a poslouchání vládnoucí strany. „Propaganda je formou komunikace, která se snaží docílit takové reakce, která podporuje požadovaný záměr tvůrce propagandy. Oproti tomu přesvědčování je interakcí mezi tvůrcem záměrů a přesvědčovanou osobou, kde jde o naplnění potřeb obou stran.“ (Jowett a O'Donnell, Propaganda & Persuasion, str. 1, 2018).

Propaganda v neutrálním významu znamená propagování určitých idejí, avšak politická propaganda provádí manipulaci pomocí specifických symbolů, jako je kolektivní postoj k něčemu (Lasswell, American Political Science Review, str. 627, 1927, online). V případě vládnoucí komunistické strany šlo například o ideu budování socialismu, či zastrašující prvky v propagandě ve stylu *kdo není s námi, je proti nám*.

Média po únorovém převzetí moci komunistickou stranou již neodpovídají za svoji činnost široké veřejnosti, ale vládnoucí straně KSČ. Komunisté využívali média k prosazení vlastních zájmů a nastolení vlastních témat. Stranická příslušnost byla u zaměstnaných novinářů povinná. (Končelík a kol., Dějiny českých médií 20. století, str. 137, 2010). „Posláním médií bylo vyvolávat masový souhlas veřejnosti s politikou KSČ. S cílem udržovat mocenský monopol KSČ, založený po prvních letech aktivní podpory již jen na poslušné rezignaci neinformovaných občanů, pracovala média nepřetržitě po celou dobu trvání komunistické moci – s výjimkou let 1968–1969.“ (tamtéž, str. 137–138).

Na podzim roku 1948 byla zřízena Kulturní rada a jejím úkolem bylo „projednávat

všechny zásadní otázky v oboru ideologie a kultury ...“ Zmíněná rada se cenzurou zabývala v obecné rovině a běžné každodenní zásahy do zajišťovalo kulturně propagační oddělení ÚV KSČ a patřičná oddělení v jednotlivých krajích. (Kaplan a Tomášek, O cenzuře v Československu v letech 1945–1956: studie, str. 12, 1994). Cenzura probíhala zpočátku přes drobné zásahy do textů v místním tisku, šlo například o úpravy vět, nebo vypouštění částí textu, postupně se vynechávaly i celé texty (Končelík a kol., Dějiny českých médií 20. století, str. 140, 2010).

Po únorovém převratu bylo zrušeno několik periodik (například Dnešek či Listy) a ty, které byly zachovány, byly limitovány přidělem papíru, zestátněním vydavatelství či změnou personálního obsazení. „V prvních letech po převzetí moci byla běžná denní kontrola úkolem rozhlasového a tiskového odboru ÚV KSČ a tiskových referentů v krajském komunistickém aparátu, kteří hodnotili, jak redakce spolupracují, a případně měnili jejich vedení – jež bylo stranicky odpovědné za dodržování linie a směrnic KSČ.“ Za otisknutý obsah nesl zodpovědnost šéfredaktor daného média, který se podle výše zmíněných informací musel řídit pokyny tiskových referentů z krajských aparátů a tiskovým odborem ÚV KSČ, též musel být stranicky příslušný (tamtéž, str. 138).

„Dohled nad médii mělo kulturně propagační oddělení ÚV KSČ, jehož součástí byl tiskové a vydavatelský odbor. Obdobná stranická oddělení působila v krajích a okresech. Aparát KSČ rozhodoval o existenci každého periodika, obsahu i personálním obsazení vedení redakce. Šéfredaktoři konzultovali s tiskovým a vydavatelským odborem buď na úrovni ÚV KSČ, nebo krajů a okresů, které informace mohou publikovat.“ (Bednařík, Naše měna je pevná, str. 46-47, 2013). Spolu s příslušným odborem ÚV KSČ probíhala kontrola médií i ze strany svazových orgánů, jako byl například v roce 1947 ustanovený Ústřední svaz československých novinářů (Kabele, Z kapitalismu do socialismu a zpět, str. 193, 2005). Situace se zhoršila od roku 1950 začalo platit nové nařízení od KSČ, že v každé redakci bude přítomen tzv. dohlížecí redaktor či redaktori, kteří jsou politicky uvědomělí a jsou schopni kontrolovat každé připravované vydání novin.

V roce 1950 vyšel v platnost nový zákon s názvem Zákon o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů, ve kterém je nepřímo zmíněna. Zákon nese označení 184/1950 Sb., a píše se v něm:

„§ 1 (1) Posláním tisku je napomáhat budovatelskému úsilí československého lidu a jeho boji za mír a spolupracovat na jeho výchově k socialismu.

(2) Vydávání tisku, tj. novin, časopisů a jiných periodických publikací (dále jen „časopisy“) nemůže být předmětem soukromého podnikání.

§ 2 Vydávání a rozšiřování časopisů řídí ministerstvo informací a osvěty; jde-li

o časopisy odborné, v dohodě se zúčastněnými ústředními úřady.

§ 7 Odpovědnost za obsah časopisu, kterou má dosud odpovědný zástupce listu, přechází v den, který stanoví ministerstvo informací a osvěty vyhláškou v Úředním listu na šéfredaktora, nebo osobu pověřenou vedením redakce. V této vyhlášce stanoví ministerstvo informací a osvěty též podmínky, které osoba pověřená vedením redakce musí splňovati.” (Zákon č. 184/1950 Sb. Zákon o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů).

Ze zmíněného zákona z roku 1950 je jasně patrné, že tisk musí souznět s tehdejší politikou a politickým směřováním státu, nelze psát kriticky k danému vývoji a musí tak plně napomáhat ve „výchově k socialismu”, což je značně zcela omezující při snaze o objektivní a svobodný tisk. Šlo tedy o jakousi autocenzuru ze strany šéfredaktora. Navíc bylo zakázáno soukromé podnikání, tedy veškeré informace proudily jen skrze stát a přes jeho kontrolní mechanismy, jako byly specifické odbory ÚV KSČ, tehdejší cenzurní ústav HSTD či KNV (obdobně v různých časových obdobích i ONV či MNV), které měly kontrolu nad samotnými státem vydávanými periodiky.

Krajskému tiskovému tajemníkovi až do vzniku cenzurního úřadu podléhali šéfredaktoři krajských a okresních periodik za „ideologický a politický obsah tiskovin a v případě pochyb se vyžadovala povinnost konzultovat s referenty tiskového odboru.” (Knapík, Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948 – 1950, str. 146, 2004).

V zákoně je v druhém bodě zmiňováno Ministerstvo informací a osvěty, to však v lednu 1953 zaniká a přechází pod Ministerstvo školství a osvěty. (Nařízení vlády č. 6/1953 Sb., Vládní nařízení, kterým se zrušují a zřizují některé orgány státní správy a upravuje jejich působnost) V návaznosti na centralizaci cenzurních prvků vzniká, níže podrobněji popsána, Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD). V září téhož roku je zřízeno ministerstvo kultury (Nařízení vlády č. 77/1953 Sb., Vládní nařízení o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy) - Odbor tisku a s tím spojené pravomoce tak přechází pod jeho správu.

„V atmosféře počátku padesátých let si ale UV KSČ uvědomoval, že je nutné zavést systém, který zajistí, aby se v médiích opravdu na objevily nějaké nežádoucí informace.” (tamtéž) Změna tehdejší podoby kontroly na mediálními obsahy přišla v období chvíli před měnovou reformou, konkrétně 22. dubna 1953, kdy byla usnesením vlády zřízena Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD), která měla na starost předběžnou cenzuru. „K publikování či vysílání mohly být uvolněny jen ty mediální obsahy, které pracovník HSTD prověřil (obtahy tisku, textu a scénáře připravené pro vysílání) a opatřil cenzurním číslem. Publikování či vysílání jakéhokoliv obsahu bez souhlasu HSTD bylo trestné.” (tamtéž).

Až do roku 1953 byl vliv na média dělen mezi dva hlavní orgány, konkrétně mezi

Ministerstvo informací a osvěty a s Kulturním a propagačním oddělením ÚV KSČ, noviny konkrétně pod odborem tiskovým. (Končelík a kol., Dějiny českých médií 20. století, str. 138, 2010) Cenzura tisku procházela v roce 1953 proměnou, z tehdejší podoby, kdy na kontrolu tisku dohlíželo současně jak Ministerstvo informací a osvěty tak patřičný odbor Ústředního výboru Komunistické strany Československa. Vznikl usnesením vlády ČSR v dubnu jeden cenzurní úřad s názvem Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD) (Končelík a kol., Dějiny českých médií 20. století, str. 139, 2010). HSTD nejdříve působila samostatně při vládě KSČ, avšak v druhé polovině téhož roku byla začleněna pod Ministerstvo vnitra. Přesný důvod začlenění pod Ministerstvo vnitra není v archiváliích uveden, předpokládá se však, že smyslem mohla být přílišná administrativní náročnost pro HSTD při práci v krajích. Jelikož Ministerstvo vnitra mělo ke své působnosti správy v krajích mohla již začleněná HSTD využít tyto pobočky k tiskovému dohledu (Kurapota, Hlavní správa tiskového dohledu 1953–1966, str. 15, 2015). Tehdy již Ministerstvo informací a osvěty neexistovalo, proto se logickým krokem jeví ministerstvo vnitra.

Dle dostupných archivních dokumentů o Ministerstvu informací se pomocí inventáře s informacemi mezi roky 1945 – 1953 dozvíme, že tiskový odbor ministerstva má dochované záznamy pouze do roku 1951, další záznamy zde nejsou vedeny a dohled nad tiskem byl pravděpodobně zcela předán pod ÚV KSČ, pod tiskový odbor (Národní archiv, Ministerstvo informací: 1945 – 1953, online, 1971).

2.5 Analyzované noviny

Mezi analyzované noviny, vycházející v roce 1953, jsem zvolil periodika z oblasti, ve které jsem zkoumal činnost politických orgánů, které měly vliv na obsah textů. Jde tedy o dvoje noviny vydávané v Olomouckém kraji v roce 1953 v měsíci květnu a červnu, a to Stráž lidu a Časopis Krajského národního výboru v Olomouci. Jejich obsah byl následně porovnán s novinami celostátními, taktéž vydávané ve stejném období.

2.5.1 Noviny na Olomoucku

„Regionální a lokální noviny jsou typem novin, které jsou omezeny ve svém geografickém dosahu. Tento typ novin zůstával i nadále zastoupen v těch zemích, kde se obyvatelé cítili silně spjati s regiony, ...” z navazujícího textu jde zvláště o země USA a mnoho zemí střední a západní Evropy (Večeřa, Úvod do dějin tištěných médií, str. 215, 2015). Jak píše Večeřa, regionální noviny jsou sice omezeny svým dosahem, na druhou stranu jsou však silně spjati s místní komunitou, mají tak velký vliv na přenos informací konkrétnímu publiku v dané lokalitě. Což dle Večeři může být snadno využito totalitářským režimem, který dokáže tištěná média obratně zneužít ke svým účelům,

kteřé jsou v mnohém v rozporu se základními zásadami lidskosti (tamtéž, str. 167).

Obě zkoumaná periodika spadala pod direktivu místních politických orgánů, a to Časopis Krajského národního výboru Olomouc pod Krajský národní výbor Olomouc a Stráž lidu pod Krajský výbor KSČ v Olomouci, která byla jediným vysokonákladovým stranickým deníkem.

Po komunistickém převzetí moci se regionální deníky potýkaly se snižováním nákladu a příslušné odbory ÚV KSČ se snažily situaci změnit k lepšímu, tedy ke zvýšení nákladu jednotlivých periodik. Dle údajů dochovaných v Národním archivu poklesl náklad krajského tisku po roce 1948 v Olomouci o 95 000 kusů a v roce 1951 byly dokonce zrušeny dva krajské deníky: brněnský a liberecký (Národní archiv, ÚV KSČ, fond: 05/3, Zprávy o okresním a krajském tisku, závodních a technických časopisech, arch. č. 169). V Usnesení Ústředního výboru KSČ o dalším rozvoji krajského tisku se píše, že v Olomouckém kraji připadá jedno číslo krajského stranického tisku na 30 obyvatel (není zmíněno, zda se v usnesení myslí jen list KV KSČ Stráž lidu, nebo zda je započítán i Časopis Krajského národního výboru v Olomouci). Zrušení deníků se nedotklo Olomoucka, a tak zde zůstal deník přítomen.

V usnesení se též zmiňuje, jak mají krajské výbory dbát o to, kým jsou obsazovány redakce periodik. Dle rad z usnesení by pozice měly být obsazovány jen nejnáročnějšími funkcionáři a členy strany, kteří mají předpoklady k tomu, stát se dobrými novináři. Dále je potřeba, aby Krajské výbory neustále novináře vzdělávaly a předcházely tak málo ověřovaným článkům s faktickými chybami a snažily se obecně zvyšovat jejich kvalitu.

2.5.1.1 Cenzurní orgány určené pro regionální tisk

Cenzory pro vybraná média v analýze byly jejich vydavatelé, tedy pro Stráž lidu to byl KV KSČ v Olomouci a pro Časopis Krajského národního výboru to byl již v názvu zmíněný Krajský národní výbor. Nižší správní celky, jako například OV KSČ v Olomouci či ONV KSČ Olomouc do krajského tisku nezasahovaly, ty měly na starost tiskoviny příslušné jejich poli působnosti. Na dohled mohli ještě případně dohlížet přímo členové odboru tisku ÚV KSČ, proto jsem v archivech pátral i po takové informaci.

V archivech jsem hledal dochované dokumenty, ve kterých by byly instrukce, jak a o čem se bude v novinách psát v souvislosti s měnovou reformou, zda se ve spisech objeví informace o tom, z jakých vyšších míst pocházely instrukce k mediálním obsahům či zda naleznu přímo v archívech redakčních rad informace o tom, jak byli jednotliví redaktoři instruováni o sepsání článků o měnové reformě nebo jak následně museli sebekriticky reagovat na to, co napsali a zda to přispělo k účelům strany. „V dochovaných archiváliích pravděpodobně nenajdete přílišné množství vámi hledaných informací, komunisté si tyto údaje vyměňovali nejčastěji ústně či telefonicky.“

(Podle ústního sdělení PhDr. Bohdana Kaňáka, Ph. D., ředitele Státního okresního archivu Olomouc, dne 10. 7. 2019).

2.5.1.2 Ostatní pravidelný tisk

Při pátrání v archivu jsem našel v dokumentech Jednotného národního výboru Olomouc (JNV Olomouc) informace nazvané 376 – Osvětová péče ve věcech tisku a publikací & 377 – Informační a propagační činnost. Tyto dvě kategorie obsahovaly tři kartony archiválií, ve kterých jsem objevil seznam lokálních periodik, vždy šlo ale o celozávodní či podnikové tiskoviny, které nebyly vydávány na denní bázi a nebyly tak pro téma diplomové práce podstatné. Navíc se jejich výtisky v archivu nedochovaly, není tedy možné zjistit, jak referovaly o měnové reformě, stejně tak nebyly v příslušném fondu zmínky o cenzuře ze strany JNV Olomouc.

V záznamech Krajského výboru KSČ jsem objevil tisk atypického formátu podobného velikosti A6 s formou trhacího kalendáře. List s měsíční periodicitou a nákladem 5 000 ks nesl název *Na pomoc agitátorům a referentům Olomouckého kraje*, s podtitulem *Proletáři všech zemí, spojte se!* Vydavatelem bylo oddělení propagandy a agitace KV KSČ v Olomouci (ZAO, pobočka Olomouc, fond: KV KSČ v Olomouci, Tisky vydané KV KSČ v Olomouci: Na pomoc agitátorům a referentům Olomouckého kraje, inv. č. 113 & ZAO, pobočka Olomouc, fond: KV KSČ Olomouc, Schůze byra, karton 44). Samotná složka nabízí vydání až od měsíce července 1953. V tomto vydání se však již nenacházela žádná informace o měnové reformě. Část z této příručky bylo objeveno ve Stráži lidu 2. června 1953. Dle údajů Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach by měly být dostupné i čísla od dubna 1953 (ŠVK Košice, Na pomoc agitátorům a referentům Olomouckého kraje, online). Jak uvádí Kaplan, právě místní referenti, spadající pod oddělení propagandy a agitace na ÚV KSČ, měli na starost kontrolu místně příslušného tisku (Aparát ÚV KSČ v letech 1948 – 1968: studie a dokumenty, str. 117 – 118, 1993).

2.5.1.3 Nepravidelný tisk

Dále byl k dispozici i seznam tisku, který vycházel na okresní, místní či na závodní úrovni v nízkém nákladu oproti krajskému tisku. Nejednalo se o deníky, většinou ani o týdeníky, ale často šlo o dvoutýdeníky, měsíčníky či nepravidelně vydávané tiskoviny.

2.5.1.4 Cenzurní orgány k regionálnímu tisku

Cenzurními úřady pro vybraná média v analýze byly jejich vydavatelé, tedy pro Stráž lidu to byl KV KSČ v Olomouci a pro Časopis Krajského národního výboru to byl již v názvu zmíněný Krajský národní výbor. Nižší správní celky, jako například OV KSČ

v Olomouci či ONV KSČ Olomouc do krajského tisku nezasahovaly, ty měli na starost tiskoviny příslušné jejich poli působnosti.

2.5.1.5 Stráž lidu

Stráž lidu vycházela od roku 1945 až do roku 1992, v průběhu let měnila periodicitu, vydavatele i podnázvy. Ve zkoumaném období byl vydavatelem nejdříve Krajský výbor KSČ v Olomouci až do roku 1960, následoval Okresní výbor KSČ v Olomouci spolu s Okresním národním výborem až do roku 1990. Do roku 1992 vydával Noviny vycházely od roku 1945 do 1992 (Stráž lidu, Digitální knihovna novin VKOL, online, 2008). Stráž lidu vycházela dvakrát týdně. Úterní čísla mívaly čtyři a více stran, páteční čísla šest a více stran, někdy se stalo, že úterní číslo vyšlo ve středu a páteční zase v sobotu, výjimečně měly a páteční čísla méně než šest stran, a to například 5. června 1953.

Redakční spisy v jsou uloženy v Zemském archivu v Opavě, pobožce Olomouc, avšak nejsou zpracovány a dle slov ředitele archivu pana Kaňáka jsou plné balastu, který tvoří většinu obsahu, mají 6,8 metrů rozlohy na policích a nahlížení do dokumentů zahrnující více než patnáct let údajů je možné až po zpracování archivu, pokud není udělena výjimka, i tak je velice náročné v nezpracovaném archivu cokoli konkrétního najít (Podle ústního sdělení PhDr. Bohdana Kaňáka, Ph. D., ředitele Státního okresního archivu Olomouc, dne 10. 7. 2019).

Ředitel Státního okresního archivu pan Kaňák požadovaný fond prošel a v e-mailu sdělil následující: „Fond obsahuje 50 kartonů spisového materiálu a několik úředních knih a podacích protokolů. Vezmeme-li horní a dolní časovou hranici prověřovaných dokumentů (1948 – 1989), pak fond Vámi požadovaný rok 1953 zahrnuje, avšak spisový materiál v kartonech obsahuje převážně dokumenty z let 1969–1989. Spisů ze 40. a 50. let je minimální množství a dokumenty z roku 1953 zcela chybí. Mnohem zajímavější jsou knihy. Jsou mezi nimi knihy zápisů z porad redakční rady Stráže lidu. Špatná zpráva ovšem je, že jsou zde zápisy od počátku Stráže lidu do října 1951 a pak až zase od června 1955. Kniha zápisů z období listopad 1951 až květen 1955 chybí! Můžeme se tedy jen domýšlet, proč zrovna toto období není doloženo. Jedním z důvodů může být právě rok 1953 a zásahy stranických orgánů do redakční práce časopisu. Podle mého názoru je pro Vás zbytečné dokumenty z fondu studovat, pokud Vás zajímají pouze události z roku 1953. Možná by ve vaší práci stačila jen zmínka, že v uvedeném fondu se dokumenty ze sledované doby nedochovaly.”

2.5.1.6 Časopis Krajského národního výboru Olomouc

Krajský národní výbor v Olomouci vydával již zmíněné periodikum, které je dochováno ve Vědecké knihovně v Olomouci pod označením Olomoucký kraj: Časopis Krajského národního výboru. Dochovalo se i vydání z roku 1953. Časopis

Krajského národního výboru Olomouc vydával zprávy, které již byly otisknuty v jiných novinách, a nijak se od nich po obsahové stránce nelišil. Avšak cenově byl dražší než denní noviny, což odpovídá běžné praxi u časopisů. Předplatné na rok stálo 100 Kčs, zatímco Stáž lidu na rok stála 31,20 Kčs.

Časopis Krajského národního výboru Olomouc běžně vycházel jednou za dva týdny, v půlce a na konci měsíce, avšak v případě mimořádných událostí vycházel i jednou týdně (například při smrti Stalina, Gottwalda a následném ustanovení nového prezidenta Zápotockého). To, že periodikum reflektuje aktuální události a vychází občas s týdenní pravidelností ho řadí spíše k novinám než k časopisům.

Zkoumaný časopis vycházel až do konce roku 1954, následně byl z nařízení Oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ zrušen. Ve spisu ÚV KSČ z roku 1954 se nařizuje od roku 1955 zrušení listů vydávaných ve všech KNV v Česku i na Slovensku (Národní archiv, ÚV KSČ, fond: 05/3, Zprávy o okresním a krajském tisku, závodních a technických časopisech, arch. č. 169).

2.5.2 Vybrané celostátní noviny

Mezi analyzované celostátní noviny bylo vybráno Rudé právo, jako hlavní noviny Komunistické strany Československa, které byly dominantním prvkem pro sdělování postojů strany veřejnosti. Dále jsem zvolil Svobodné slovo, jako další celostátní noviny, které však patřily povolené nekomunistické Československé straně socialistické, ale přinášely postoje KSČ: Noviny si však oficiálně deklarovaly svoji příslušnost k ČSS, proto byly zvoleny k analýze a nalezení případného jiného pohledu na reformu.

2.5.2.1 Rudé právo

Rudé právo bylo ústředním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa. Jednalo se o deník, který vycházel ve statisícovém nákladu.

V roce 1953 vycházelo každý den, každé číslo v pracovní den, tedy od pondělí do soboty, mělo čtyři strany, zatímco nedělní vydání mělo delší rozsah a mělo stran šest. Po roce 1948, kdyby bylo zrušeno mnoho deníků a Rudé právo se stalo dominantním listem státu, vzrostl jeho náklad na počátku padesátých let o 230 000 kusů denně (Národní archiv, ÚV KSČ, fond: 05/3, Zprávy o okresním a krajském tisku, závodních a technických časopisech, arch. č. 169). Denní náklad Rudého práva byl v roce 1953 kolem 600 000 kusů (Národní archiv, ÚV KSČ, fond: 05/3, Zprávy o okresním a krajském tisku, závodních a technických časopisech, arch. č. 169).

Stejně, jako další noviny, vycházející i v neděli, informovalo Rudé právo o sobotním usnesení vlády a Ústředního výboru KSČ ihned 31. května. Jelikož se jednalo o nedělní vydání, bylo více prostoru pro články. O měnové reformě informovalo i následující den, tedy v den uskutečnění samotné reformy – 1. června 1953, na rozdíl

od Svobodného slova, Stráže lidu a Časopisu Krajského národního výboru, které v den reformy nevyšly.

2.5.2.2 Svobodné slovo

Předchůdcem Svobodného slova byl deník České slovo, který začal vycházet v roce 1907. Jednalo se o deník České strany národně sociální (Harna, Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, str. 406, 2005). Deník vycházel kontinuálně až do roku 1944, kdy se přetvořil na týdeník s názvem Nedělní České slovo. Kromě toho až do zániku protektorátu vycházel večerník pod názvem Večerní České slovo (Veber, Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti, str. 179, 2004). Po druhé světové válce byl změněn název na Svobodné slovo, které začalo stejně jako ostatní periodika po únoru 1948 podléhat cenzurní kontrole komunistického státního a stranického aparátu. Většina dosavadních redaktorů Svobodného slova z řad národních socialistů byla nucena jít do exilu nebo byla perzekvována. Deník začal zcela sloužit účelům vládnoucí komunistické strany (Klátil, Republika nad stranami, str. 339, 1992 & Kocian, Československá strana národně socialistická v letech 1945 – 1948, str. 160, 2002).

Svobodné slovo vycházelo v roce 1953 šestkrát týdně mimo pondělí. 1. června, v den měnové reformy noviny nevyšly, a to ani při takto státně významné události. Avšak redakce Svobodného slova zvládla pokrýt tuto zpravodajský významnou událost již o den dříve v neděli 31. května. Noviny měly v pracovní dny, tedy v úterý až sobota, většinou čtyři listy, výjimečně jen tři. Nedělní vydání mělo stran více, konkrétně osm, ve výjimečných případech šest. Noviny byly vydávány v Praze. Každé vydání mělo v sobě alespoň jednu ilustraci či fotografii. Na přední straně byly vždy otisknuty nejdůležitější zprávy, ať již z domova či ze světa. Na zadní straně byly dostupné různé inzeráty, sportovní výsledky nebo čtení na pokračování.

Náklad Svobodného slova se pohyboval v roce 1953 kolem 150 000 kusů (Národní archiv, ÚV KSČ, fond: 05/3, Zprávy o okresním a krajském tisku, závodních a technických časopisech, arch. č. 169). Z Moravské zemské knihovny v Brně mám dostupné vydání se čtyřmi hvězdičkami na titulní straně, což značí, že jde o čtvrté vydání za daný den.

2.6 Orgány vládnoucí KSČ, které vykonávaly kontrolu tisku

Orgány, které mohly mít reálný vliv v roce 1953 na to, co bude otisknuto v regionálních novinách, byly tři. Ústřední výbor KSČ se svým příslušným odborem tisku, Krajské výbory KSČ kontrolující své noviny, a Krajský národní výbor Olomouc též kontrolující své noviny. V případě vybraného analyzovaného vzorku se konkrétně jedná o KNV Olomouc a KV KSČ v Olomouci. V roce 1953 vznikla Hlavní správa tiskového

dohledu, ve zkoumaném období však do regionálního tisku ještě nijak nezasahovala.

Mezi lety 1949 do 1954 evidoval pravidelný i nepravidelný tisk vycházející na Olomoucku Jednotný národní výbor Olomouc. V jeho evidenci se například nachází Stráž lidu i Na pomoc agitátorům a referentům Olomouckého kraje, ale Časopis Krajského národního výboru Olomouc evidován není. V dochovaných archiváliích Státního okresního archivu Olomouc jsem ještě dohledal, že JNV Olomouc spolupracovalo ohledně tisku kromě KNV Olomouc, KV KSČ v Olomouci a místních tiskáren i s Krajskou správou ministerstva vnitra Olomouc (KMSV Olomouc), podrobnější informace o spolupráci však nejsou uvedeny (SOkA Olomouc, fond: JNV Olomouc, Periodické tiskoviny 1949–1954, inv. č. 194).

O kontrolu tisku se staralo na ÚV KSČ XIII. oddělení – propagandy a agitace. Mělo pod sebou celkem sedm odborů, kde na chod obstarávalo na 122 pracovníků (Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968: studie a dokumenty, str. 118, 1993). Tiskem se konkrétně zabýval odbor čtvrtý tiskový, konkrétně sekce b) Referát místního tisku: referent pro krajské časopisy včetně slovenské Pravdy a Práce, referent pro krajské časopisy, referent pro okresní a vesnické noviny, referent pro závodní časopisy (tamtéž, str. 117 – 118). ÚV KSČ zpočátku úzce spolupracovalo s nově vzniklou Hlavní správou tiskového dohledu, která v době měnové reformy pomalu přebírala média, která měla kontrolovat. Jistou roli ve schvalování povolených novin hrálo i po svém vzniku v roce 1953 Ministerstvo kultury, které mělo pod sebou oddělení periodického tisku vydávající povolení k tomu, zda mohou noviny či časopisy vycházet. Dříve mělo tyto povinnosti na starost Ministerstvo Informací a osvěty, to bylo v první půlce roku sloučeno pod Ministerstvo školství a osvěty, avšak pravomoci, soudě dle dochovaných dokumentů, přešly právě pod Ministerstvo kultury (Okresní archiv Olomouc, fond: JNV Olomouc, M-1-31, Periodické tiskoviny 1949–1954).

2.6.1 Hlavní správa tiskového dohledu

Hlavní správa tiskové odboru (HSTD) vznikla 22. dubna 1953 při vládě ČSR. Jejími hlavními úkoly bylo:

1. Zajišťovat, aby nebyly jakkoli šířeny tajné informace, jako jsou zprávy se státním, hospodářským či zákonným ustanovením., nebo skutečnosti, které odporují veřejnému zájmu.
2. Zvyšovat ochranu státního tajemství a odpovědnost za jeho zachování a přispívat k socialistické výstavbě (Archiv Bezpečnostních služeb, 318-5-3, fond: Hlavní správa tiskového dohledu, Zpráva o dosavadní činnosti HSTD).

Zkušenosti při vzniku HSTD byly převzaty ze sovětského modelu cenzurního úřadu nazvaného Glavlist. V září 1953 bylo HSTD převedeno pod Ministerstvo vnitra.

Původně měla 137 zaměstnanců, nejvyššího počtu dosáhla v pozdějších letech, kdy měla 270. (Navara, Abeceda komunismu, str. 34, 2010)

Jelikož HSTD vzniklo vnitra koncem dubna a jednalo se tedy o zcela nový orgán, je jisté, že veškerou kontrolu nad chystanými informacemi do tisku, nad již měsíce připravovanou měnovou reformou měly již zavedené orgány čili ÚV KSČ s krajskými pobočkami a Národní výbory případně se svými podřízenými Jednotnými výbory. „Činnost MV-HSTD na úseku Čs. rozhlasu a televize se začala postupně rozvíjet již od července 1953. V první etapě bylo převzato vysílání pro tuzemsko a časopis Československý rozhlas a televize, v dalším pak zahraniční vysílání a od 1. března 1954 i televizní studio (Archiv Bezpečnostních služeb, 318-5-3, fond: Hlavní správa tiskového dohledu, Přehled o činnosti odd. I/3 od roku 1953). HSTD dle zprávy o své činnosti uvádí, že její kontrole podléhají veškeré publikační prostředky, též kulturní a osvětové, které jsou šířeny slovem, písmem nebo obrazem a jsou určeny pro veřejnost (tamtéž).

2.6.2 XIII. oddělení – propagandy a agitace ÚV KSČ, IV. odboru tisku

Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) měl ve své organizační struktuře XIII. oddělení – propagandy a agitace ÚV KSČ, IV. odboru tisku, b) Referát místního tisku.

Materiály k tomuto oddělení se nacházejí ve čtvrtém oddělení Národního archivu České republiky. Materiály však nejsou zpracovány dle jednotlivých odborů, ale po velkých celcích. Informace k tiskovému odboru se nachází ve fondu nazvaném Ideologické oddělení KSČ – ÚV – 05/3, číslo fondu: 1261/2/2. Odtud jsem čerpal informace celkem z pěti různých složek, které byly vybrány přímo pracovníkem Národního archivu, v dalších složkách se informace k tisku, měnové reformě a cenzurním zásahům nenachází.

V dokumentech z Archivu bezpečnostních složek se uvádí, že HSTD spolupracovala v letech 1953 a 1954 s III. oddělením ÚV KSČ tiskového odboru a vznikala tak chybná praxe tiskového dohledu, která na základě požadavků od zmíněného odboru HSTD dle jejich mínění nepříslušela (318-5-3, fond: Hlavní správa tiskového dohledu, Zpráva o plnění vládního usnesení ze dne 23. května 1953 o zřízení HSTD ku dni 31. května 1956). Tato informace uchovaná v Archivu bezpečnostních složek je poměrně zvláštní, jelikož tiskový odbor ÚV KSČ měl číslovku IV. a spadal pod XIII. oddělení propagandy a agitace. V dokumentech psaných na tiskacím stroji byly často přítomny překlepy, je tedy možné, že autor textu, kde je uvedena číslovka III. u tiskového odboru, se mohl přepsat a vypadla mu číslice X před III.

3 Praktická část

V praktické části jsou popsány zanalyzované materiály, jsou zde výsledky zkoumání dokumentů jak z politických organizací, které měly moc nad tím, co je publikováno v novinách, tak jsou popsány i zkoumané noviny a jejich obsahy týkající se měnové reformy. Praktická část nabízí podrobnou analýzu veškerého zvoleného obsahu a následně v části 3.6 *Shrnutí dat* nabízí interpretaci získaných výsledků a tedy odpovědi na položené výzkumné otázky.

3.1 Analýza pokynů Krajského výboru Komunistické strany Československa v Olomouci (KV KSČ v Olomouci) a Krajského národního výboru Olomouc (KNV Olomouc)

Analýza dokumentů příslušných k KV KSČ a KNV Olomouc byla na nalezení nových zjištění obsahově objemná, ze zkoumaného období května a června 1953 se sice zachovalo několik fondů, avšak nedochovaly se vůbec žádné dokumenty, které by naznačovaly přítomnost pokynů, které by měly oba výše zmíněné orgány dávat periodikům, která sami vydávaly. V různých zápisech z jednání těchto dvou analyzovaných úřadů se nepodařilo nalézt nic, co by bylo hledaným materiálem, co by jeho existenci potvrdilo nebo co by na něj nějakým způsobem nepřímě odkazovalo. V obou případech se našly údaje, které sice referovaly k hledaným heslům, specifikovaným v metodologické části, avšak ani jedno vyhledané heslo či slovní spojení nevedlo k objevení hledaného. Překvapivě ani měnová reforma nebyla výrazným tématem ani u jednoho ze zkoumaných orgánů, objevily se některé zmínky, avšak všechny byly datovány až k červenci 1953, tedy k měsíci, kdy již reforma probíhala, a navíc jejich frekvence byla poměrně nízká. Většina informací byla soustředována spíše na plnění hospodářských záležitostí či na plnění různých kádrových povinností.

3.1.1 Pokyny KV KSČ Olomouc

Dokumenty Krajského výboru KSČ v Olomouci jsou dochovány v Zemském archivu v Opavě v pobočce Olomouc. Zkoumané materiály byly vyhledávány prostřednictvím webu archivu digi.archives.cz. Celkem bylo nalezeno přes deset různých fondů, které byly vyhledány po zadání hesel zmíněných v kapitole 1.4 *Postup analýzy*. Mezi zkoumané fondy patřily dokumenty obsahující informace o: krajské konferenci konané 23. až 24. května 1953, schůzích pléna, rady, byra, předsednictva a sekretariátu ve zkoumaném roce. Občas se stalo, že systém našel odpovídající karton s dokumenty, avšak při půjčení jsem zjistil, že dokumenty v něm dochované nejsou datované až do deklarovaného data, nebo z deklarovaného data se v celé složce

nachází například jen jeden dopis z potřebného období.

Informace o měnové reformě byly stěží dohledatelné v archiváliích KV KSČ v Olomouci. V pěti kartónech a v nich přítomných několika svazcích byly přítomny informace o peněžní reformě i o tisku, avšak žádný z nich neobsahoval informace týkající se regulace tvorby obsahu o měnové reformě v novinách Stráž lidu, které KV KSČ v Olomouci vydávalo. Analyzované materiály v měsíci květnu a červnu obsahovaly převážně zápisy z různých zasedání, nejvíce materiálu bylo z jednání sekretariátu, též se dochovaly informace z jednání pléna, byra či z krajské konference, konané mezi 23. a 24. květnem. Jelikož krajská konference se konala pět dní před oficiálním vyhlášením, ani zde nepadlo slovo o chystané změně v ekonomice.

Informace týkající se regulace tisku se však jedna objevila. 28. května 1953 se sešlo byro KV KSČ Olomouc, aby projednalo všech třináct bodů, které mělo na programu. Ani jeden z nich se však nevěnuje ani náznakem měnové nadcházející připravované měnové reformě, avšak nachází se zde zmínka směrem k tisku, a to v bodě 6., kde se píše o nově ustavené HSTD. Konkrétně se píše (ponecháno v původní verzi i s opakováním): „1) aby vedoucí tajemníci KV, tajemníci KV, jimž podléhá oddělení propagandy a agitace a vedoucí oddělení propagandy a agitace byli podrobně seznámeni vedoucími soudruhy HSTD o činnosti a úkolech HSTD v jednotlivých krajích. Jelikož se počítá dle ústní informace s ustavením pobočky v krajích asi v červenci, bylo třeba vyžádat informace přímo z hlavní správy přes ÚV KSČ. 2) Jelikož se tento orgán teprve zřizuje, má KV pomoci s výběrem schopných soudruhů. ... Pro náš kraj bylo stanoveno směrné číslo náboru 7 politických pracovníků – plnomocníků. ... 3) Pro vykonávání úkolů vyplývajících z této činnosti na okrese budou oprávnění pracovníci OV, kteří budou kontrolovat závodní časopisy, vesnické noviny, plakáty ... Jejich práce bude řízená v dohodě s vedoucím oddělení propagandy a agitace KV, vedoucím krajské pobočky HSTD. 4) Krajské výbory budou podávat nejméně jednou za čtvrt roku zprávu ÚV KSČ o spolupráci s HSTD v kraji a o zkušenostech z činnosti HSTD.” (ZAO, pobočka Olomouc, fond: KV KSČ v Olomouci, Schůze byra 28. května 1953, kartón: 44). Ačkoli se schůze byra (předsednictva) konala 28. května, kdy už ve straně byly známé určité informace o reformě, na krajskou úroveň se však evidentně nedostaly.

Ještě dříve, počátkem května, se na schůzi KV KSČ v Olomouci mluvilo o systematizaci pracovníka pro šíření literatury a tisku na OV KSČ. Jednalo se o výměnu již nepohodlných osob a doporučení na obsazení novými pracovníky. Dokument dokládá, že KV KSČ kontrolovalo místní pracovníky pro tisk a zabývalo se věcmi spojenými s literaturou a novinami, avšak ani zde není náznak toho, že by byl vydán pokyn, který by určoval, co má být či nemá být napsáno (ZAO, pobočka

Olomouc, fond: KV KSČ Olomouc, Schůze byra 7. května 1953, kartón: 44).

Významné množství dat o měnové reformě najdeme ve spisech ze zasedání pléna KV KSČ v Olomouci ze dne 19. června 1953, kdy se mnoho stranických příslušníků vyjadřovalo k proběhnuvší reformě a zrušení přídělového systému. Nejvýraznější projev k měnové reformě měla členka pléna Šimonková, která mimo jiné sdělila: „Je možno právem ukázat, že zde strana a vláda dovršily vítězství února 1948. Byl to náhlý a rozhodný úder proti bývalým kapitalistickým, vykořisťovatelským a reakčním živlům, kterým byla vzata síla, kterou ještě doposud měli v nahromaděných a našmelených peněžních prostředcích jako pozůstatek hospodářské moci, kterou narušovali rozvoj socialistického hospodářství. ... Můžeme říci, že den ode dne náš lid poznává, že strana a vláda toto opatření učinily ve prospěch pracujícího lidu a mají radost z toho, jak bohaté jsou výlohy a jaké množství druhů zboží je ve výběru pro zpestření jídelního lístku našich pracujících. Přes počáteční reptání se dnes ukazuje, že padly všechny pochybnosti a nedůvěra k měnové reformě a že v praxi dnes pracující uznávají blahodárnost volného trhu. ... Naše strana se musí okamžitě vypořádat se všemi těmi, kteří se ukázali jako vyložení prospěcháři. ... Po červnovém vítězství máme před sebou radostnou perspektivu. Půjdeme nadšeně vpřed, k socialismu, pod praporem Lenina a Stalina, v duchu odkazu Klementa Gottwalda a pod vedením našeho presidenta soudruha Antonína Zápotockého.” (ZAO, pobočka Olomouc, fond: KV KSČ Olomouc, Zasedání pléna 19. června 1953, kartón: 11). Šimonková ve svém dlouhém projevu zmiňuje jaké problémy se objevily při směně peněz, jak někteří nehodní členové strany složili stranickou příslušnost, jak byli poražení kulaci a další kapitalistické živly, v celém proslovu dává najevo nepochopení mnohých ohledně reformy a vyzdvihuje co vše reforma a zrušení přídělového systému přinese poctivě pracujícímu lidu a jak nové změny, se kterými se krajská buňka vypořádala dle jejích slov dobře, pomohou při budování socialismu. V jejím proslovu se objevují podobné rétorické projevy, jaké byly otisknuty v novinách, jde o poražení kapitalismu, vyzdvihování výhod provedených změn, možnost lépe žít či budovat socialismus v odkazu soudruhů Stalin a Gottwalda.

V dokumentech KV KSČ v Olomouci se mluví více o měnové reformě než v dochovaných dokumentech KNV Olomouc, avšak ani zde nejsou popsány pokyny, jak by mělo svěřené periodikum, tedy Stráž lidu, informovat veřejnost o probíhajících ekonomických změnách. Pokud pokyny pro kontrolu obsahu o měnové reformě ve Stráži lidu byly, tak nejsou dochovány v psané podobě, nebo nebyly zaznamenány vůbec a byly sděleny jen telefonicky či ústně.

3.1.2 Pokyny KNV Olomouc

Dokumenty Krajského národního výboru Olomouc jsou dochovány ve Státním

okresním archivu Olomouc. Zkoumané materiály byly vyhledávány prostřednictvím webu archivu digi.archives.cz. Celkem bylo nalezeno do deseti různých fondů, které byly vyhledány po zadání hesel zmíněných v kapitole 1.4 *Postup analýzy*. Mezi zkoumané fondy patřily dokumenty obsahující informace o: schůzích pléna a rady a fond zaměřený přímo na měnovou reformu. Zkoumal jsem, zda se o měnové reformě rokovalo na různých zasedáních a schůzích již v květnu. Dále jsou zjišťoval, jak se o měnové reformě jednalo v průběhu jejího uskutečňování v měsíci červnu.

Dokumenty ze zasedání pléna mají ze zkoumaného období několik záznamů, které se měnové reformy či tisku dotýkaly, avšak ani jeden z nich se nevztahoval k pokynům předaných redakci Časopisu Krajského národního výboru Olomouc.

Objevuje se zde například jeden záznam o tisku z 30. května 1930, avšak týká se problému nízkého odběru zemědělských novin v obcích (ZAO, pobočka Olomouc, fond: Mimořádná schůze pléna KNV Olomouc, karton 7).

U měnové reformy bylo záznamů více, všechny však až z období kolem poloviny června a jednalo se jen o zprávu o probíhající reformě, avšak nebyly zde uvedeny žádné informace vztahující se k tisku (ZAO, pobočka Olomouc, fond: Mimořádná schůze pléna KNV Olomouc 23. června 1953, karton 8).

Složka s popisem Měnová reforma, též spadající pod KNV Olomouc, obsahuje například pokyny pro účtárny, seznam plnění mimořádných úkolů, informační zprávu z Ministerstva vnitra, hlášení o výběrech a vkladech, hlášení o prodeji zboží či informace o tom, kolik peněz si vyměnila sledovaná osoba. Avšak instrukce směřující k tisku zde nebyly. (ZAO - pobočka Olomouc, fond: Krajský národní výbor Olomouc, karton 8).

Další hledané výrazy nepřinesla nic, co by mohlo naznačovat jakoukoliv spojitost s pokyny pro tisk. Většina hesel však nebylo ani uvedeno. Objevil jsem pouze heslo referát a redaktor, ty však neodpovídaly analyzované době a tématu.

Dokumenty KNV Olomouc obsahovaly poměrně malé množství materiálu vztahujícího se k měnové reformě a neobsahovaly žádný materiál, který by se týkal pokynů pro redakci Časopisu Krajského národního výboru Olomouc. Navíc toto periodikum nebylo ve zkoumaném období května a června 1953 zmíněno ani jednou. Pokud pokyny pro korigování obsahu o měnové reformě v tomto periodiku byly, tak nejsou dochovány v psané podobě, nebo nebyly zaznamenány vůbec a byly sděleny jen ústně či telefonicky.

3.2 Analýza pokynů Hlavní správy tiskového dohledu (HSTD) a z odboru tisku Ústředního výboru KSČ (ÚV KSČ)

3.2.1 Pokyny z HSTD

Při zkoumání dochovaných archiválií tehdy nově vzniklé Hlavní správy tiskového dohledu jsem zjistil, že sama nová instituce proklamuje, že ve zkoumané době, tedy v období kolem 1. června 1953 sama nekontrolovala celostátní tisk, natož tisk regionální. V souhrnné zprávě o své činnosti dokládá, že působit začala z počátku u kontroly televize a rozhlasu a v samotném začátku kontrolovala jen jeden časopis. Více mediálního obsahu získala až v druhé polovině roku poté, co byla začleněna pod Ministerstvo vnitra. Ve zprávě o činnosti, vydané v roce 1956, uvádí, že statistiky zásahů do mediálního obsahu se datují až od listopadu roku 1953. Navíc je uvedeno, že odbor tiskového dohledu, působící v krajích, vznikl až v září roku 1953, tedy HSTD ve zkoumaném období peněžní reformy nepřebrala doposud agendu nad kontrolou veškerého tisku, a tak ani neexistují pokyny pro tisk, které by mohly být analyzovány.

Dokumenty Hlavní správy tiskového dohledu se nachází v Archivu bezpečnostních složek v Praze. Konkrétní pramen potřebný pro výzkum je označen číslem 318-5-3.

Archiv bezpečnostních složek (ABS) má dochované archiválie úřadu HSTD, avšak první utříděné dokumenty jsou řazeny až z roku 1954. V inventáři není žádná kategorie označena rokem 1953. Jediné zmínky o roce 1953 se objevují konkrétně ve fondu HSTD 318-5-3, který je uveden pod hlavičkou roku 1956 a je vložen v sekci *II. Věcný popis tajných spisů archivního fondu č 318*. Je zde i další záznam o roku 1953, konkrétně v ABS: fond HSTD 318-9-1, tento dokumenty však není nijak uveden datem, kdy byl vytvořen či spíše zaevidován. Nachází se v sekci s názvem *III. Věcný popis různých přísně tajných, tajných a obyčejných spisů k činnosti HSTD – ÚPS (Ústřední publikační správy)*. Jedná se pravděpodobně o ještě starší sesbírání záznamů, jelikož ÚPS vznikla až v roce 1966.

První spis 318-5-3 se věnuje přehledu činnosti HSTD od roku 1953, je tedy pro diplomovou práci podstatný a hodný prozkoumání. Druhý spis se věnuje 318-9-1 usnesení vlády, kterým vznikla HSTD, není tedy pro tuto práci podstatný. V praktické části se tedy zaměřím na spis 318-5-3 a skrze Archiv bezpečnostních složek, kde jsou tyto archiválie uloženy, prozkoumám, zda HSTD stihla ve své rané fázi, již necelé dva měsíce po založení, aktivně zasahovat do celostátního tisku, a zvláště do tisku regionálního na Olomoucku.

V archivech se píše: „Provádění tiskového dohledu v krajích zajišťují oddělení tiskového dohledu při krajských správách ministerstva vnitra.“ (Archiv Bezpečnostních

služeb, 318-5-3, fond: Hlavní správa tiskového dohledu, Zpráva o dosavadní činnosti HSTD). Z uvedené informace vyplývá, že o kontrolu tisku na krajské úrovni, pod kterou tedy spadaly listy Stráž lidu i Časopis Krajského národního výboru, se staralo oddělení tiskového dohledu spadající pod ministerstvo vnitra. Bohužel zápisy o tomto oddělení nejsou dostupné v Zemském archivu Opava (ani na pobočce v Olomouci) a ani v Archivu bezpečnostních složek, které má veškeré archiválie Ministerstva vnitra. HSTD sice spadalo pod Ministerstvo vnitra až od září 1953, i tak jsou ale veškeré informace o něm uloženy v ABS.

„Nejrozsáhlejším úsekem je úsek denního tisku a časopisů. Na území celé republiky se kontroluje všechny periodický tisk, deníky, týdeníky, ostatní časopisy všeho druhu, vydávané pro Československo i pro cizinu, závodní a okresní vesnické noviny.” (tamtéž) Ve zprávě tedy stojí označení *kontrola všeho tisku*. Dle dostupných dokumentů od samotné HSTD však můžeme prohlásit, že v roce 1953 tato plošná kontrola ze strany HSTD nebyla v provozu. Jak sama HSTD uvádí na jiném místě, kde je uveden celkový počet zásahů od roku 1953 do roku 1956, jsou záznamy v roce 1953 vedeny až od listopadu (na jiném místě stojí od září, což je nechtěná tiskařská záměna v římských číslicích IX. za XI. – potvrzeno opakovaným výskytem zmínky o měsíci listopadu) téhož roku. (Archiv Bezpečnostních služeb, 318-5-3, fond: Hlavní správa tiskového dohledu, Zpráva o dosavadní činnosti HSTD). Sama HSTD na stejném místě v dokumentu uvádí i to, že se začala postupně rozvíjet až od července 1953 a v první etapě bylo převzato televizní vysílání televize a rozhlasu a k tomu jeden časopis. HSTD samo uvádí, že Oddělení tiskového dohledu (OTD) pro kraje vzniklo až v září roku 1953 a rozšířeno bylo v roce 1954. (Archiv Bezpečnostních služeb, 318-5-3, fond: Hlavní správa tiskového dohledu, Provádění tiskového dohledu v krajích).

3.2.2 Analýza Dokumenty Oddělení propagandy, kultury a agitace ÚV KSČ

Oproti Hlavní správě tiskového dohledu disponoval Ústřední výbor KSČ v roce 1953 již plně funkčním a zavedeným aparátem. Avšak materiály, které jsou uloženy v Národním archivu neobsahují bohužel nic, co bychom mohli považovat za přímé písemně dochované nařízení, jak se má v periodickém tisku referovat o měnové reformě.

V dochovaných dokumentech tiskového odboru ÚV KSČ se dočteme, že „tisk a rozhlas musí sehrát jednu z nejvýznamnějších rolí v ideologickém nástupu strany, v boji za změnu myšlení lidí.” (Národní archiv, Archiv ÚV KSČ, fond 05/3, Návrh perspektivního plánu k ideologickému nástupu v tisku 1953, arch. č. 167). V témže fondu jsou popisovány i ideologické kampaně, pokyny, jak mají být provedeny a jak nakládat s informacemi v tisku (například kampaň proti Masarykovi či církvím). Dokonce je zde zmíněn i plán na publikování obsahu v tisku od června do listopadu roku 1953:

„Věnovat hlavní pozornost popularisaci díla s. Gottwalda (se zaměřením na výročí narozenin s. Gottwalda).“ Je patrné, že kalendářní plán nezahrnoval informace o peněžní reformě.

V dalších spisech se můžeme dočíst, že politický sekretariát 31. března 1953 se usnesl o vybudování novinářského studijního ústavu při Svazu československých novinářů. Zmíněný ústav měl mimo jiné na starost shromažďovat informace o dějinách české a sovětské žurnalistiky a též měl na starost vzdělávat novináře v ideologicky správném přístupu ke tvorbě zpráv. Správu ústavu měl na starost odbor propagandy a agitace a je vidět, že komunisté se snažili učit své novináře tak, aby psali podle toho, jak bylo pro potřeby strany a státu zrovna potřeba. Očekávané informace o měnové reformě se zde nenachází, což potvrzuje předchozí tvrzení historiků, že se měnová reforma připravovala v utajení (Národní archiv, Archiv ÚV KSČ, fond: 05/3, Materiály týkající se Novinářského studijního ústavu NSÚ, arch. č. 168).

3.3 Analýza výsledných zpráv v novinách na Olomoucku

Zkoumané regionální tiskoviny jsem podrobil přímé metodě historického zkoumání, tedy jsem zkoumal, jak referovaly o zvoleném tématu. Zkoumal jsem, v jakém období o reformě psali, kolik prostoru jí věnovali, jaké články se často vyskytovaly, zda byli uvedeni autoři. Při analýze též sleduji, jak o měnové reformě psali a jestli se referování o ní lišilo od celostátního tisku.

3.3.1 Stráž lidu

Stráž lidu vycházela dvakrát týdně, přičemž měnové reformě se věnuje v období od 2. do 19. června 1953. V číslech z 26. a 29. května 1953 není o reformě žádná zpráva. V čísle vydaném 23. června a v následujících vydání se již o peněžní reformě nehovoří.

2. června 1953 (Stráž lidu, ročník IX., číslo 46): úterní vydání mělo čtyři strany, z čehož se tři věnovaly měnové reformě, konkrétně první, druhá a třetí strana.

Na titulní straně se nacházejí čtyři články k tématu měnové reformy. V prvním se vyzývá, aby byli bezpartijní (osoby nevstoupivší do strany KSČ) „vedeni příkladem komunistů, aby jim bylo vysvětlováno a aby byli šťastni a radostni z perspektiv socialismu a komunismu.“ (Komunisté, rozvíňte širokou vysvětlovací kampaň!, tamtéž, str. 1)

Ve druhém článku s názvem Za vybudování pevné socialistické základny na vesnici (tamtéž, str. 1) se píše, jak se měnovou reformou posiluje kupní síla koruny a ještě pevněji se připoutává kurz k nejpevnější měně světa, sovětskému rublu. Stejná tvrzení se objevují i v Rudém právu či ve Svobodném slově. Dále je v článku popis toho,

jak reforma přináší výrazné výhody především rolníkům. V předposledním odstavci se objevují pochvalné reakce, podepsaná kolektivně členy strany v JZD Šumvald: „Budeme prostřednictvím komunistů usilovat o to, aby v našem družstvu byly důsledně uplatňovány stanovy JZD, zpevňována pracovní morálka a dosaženo co nejlepších výsledků. To je naše odpověď straně a vládě k posledním opatřením.”

Významná část titulní strany patří rozsáhlému nesignovanému úvodníku, ve které se píše: „Pracující lid našeho kraje přijímá se souhlasem usnesení strany a vlády o provedení peněžní reformy a zrušení lístků na potravinářské a průmyslové zboží, které v těchto dnech uvádíme ve skutek. Tento souhlas se projevuje na četných shromážděních v závodech i na vesnicích, odkud pracující zasílají resoluce a projevy souhlasu vládě a Ústřednímu výboru KSČ. Občané jsou si vědomi toho, že nová opatření strany a vlády jsou důsledným plněním linie, kterou vytyčil soudruh Klement Gottwald na IX. sjezdu Komunistické strany Československa a že tato opatření přinášejí našim pracujícím výhody.” (Hodnotou naší měny posilovat naši práci, tamtéž, str. 1). Úvodník dále informuje, jak klesají ceny a rostou mzdy, a obrací se prostřednictvím lidu ke čtenářům: „Pracující našeho kraje jsou si vědomi, že nová opatření strany a vlády jsou východiskem k dalšímu zlepšování zásobování a ke zvyšování životní úrovně našeho lidu, že jsou základnou ke snižování cen. ... Jako příklad kladného postoje k novým opatřením strany a vlády možno uvést závazek družstevníků-komunistů v Lomnici, v rýmařovském okrese, kteří po seznámení se zásadami usnesením o provedení peněžní reformy a zrušení lístků na potravinářské a průmyslové zboží vyhlásili na členské schůzi na členské schůzi vesnické organizace strany v neděli 31. května závazek, že v druhém pololetí letošního roku dodají nad plán 4.000 litrů mléka, u obilovin dodají z každého hektaru 120 kg navíc, vepřového masa dodají 50 q a hovězího masa 154 q nad plán do konce roku.” V úvodníku je jasně patrné, jak autor pracuje s tím, že měnová reforma je kolektivně vnímána jako pozitivní proces společenských změn a že je dokonce tak skvělá, že státu za ni poděkují zvýšením své pracovní produkce, k čemuž jsou vyzýváni i čtenáři.

Dále se v témže článku mj. píše: „Stanovy Komunistické strany Československa ukládají každému komunistovi, aby nejen s usnesením strany souhlasil, ale aby je také aktivně prováděl. ... úkolem komunistů je rozvinout širokou přesvědčovací kampaň a v ní ukázat, že peněžní reforma a s ní související opatření jsou důkazem péče strany a vlády o dobro pracujících a účinným prostředkem k dalšímu zvyšování životní úrovně ...” Stále se pracuje se slovním spojením zvyšování životní úrovně. Kromě hlášení, že reforma je dobrá, se objevuje i příkaz, který nařizuje pozitivní přijetí reformy a dále oznamuje nutnost šířit pozitivní informace o reformě dále.

Na druhé straně se nachází krátký článek s názvem Dotazy a odpovědi k peněžní reformě a zrušení lístků (tamtéž, str. 2), kde jsou čtenáři ubezpečeni, že

peníze ve výhodném kurz 1:5 do výše 300 Kčs nebude vyplacen jen osobám, které “zaměstnávají cizí pracovní sílu.” Další dotaz se týká dotazu na prodej jen určitého množství zboží denní potřeby. Autor odpovědí ujišťuje, že “zboží je dostatek a toto opatření je z nařízení ministra vnitřního obchodu z důvodu zabránění skupování většího množství zboží spekulanty a sabotéry hospodářství.”

Celá třetí strana je věnována převzatému obsahu z brožury Na pomoc agitátorům a referentům (zmiňovaná v kapitole 2.5.1.2 *Ostatní pravidelný tisk*). Celá strana pochází ze zmíněné brožury a nabízí čtenáři odpovědi na nejžádanější otázky ohledně reformy. Témata se dotýkají výše mezd, úpravy daní, příspěvku na děti, penzí pro seniory, zavedení jednotného trhu pro pracující rolnictvo a zlepšení podmínek pro zemědělce. Tato témata se objevují i v jiných zkoumaných denících. Jsou stejně koncipována a nesou jen drobnější úpravy, například článek *Význam peněžní reformy a zavedení jediného trhu pro pracující rolnictvo* (tamtéž, str. 3) obsahuje velice podobné věty a celkově smysl vyznívá stejně jako v úvodníku *Významný krok k dalšímu rozvoji našeho zemědělství* (Rudé právo, 3. června 1953, str. 1, ročník 33). Nebo článek *Jak se pamatuje na rodiny s dětmi* (Stráž lidu, 2. června 1953, str. 3, ročník IX., číslo 46) je nabízí též podobné části s článkem *Úpravy v propočtu dávek nemocenského pojištění a rodinných přídatků* (Svobodné slovo, 3. června 1953, str. 3, ročník IX., číslo 131). Článek ve Svobodném slově je však více informačně naplněn, oproti článku ve Svobodném slově, kde se popisuje, jak se o rodiny nikdo nestaral.

5. června 1953 (Stráž lidu, ročník IX., číslo 47): páteční vydání obsahovalo pojednání o reformě na celé straně první a na větší části straně třetí. Poprvé se objevují i snímky, na kterých si lidé směňují staré peníze za nové. Opět se objevují pochvalné a povzbuzující články.

První straně vévodí dvě fotografie, které zachycují proces směny starých peněz za nové. Na větší fotografii (viz příloha 1) jsou usmívající se lidé, což může mít za cíl vyjádření povzbuzení, že měnová reforma je dobrá. Na přední straně jsou dva články, které jsou podepsané. První je od dopisovatelky Stráže lidu Květy Široké, která naprosto souhlasí s provedením peněžní reformy. Druhý je od Antonína Giesela, nositele vyznamenání „Za vynikající práci“, který radostně vítá peněžní reformu, jelikož díky ní se stát zbavil pijavic zásobování. Oba články pracují se stejnými motivy jako v předešlém vydání, objevuje se zde díky za reformu, větší chuť k práci, navýšení mzdy a životní úrovně (tamtéž, str. 1). V úvodníku, který je umístěn na pravé straně, což je rozdíl oproti ostatním zkoumaným periodikům, nalezneme informace o tom, které ceny zůstaly stejné, které vyšší a které naopak zlevnily. Nejvíce prostoru je věnováno zboží, které zlevnilo, příčina je objasněna péčí o obyvatelstvo. U zboží, které zůstalo stejné, nebo které zdražilo, je vysvětlení buď kvůli kapitalistickým zemím, ze kterých se zboží dováží, nebo je ho nedostatek a tak cena musela jít nahoru. Autor úvodníku, který není

podepsán, též zmiňuje, že nová měna je již plnohodnotná (tamtéž, str. 1).

Třetí strana se věnuje regionálnímu nadšení pro reformu. Zmiňován je příklad Klenovic, kde se družstevníci rozhodli uplatňovat sovětské zkušenosti z hospodářství a rozvinuli socialistické soutěžení při ošetřování cukrovky. Klenovičtí dle neuvedeného autora chtějí překročit dodávkové úkoly a dosáhnout tak na vyšší mzdy vyplácené v nové plnohodnotné měně. „Jedině činy, usilovnou prací, směřujícím především k rychlému vyjednocení cukrovky, splní naši družstevníci svou povinnost vůči všem pracujícím a budou hodni důvěry a podpory, kterou jim naše strana vláda v tak velké míře věnuje.” (tamtéž, str. 3).

Další článek ze stejné strany je od Františka Látala, ředitele Státní spořitelny Olomouc, který píše, že je potřeba vždy věřit straně a vládě (tamtéž, str. 3). Poslední článek bez uvedeného autora vyzývá čtenáře k tomu, aby si vzali tužku a počítali, jak veliké výhody jim přináší peněžní reforma. Tento motiv je častý napříč ostatními zkoumanými novinami, objevuje se všude, kromě Časopisu Krajského národního výboru. Příklad je uveden na konkrétním pánovi a výpočtu toho, kolik mu po nákupu jídla zbylo peněz před reformou a po ní. (Nyní jsme na tom mnohem lépe, tamtéž, str. 3). Uvádění příměrů na konkrétních osobách či fabrikách byl častým námětem i v jiných zkoumaných novinách.

9. června 1953 (Stráž lidu, ročník IX., číslo 48): první, druhá strana úterního vydání přináší nové zprávy o měnové reformě, obsahu na toto téma oproti předchozím vydáním zřetelně ubylo. Na titulní stránce jsou umístěny tři články a na druhé stránce se objevuje sloupek.

První strana disponuje fotografií vykreslující veliké množství zboží, kterého dle tvrzení novin, nyní na pultech dostatek. Dva články zabývající se přivítáním reformy dalšími socialistickými závazky a zvyšováním dodávek mléka, jsou opět uvedeny bez autora. Obsah článků kopíruje styl předešlých dní, kdy se vyzývá ještě k větší pracovitosti a jsou uváděny příklady družstev a jednotlivců jak se nyní zavazuje plnit více dodávek nad limity (tamtéž, str. 1). Úvodník se již měnové reformě nevěnuje.

Na druhé straně nalezneme článek, definovatelný jako sloupek, který pod názvem Do nového života bojuje proti nevyobrazené satíře, na kterou se pouze písemně odkazuje. Dle něj si satira dělala legraci na účet bohatých „chudých”, kde „klepavé jazyky spadly do jámy, kterou kopaly”. Autor Ludvík Durkalec následně poukazuje, jak hloupá ona satira je a jak se nyní vše mění ještě k lepšímu.

12. června 1953 (Stráž lidu, ročník IX., číslo 49): páteční číslo vychází již ve svém pravidelném formátu s osmi stranami. Titulní stráně již měnová reforma nedominovala, objevuje se však uvnitř vydání na straně druhé, třetí, čtvrté a páté.

Druhá strana nabízí čtenáři článek od Státní obchodní inspekce KNV Olomouc, která píše o tom, jak zavedení jednotného trhu a volného obchodu přineslo zlepšení obchodu pro socialistický lid a že nové peníze jsou opravdu hodnotné. Dočteme se zde o příkladech nepoctivých prodejců potravinového zboží za vysoké ceny a na konci prosí o zajištění pořádku pomocí společného úsilí a svědomitostí zaměstnanců (tamtéž, str. 2). Opět se objevuje regionální příklad, což v celostátním tisku není.

Třetí strana nabízí čtenáři další příklad o zasazení rány měnovou reformou spekulantovi z Přerova, který dle článku, přechovával u sebe veliké množství zboží. Úvod textu pracuje s projevem prezidenta Antonína Zápotockého, který měl v ČKD Sokolovo 10. června téhož roku. Prezident zde mluví o tom, že u „spekulantů zůstala thesaurovaná značná část peněz, která ohrožuje naši výstavbu ...” Nepodepsaný článek popisuje množství, které měl mít spekulant Otta Mazáč u sebe a tímto „křečkováním skupoval pracujícím všechno, na co přišel, objevovaly se na trhu mezery v zásobování některými druhy zboží. A to zaviňovali právě takoví Mazáčové a jim podobní. ... Nebudeme trpět takových parazitů mezi sebou.” (Peněžní reforma nám ukázala pravou tvář chamtivého křečka Otty Mazáče z Přerova, tamtéž, str. 3). Redakce následně doplňuje článek fotografií vystavených věcí, které údajně Otta Mazáč měl po reformě ve velkém skupovat (viz příloha 2). Autoři pracují s regionálním motivem, který má za cíl potvrdit slova prezidenta, ukázat konkrétní příklad bránění pracujícímu lidu (kapitalistický škůdce kupuje velké množství zboží) a dát výstrahu, ať se nic takového neopakuje.

Čtvrtá strana nabízí kratší příběh od Eduarda Vavrušky o tom, jak všichni dojemně pouští dopředu matku s dítětem ve frontě na výměnu peněz. Příběh končí tím, že žena si spokojeně vymění peníze, avšak jiná osoba na výměnném místě hudruje „zlodějina, ožebračili mě ...”. Matka však své dítě chlácholí, že nemusí již brečet, protože tito „dravci” dostali pořádnou ránu, ze které se nevzpamatují (tamtéž, str. 4). Opět se pracuje s motivem, že dostávají ránu ti, kteří si šetřili peníze a bránili tak rozvoji ekonomiky. Matka se pak raduje, jak hudrující osoba dostala co proto.

Zcela nově se objevuje kolonka Dopisy Stráži lidu, kde hned první je o vděku straně a vládě za to, že „pečuje o nás pracující. Zase nám to dokázala měnovou reformou a uvolněním potravin i snížením cen životních potřeb.” (Kapsa, J. tamtéž, str. 5).

16. června 1953 (Stráž lidu, ročník IX., číslo 50): úterní vydání Stráže lidu nabízí čtenáři již jen jednu stranu hovořící o reformě a jde o stranu titulní, kde jsou kromě ní i témata žní či pětiletky.

Tři články obsahují téma reformy, z nichž jeden je celý o ní, v dalších dvou je o reformě jen zmínka. Články se zmínkou o reformě informují čtenáře o nových

závazcích ke straně, první vyjadřuje díky provedení reformy ze strany pracovníků ČKD Sokolovo, kteří se zavazují ke snížení zmetkovitosti a snížení absencí v práci. V druhém článku píší zástupci STS Šternberk prezidentu Zápotockému, že ještě lépe budou pracovat na polích JZD a budou překračovat s větším úsilím plány (tamtéž, str. 1).

Poslední krátký článek je od družstevnice Běhalové z JZD Klenovice, která píše jménem všech družstevnic z JZD Klenovice, že nejdříve nechápaly smysl reformy. Následně však kvituje rozhodnutí strany a vlády. A podává vysvětlení k pochopení situace. Nyní již nebudou zcela vykoupené obchody, poté co přijdou s kolegyněmi z práce, protože paní, která tvrdí, že nemůže ze zdravotních důvodů pracovat, všechno zboží vždy vykoupila. Nyní však kvůli peněžní reformě bude muset do práce (Co nám přinesla peněžní reforma a zrušení lístkového systému, tamtéž, str. 1). Opět můžeme vidět, že Stráž lidu dominantně pracuje s ohlasy osob (není zřejmé, zda smyšlenými či opravdovými) a dává tak občanům vzor, jak přistupovat k měnové reformě.

19. června 1953 (Stráž lidu, ročník IX., číslo 51): páteční vydání Stráže lidu nabízí čtenáři šest stran, z čehož na straně jedna a tři nachází počtení o peněžní reformě.

Stejně jako v předchozím čísle, dominantním článkem na přední stránce je dopis prezidentu republiky Zápotockému od zaměstnanců STS, nyní z Prostějova. Reagují tak na výzvu z předešlého čísla, ve které pracovníci STS Šternberk je vyzvali k soutěži. Oni ji akceptují a slibují prezidentu Zápotockému, že vyhlásí v práci socialistické závazky, zaměřené k úspěšnému provedení žní, výkupu a podzimních polních prací. V článku nadále popisují, k čemu se zavazují, jak budou překračovat limity a plně věří, že se do soutěžení zapojí i další STS z celé republiky.

Třetí strana je celá věnovaná měnové reformě. Na čtenáře čekají tři články, dva se věnují tomu, jak měnová reforma objevila záškodníky a ti byli potrestáni, poslední článek se věnuje porovnání, jak dříve za první republiky bylo hůře a nyní, jak je dobře. U článku, který porovnává to, jak dříve bylo špatně, je uvedeno, že byl převzat z „Agitátora“, což je zkratka pro celý název měsíčně vydávané brožury Na pomoc agitátorům a referentům, která se v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc, dochovala až od červencového čísla. Celý článek je tedy převzatý. Pojednává o tom, jak je potřeba neustále zvyšovat socialistickou výrobu, být produktivnější, že se zvedá životní úroveň a mzdy (o 68 %) a že je možné si za současnou mzdu pořídit 400 kg chleba měsíčně. Celý článek pracuje s tím, co vše se zlepšilo oproti vládě Masaryka a Beneše či oproti válečnému období. Čtenář má z něj pochopit, že měnová reforma byla prostředkem k tomu, aby „množství peněz, které bylo mezi občanstvem, zvláště u spekulantů a kapitalistů, mohlo ohrozit zavedení jednotného trhu. Proto osvětlení otázky, jak se do oběhu dostalo takové množství peněz, je prvořadé. Množství peněz,

zvláště v údobí mezi výměnou v roce 1945 a posledními dny přišlo tím, že po osvobození byl znárodněn pouze klíčový a těžký průmysl a v rukou kapitalistických majitelů zůstala dosti velká část průmyslových a jiných podniků. Vyráběli spotřební zboží, potraviny, prováděli investice a vlastnili i velké zemědělské usedlosti a tím mohli získávat bezpracné zisky a ovlivňovat tím naše hospodářství. Nedostatek některého zboží podporoval rozvoj černého obchodu a dovozoval jedincům obohacovat se na úkor drobných rolníků. Mnohými machinacemi s vázanými vklady se též do dostalo do oběhu několik miliard bezcenných peněz z vázaných vkladů a tak místo zhodnocení měny nastávalo postupné znehodnocování. Strana a vláda sledovaly tuto situaci neustále a připravovaly podmínky pro rozhodující útok na poslední pozice vnitřních buržoasních živlů a spekulantů.” (Fakta a cifry o penězích a práci, tamtéž, str. 3). Tímto se autor snaží lidem objasnit, proč bylo nutné uskutečnit měnovou reformu. Opět se objevují stejné prvky, tedy porážení kapitalismu či zhodnocení měny a zrušení černého trhu.

Další článek pojednává o vesnickém boháči (kulaku) Svobodovi, který se snažil rozvrátit, poškodit a znemožnit budování (čeho již není uvedeno). Dle výpočtů neznámého autora článku, by kulak Svoboda za veškeré schovávané zboží v nové měně získal přes 16 000 Kčs (Jak to kulaku Svobodovi nevyšlo s rumem, slivovicí a ostatními zásobami, tamtéž, str. 3). Cílem článku je upozornit na to, že budou veřejně potrestáni a zboží zabaveno těm, kteří před měnovou reformou skupovali ve velkém zboží.

Poslední článek mluví též o tom, jak není radno mít „křečkovské zásoby”. Autor Jílek, dopisovatel Stráže lidu, uvádí, jak příslušníci VB našli skrýš pana Zahela, již bývalého obchodníka se smíšeným zbožím. Autor se dále chlubí, jak zboží pana Zahela je vystaveno na odiv veřejnosti ve městě Hranice. Též neskrývá radost nad tím, že panu Zahelovi objevili jeho vysoké stasisíkové úspory, jelikož nyní se nedočká tzv. zlatých časů, o kterých mu byly naslibovány západními hlasy (Pan Zahel z Drahotuš doplatil na své snění o „zlatých časech”, tamtéž, str. 3).

Ve Stráži lidu jsou zmiňovány zákony či usnesení o provedení reformy či projevy politiků. Nechybí zde ani ilustrace k tématu a i zde se objevuje karikaturní vyobrazení (viz příloha 5). Avšak hned v prvním vydání, kde se objevují informace o měnové reformě, se na titulní straně objevuje pochvalná zpráva z lidu, konkrétně od členů strany v JZD Šumvald. Otisknutá text je obsahově stejný jako v jiných periodikách, avšak je stylizována do regionálního významu a důvěryhodnosti jí má přidat, že je z JZD Šumvald. Pochvalné dopisy mají podobná témata napříč zkoumanými periodiky, ve stejné dny píše prezidentu republiky, jindy jsou stejné motivy (zaručení se k větší práci, díky za reformu). Ani jednou se neobjevuje dopis, který by byl neutrální či negativní

povahy k reformě. Právě, pravděpodobně smyšlené, reakce od obyvatel jsou nosným prvkem Stráže lidu při referování o peněžní reformě. Dodává tím čtenáři jistotu, že lidé z jeho kraje měnovou reformu a zrušení přidělového systému velice podporují a že špatní jsou ti, kdo jdou proti reformě.

Autoři článků často používají k vysvětlení nepříznivých situací obranu v podobě toho, že daná opatření jsou například jen krátkodobá (např. výdej omezeného množství zboží denní potřeby na osobu) a že je snaha zabránit sabotérům narušovat československé hospodářství. Podstatnou roli hraje i poukazování na kolektivní souhlas veřejnosti a spontánní projevy díky vůči straně a vládě, které se projevů navýšením výroby a zvýšením hospodárnosti. Nechybí ani rétorické obraty sdělující, jak současná ekonomika brzdila rozvoj sovětského budování, že přidělový systém je pozůstatkem války a že nyní naše měna posílila a navíc je vázána na nejsilnější měnu světa, sovětský rubl. Často se objevuje i tvrzení, že díky reformě je nyní v obchodech dostatek zboží.

U článků nejsou většinou uváděni autoři. V případech, kdy jsou uvedeni, se jedná o dopisy od veřejnosti nebo dopisovatele Stráže lidu. Agenturní zprávy se zde neobjevují.

Měnová reforma se povětšinou objevovala na první a následně i na třetí straně, málokdy pronikla na druhou strany, o to méně na stranu čtvrtou.

3.3.2 Časopis Krajského národního výboru Olomouc

Časopis krajského národního výboru byl v období měnové reformy vydán celkem třikrát, nejdříve 15. března 1953, následně 15. června téhož roku a následně 30. června. Pouze ve vydání 15. června 1953 se objevily informace o měnové reformě, veškeré předešlé i další vydání tohoto periodika neobsahovala zmínku o tomto ekonomickém činu.

15. května 1953 (Časopis Krajského národního výboru Olomouc, ročník V., číslo 9): v tisku se dočteme na třetí straně o tom, že *rozpočet je ukazatelem zodpovědnosti*, autorka článku se snaží čtenáře povzbudit, aby ještě více bojoval proti nehospodárnosti, jelikož špatně odvedená práce nebo nevyřešené problémy v pracovním procesu jsou zátěží pro státní rozpočet. Z článku lze vyvodit, že státní rozpočet potřebuje peníze, nejde však o přímou indikaci k tomu, že by měla probíhat měnová reforma. Článek má však velice podobné téma s články, které vycházely po měnové reformě, tedy hospodárnost a efektivitu práce, na kterou se výrazně apelovalo. Samotná zpráva se však o reformě nezmiňuje a ani ji nijak přímo neindikuje, každopádně je zde podobnost s články vycházejícími v novinách o dva týdny později (Rozpočet ukazatelem hospodaření, tamtéž, str. 3).

31. května 1953 (Časopis Krajského národního výboru Olomouc, ročník V., číslo 10): Časopis Krajského národního výboru Olomouc o měnové reformě na svých dvanácti stranách vůbec nehovoří, věnuje se raději zemědělským otázkám. Na titulní straně dominuje poděkování kraje svým nejlepším pracovníkům. Poté pokračuje články o plnění plánů, soutěžemi mezi družstvy, jsou zde informace o hospodaření národních výborů a dvojstrana patří zprávě o využívání sovětských zkušeností v živočišné výrobě.

15. června 1953 (Časopis Krajského národního výboru Olomouc, ročník V., číslo 10): periodikum se věnuje měnové reformě na titulní straně, avšak jen menším článkem. Pokračuje na straně tři skoro celostránkovou zprávou (pokračující na straně 5), která vyznívá pochvalně pro uskutečnění měnové reformy.

Na titulní straně se objevuje dopis od Františka Macha, předsedy ROH KNV, ve kterém píše: „Děkujeme naší vládě a straně za toto moudré rozhodnutí (provedení reformy) a slibujeme, že ještě usilovněji budeme plnit úkoly kladené na lidovou správu.“ (Zaměstnanci lidové správy přijali radostně nová opatření, tamtéž, str. 1, ročník V.) Článek jasně dokládá, že v krajských novinách bylo zvoleno pro měnovou reformu používání zvláště ohlasů lidu k podpoření kolektivního vědomí, že reforma samotná je prospěšná a všichni v okolí s ní radostně souhlasí.

V dalších vydáních není o peněžní reformě zmínka ani přímá, například jak se reforma podařila, či nepřímá, že ekonomika státu se zlepšuje. Autor Mach popisuje díky vyjádřené jménem celého KNV Olomouc a zmiňuje, že všichni jsou si plně vědomi, že opatření vlády jsou prospěchem pro lid (Zaměstnanci lidové správy přijali radostně nová opatření, tamtéž, str. 1). Opět je zde vytvářen pocit kolektivního souhlasu a nadšení z reformy prostřednictvím osob z vašeho kraje.

Druhý článek od doktora Františka Hájka s názvem Národní výbory a řízení obchodu po peněžní reformě (tamtéž, str. 3 a 5) se píše, že lid přijal změnu s pochopením. Další obsah článku jen stěží hledá souvislost s peněžní reformou, autor totiž popisuje, že se má dbát na to, aby se správně vážilo před zákazníkem zboží, aby se číšníkům nedávalo spropitné, aby se lidé zapojovali to rolí tzv. občanského kontrolora. Pokračuje tím, že skončily zásobovací úřady a nyní se společnost bude řídit zásadami sovětské společnosti.

Měnová reforma je v Časopise krajského národního výboru Olomouc pojata poměrně stroze a věnuje se jí jen jedno číslo, a to z 15. června 1953, konkrétně je zde šest článků k tématu. Zprávy nejsou agenturního typu a většina článků týkající se reformy jsou uvedeny se jménem autora. Mezi články jsou uvedeny i dva pochvalné dopisy, jeden za ROH KNV a druhý od zemědělského referenta KNV.

3.4 Analýza výsledných zpráv v celostátním tisku

Zkoumané regionální tiskoviny jsem podrobil přímé metodě historického zkoumání, tedy jsem zkoumal, jak referovaly o zvoleném tématu.

3.4.1 Rudé právo

Noviny Rudé právo referovaly o měnové reformě v časovém horizontu od 31. května do 23. června poměrně intenzivně. S postupujícím časem frekvence článků k tématu postupně klesala, až vymizela úplně.

31. května 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 150), (nedělní rozšířené vydání): celé vydání Rudého práva se věnovalo měnové reformě a zrušení přídělového systému. Na šesti stranách se objevil projev předsedy vlády Viliama Širokého k reformě, dále zákon a směrnice o reformě otištěny byly i nové podoby bankovek či nové maloobchodní ceny zboží.

Titulní strana se věnuje zasedání vlády a ÚV KSČ, následně je strana doplněna usnesením o reformě. Nechybí ani úvodník silně motivující k přijetí těchto významných opatření, která povedou k rozvoji hospodářství. Lidem je například sděleno: „Peněžní reforma přináší ovšem finanční ztráty i části ostatního obyvatelstva, tedy i pracujícím, zejména pokud své úspory neměli uloženy ve spořitelnách. ... Hlavním příjmem pracujících nejsou skryté peněžní rezervy. Existence pracujících se opírá o mzdu a plat za práci. ... Miliony poctivých pracujících mají však na plnění plánu a zvyšování výroby životní zájem. Vždyť jenom na tom jsme závislí, jak rychle bude stoupat životní úroveň.“ (Pevná základna k dalšímu růstu životní úrovně, tamtéž, str. 1). Úvodník již jasně dává najevo, že lidé sice mohli přijít o peníze, ale rovnou dodává, že je měli mít na účtu. Auto navíc píše, že nyní je zajištěn růst životní úrovně, musí se však pilně pracovat. Na druhé straně dominuje projev z předešlého dne od předsedy vlády Viliama Širokého. Listy dále pokračují zákonem o reformě a ukázkou nových bankovek a peněz (viz příklad nových platidel v příloze 10). Následuje směrnice ministra financí a nové ceny zboží.

Články nejsou nijak podepsány a ani není uváděno, že by se jednalo o agenturní zprávy. Obsah byl totožný s články ve Svobodném slově. Zpravodajství o této události bylo tematicky stejné i se Stráží lidu, ale obsahově byly zprávy ve Stráži lidu napsány jinak, vyznívaly však stejně jako v Rudém právu či ve Svobodném slově. Vycházely z usnesení vlády a z projevu předsedy vlády Širokého.

1. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 151): obsah novin není zcela věnován měnové reformě, každopádně hlavní téma dne vévodí titulní straně periodika, následují kratší texty na straně druhé a třetí.

Na titulní straně se nachází úvodník chválící reformu. Větší část však zaujmají pochvalné projevy jednotlivých osob (není možné zjistit, zda jde o smyšlené osoby či nikoli) a od zástupců různých organizací. V některých dopisech „z lidu“ se objevují témata vzpomínání na První republiku, jak tehdy bylo v roce 1930 neskutečně draho, což je typickým znakem dobové komunistické propagandy – naše současné „úspěchy“ jsou předkládány v konfrontaci s líčením situace za I. republiky.

Na druhé straně se objevuje seznam s novými cenami nyní volného zboží, třetí strana se věnuje úpravě mezd. Více již Rudé právo v tento den nenabídlo.

Veškeré články týkající se reformy jsou nesignované a není ani uvedeno, zda jsou agenturní (což u jiných je uváděno). Pouze jeden je označen zkratkou *rp*, což znamená Rudé právo, byl tedy napsán některým členem redakce.

2. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 152): titulní straně zcela dominuje měnová reforma, následně je téma probíráno i na části třetí strany.

Na titulní straně se opět nachází úvodník plně agitující na čtenáře, že reforma a zrušení přidělového systému je ten nejlepší možný krok pro stát. Neuvedený autor úvodníku rovnou pracuje i s tím, že lidé tuto změnu vítají: „Měnovou reformu a zrušení přidělového systému vítají naši pracující také proto, že jim usnadňuje boj o zavedení a upevnění socialistické pracovní kázně, zejména proti těm, kteří by chtěli co nejvíce urvat podle hesla *z cizího krev neteče*.” (K dalšímu rozmachu socialistického průmyslu, tamtéž, str. 1).

Dále se na titulní straně objevují kratší články s nadpisy *Rychleji kupředu v budování socialistické vlasti, Rána kapitalistickým živlům a spekulantům*. Pouze tři z těchto kratších článků mají uvedeného autora a tím je redakce Rudého práva. Až na třetí straně pokračuje téma dvěma zprávami, jednou ohledně cen podstatných pro rolníky a druhá se věnuje společnému stravování po zrušení lístkového systému.

3. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 153): celou titulní stranu opět zabírá měnová reforma a povídání o ní pokračuje v kratších člancích na druhé. Na třetí straně se nachází několik kratších článků informujících o současných změnách.

Titulní strana je plná povzbuzujících nadpisů: *Bude se nám lépe dařit!, V domácnosti se bude lépe hospodařit, Významný krok k dalšímu rozvoji našeho zemědělství*. Tyto nadpisy opět čtenáře přivádí k přesvědčení, že zmíněná ekonomická změna bude mít výrazný prospěch pro jeho každodenní život. Ve spodní části se nachází opět vyjádření kolektivního souhlasu. Ve článku napsaném redakcí se mimo jiné píše: „Všude náš lid kladně přijímá tato opatření v jasném vědomí, že upevnění naší koruny, které je podepřeno poctivým úsilím našich pracujících, vytvořilo předpoklad k trvalému růstu životní úrovně. ... Četné resoluce posílají Ústřednímu výboru strany

také příslušníci z vesnic. ... Ještě důsledněji budeme šetřit majetek armády a lidu a budeme jej proti všem nepřátelům našeho státu bděle a ostražitě hájit." (Náš lid vyjadřuje souhlas s usnesením strany a vlády novými závazky, tamtéž, str. 1). I zde je patrný stejný vzor z předešlých dní, tedy děkování za reformu, zavazování se ještě k větší práci a též povzbuzující zprávy o tom, jak bude lépe.

Třetí strana má natisknutý seznam nových cen a rubriku s názvem *K některým otázkám provádění peněžní reformy*. V článku jsou popsány modelové informace k náhradám cestovních nákladů a vkladů na knížkách.

4. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 154): informování o měnové reformě pokračuje opět plnou první stranou, na druhé straně se objevuje karikatura, kde peněžní reforma v podobě pěsti zasazuje ránu kapitalistickým živlům; na třetí straně jsou prezentovány nové ceny zboží.

Rozsáhlý nepodepsaný úvodník kombinuje mnoho již probíraných témat o tom, jak reforma je jen zárukou úspěchu. Objevuje se zde i tvrzení: „Přitom bylo jasné, že k těmto opatřením mohli jsme sáhnout právě proto, že naše socialistické hospodářství proti dřívějším letům značně zesílilo, že vyrábíme dnes dvakrát tolik průmyslových výrobků než vyrábělo kapitalistické Československo." (K ještě rychlejšímu růstu socialistického hospodářství, tamtéž, str. 1). Autor dále pokračuje ve výčtu úspěchů socialismu a vysvětluje reformu ne jako produkt krize, ale jako logický vývoj pro ještě silnější hospodářství. Další články na první straně opět používají stejná témata jako v předešlých dnech, hlavním opakovaným tématem je pobídka k ještě větší a poctivější pracovitosti.

Druhá strana nabízí karikaturu, jak reforma zatočila s kapitalisty (viz příloha 3). Téma již však celkově ochabuje a zpráv ubývá. Na třetí straně se nachází další seznam nových cen průmyslového zboží, ke kterému je zobrazena zásoba gruzínského čaje. Více se v čtvrtém vydání k analyzovanému tématu nevztahuje.

5. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 155): hlavnímu tématu se věnuje opět první strana listu, na druhé straně najdeme kratší článek, na třetí straně je informováno, jak například měnová reforma v SSSR zvedla kupní síla rublu.

První strana je opět plně věnovaná měnové reformě. Jako v předešlé dny, opět se opakují pozitivní a motivující zprávy a svědectví o tom, jak reforma dokonale pokořila zbytky buržoazie a jak je nyní dostatek zboží pro všechny. Zajímavostí je přítomnost básně u zobrazené karikatury:

„Slyšte, lidé, co se včera stalo,
blízko Prahy, kdesi v Lhotě.
„Chudý” kulak, ach, jak ho to vzalo,

Ukrýval milióny v botě.

Řadu let je „pocitivě“ tam skrýval,
čekal, až se režim položí.

Růžově se do budoucna díval,
jen se těšil, jak je rozmnoží.

Jako bouře přišla nová měna,
která jako z osla dukáty
vytřásla z kulaka miliony,
splaskl jako měšec bachratý.

Pohroma se na něho teď řítí,
nebyl nikdy zvyklý na práci.

Řekněte, z čeho teď mají žítí,
Takovíto „chudí kulaci.“

(Slyšte, lidé!, tamtéž, str. 1)

Režim se nebál pracovat i s básněmi, kde se objevovaly typické stereotypní motivy: vesnický boháč s milióny, které nakradl; jak reforma zatočí s těmi škůdci systému; posmívání se všem, kteří si chtěli vydělat. Takové texty jsou napříč všemi vydáními a mají za cíl vytvořit dojem, že odporovat reformě či lpět ztrátou většího množství našetřených peněz by nebylo dobré, jelikož noviny se snažily nastavit dojem, že na takové osoby je nahlíženo tzv. přes prsty.

Na první straně jsou čtenářům k dispozici ještě dva dopisy, které chválí reformu, protože ta zničí poslední zbytky nepřátel lidu a díky ní klesne míra absence v práci. Čtenář je též pobízen k vysvětlování reformy a třídního smyslu prováděných opatření. (Peněžní reforma - rozhodný útok proti zbytkům buržoazie & Oslabené pozice nepřátel lidu, tamtéž, str. 1).

Na druhé straně se objevuje článek, kde jsou uvedeni dva autoři, manželé, Václav a Emilie Knotkovi, kteří píšou, jak státní rozpočet nyní bude mít příznivý vývoj. Článek je psán paní Emilií, která vykládá, jak hned po vyhlášení reformy začala počítat, co jí to přinese a zjistila, že se bude mít ještě lépe. Též se raduje z toho, že už nikdo nebude žít ze společného zadarmo: „Konečně jsme naposledy zúčtovali s těmi, kteří měli stále ještě plné žoky peněz, nabytých při různých pletichách, které jim umožňoval vázaný trh v našem hospodářství. ... Dnes už si žádný z těchto šmelinářů a podobných a podobných individuů žoky bezplatně nenaplní. To je hřejivý pocit dělníka, že už nikdo nebude ujídat zadarmo z jeho práce.“ Paní Emilie nadále popisuje, jak nyní může díky změně ekonomického systému zabezpečit více jídla a šatstva nejen pro své děti, ale i pro sebe. (Náš nový rozpočet, tamtéž, str. 2).

Poslední článek z pátečního vydání přináší čtenáři vzorový příklad, jak reforma pomohla růstu státní měny. Za vzor je uvedena měnová reforma v roce 1947 v SSSR a její pozitivní vliv na sovětský rubl. Čtenář se dozvídá, že i v ČSR má očekávat výrazné zlepšení zisku mezi jednotlivými obyvateli (Jak od měnové reformy vzrostla v SSSR kupní síla rublu, tamtéž, str. 3).

6. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 156): hlavní téma tehdejších dní je opět reflektováno na titulní straně, avšak již není tak dominantní jako v předchozích dnech, pokračuje však rozsáhle přes půlku druhé strany, a končí seznamem cen potravin na straně čtvrté.

Sobotní vydání na první straně v úvodníku bez autora přichází s článkem *Nový drtivý úder zbytkům buržoazie*, kde mimo jiné je uvedeno: „Buržoazie až do peněžní reformy byla sice bez fabrik, bez bank, bez velkostatků i bez svých exponentů ve vládě a nemohla již skoro nikde přímo vykořisťovat pracovní sílu, avšak nebyla bez finančních prostředků. Pomocí těchto finančních prostředků mohla buržoazie, ..., vést dále boj proti našemu lidově demokratickému státu, podryvat jeho vymoženosti, škodit zejména na úseku našeho hospodářství, rozvracet náš vnitřní trh a působit nemalé škody zásobování našeho lidu.“ Z textu je patrné, že reforma byla nezbytným krokem, aby již nemohlo být československé hospodářství nadále sabotováno (tamtéž, str. 1). Dále se na přední straně opět nachází krátká báseň s ilustrací buržoazní paničky. Dále jsou přítomny články, které jsou tematicky podobné s úvodníkem. Jejich nadpisy tomu odpovídají: *Znehodnocovali naši měnu*, *Strhli jsme masku kulakům a spekulantům*, *Nebudou již okrádat pracující*, *Rozhodný krok posiluje naše hospodářství a Zemědělci zvyšují dodávky*.

Druhá strana nabízí karikaturní vyobrazení panstva stojícího ve frontě u referátu pracovních sil. Kresba je doplněna článkem na stejné téma jako titulní strana, jak nyní vykořisťujícím velkoobchodníkům, kulakům a fabrikářům skončily dobré časy, jelikož přišla měnová reforma (To jsou oni, tamtéž, str. 2). Druhý článek od referenta pro vnitřní obchod ÚV KSČ Šmidrala hovoří o tom, že se díky novým opatřením oprostilo Československo od čtrnáct let trvajících břemene v podobě lístkového systému, který byl plný náročné administrativy a bylo s ním jen trápení. Autor změnu vítá a vidí v ní ulehčení od zbytečné práce (Zbavili jsme se břemene, tamtéž, str. 2).

Na čtvrté straně jsou dostupné nové ceny potravin a ilustrace, kde je čtenáři sděleno, o kolik více či méně potravin si oproti roku 1947 mohou lidé nyní nakoupit v SSSR, kde již proběhla reforma, v kapitalistických USA, Anglii a Francii. Z obrázků snadno vyplývá, že v SSSR si je možné nyní koupit za stejné množství peněz dvakrát více zboží než v roce 1947, zatímco v ostatních zemích je to až o polovinu zboží méně (Dvě linie, tamtéž, str. 4).

7. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 157), (nedělní delší vydání): první strana opět s více než polovinou prostoru nabízí téma měnové reformy a pokračuje celou stranou tři a krátkou zprávou na straně pět, více však v nedělním vydání o reformě není.

Pojednávání o reformě polevuje. Sice téma zabírá většinu první strany a i část strany druhé, ale další část z rozsáhlejšího nedělního vydání se již věnuje jiným tématům.

První strana nabízí opět nepodepsaný úvodník s názvem Úkoly socialistického obchodu, který hovoří o nárůstu množství zboží a o jeho zlepšené kvalitě. Celý úvodník se věnuje jen tomu, jak má vypadat socialistický obchod přívětivý pro občany (Úkoly socialistického obchodu, tamtéž, str. 1). O kvalitním zboží hovoří i další článek od svazaček Pilné a Vojtové, které potvrzují, že vždy plní normy nad sto procent a vyrábí jen ty nejkvalitnější výrobky (Dáváme na trh hodnotné zboží, tamtéž, str. 1). Rudé právo pokračuje v tématu „zasazení rány, kapitalistům“, když píše: „Hned od prvních chvil a s každým dalším dnem stále jasněji výraz souhlasu s touto významnou změnou v našem životě podávají pracující v závodech i na vesnici. ... Toto usnesení je i drtivým úderem, namířeným proti našim třídním nepřátelům doma a válečným štváčům v zahraničí, upevňuje sílu dělnické třídy a utužuje náš bratrský vztah k Sovětskému svazu. Nebudeme znát únavu v boji za splnění úkolů na našich pracovištích. Vypořádáme se s každým, kdo by se pokoušel nedodržovat státní a pracovní disciplínu, rušit mírovou výstavu.“ (Zasadili jsme ránu kapitalistickým živlům, tamtéž, str. 1). Autor ukazuje, jak se dá využít motiv k povzbuzení k ještě větším výkonům i prostřednictvím zastrašování, když uvádí „Vypořádáme se s každým, kdo by se pokoušel nedodržovat státní a pracovní disciplínu, ...“ Čtenář si má především uvědomit, jak svědomitě hodlá své pracovní povinnosti naplňovat.

Na druhé straně se objevuje pochvalný a děkovný dopis od zaměstnanců dolu Kladno-Dubí, ve kterém vzdávají prezidentu republiky dík za provedení měnových opatření. (ZO KSČ, Dopis zaměstnanců dolu Antonín Zápotocký v Kladně-Dubí prezidentu republiky, tamtéž, str. 2).

Celá třetí strana je věnována měnové reformě, zvláště typickým tématům o tom, jak poroste hospodářství, jak je více produktů, komu měnová reforma správně uškodila. Nechybí ani infografika, karikatura a fotografie zboží. Nejvýraznější je však článek od družstevníka Stjažkina, který vzpomíná, jak dříve provedená reforma byla špatná a jak celkově bylo málo peněz. Popisuje i aktuální rozhořčení spoluobčanů, které je však po pečlivém vysvětlení situace přeměno ve vděk straně a vládě. (Vyprávění družstevníka, tamtéž, str. 3).

Pátá strana nabízí krátkou výzvu ministra zemědělství ke všem zemědělským pracovníkům, ve které apeluje, aby nepolevovali v dodávkách zboží, což si žádá nově

uskutečněná reforma (ČTK, Výzva kolegia ministra zemědělství k zemědělským pracovníkům, tamtéž, str. 5).

8. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 158): informování o reformě nepřestává a je tímto tématem pokryta první strana a z větší části i strana druhá, na dalších stranách se téma neobjevuje.

Pondělní Rudé právo nabízí zprávy o měnové reformě na první a na druhé straně. Obsah titulní strany se zaměřuje v úvodníkú na povzbuzení pracovní kázně a v hlavním článku vyjadřuje kolektivní souhlas společnosti s novými změnami, což se pojí s posílením hospodářství a poražením kapitalismu (Za uvědomělou pracovní kázeň & Lid se semkl ještě pevněji kolem strany a vlády, tamtéž, str. 1).

Na druhé straně je karikatura zesměšňující chudé kulaky (viz příloha 4), na kterou navazuje článek *To jsou oni!*, což je stejný název jako ve vydání 6. Června. Text je však mírně odlišný, jsou v něm za příklad uváděni jiní lidé a jiné množství zabaveného zboží či jiná výše jejich majetku, ale téma je totožné (tamtéž, str. 2). Více se o tématu v novinách nenachází.

9. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 159): informace se poprvé začínají objevovat v menším množství, na první straně jsou k nalezení dva kratší články a pak až na čtvrté straně se nachází přehled nových cen.

Titulní straně dominuje titulek *Za další rozmach našeho hospodářství*. Zpráva z pera redakce Rudého práva popisuje, jak se jednotliví družstevníci, členové ROH, oceláři a další zavazují k tomu k překračování svých úkolů, a to na základě uskutečněné reformy. Druhý článek od V. Kadlčáka se zmiňuje o tom, že usnesení vlády a strany přinese mezi zaměstnanci snížení absence a fluktuace, a to z důvodu „množství zboží a bohatého trhu, což vybízí k zvyšování produktivity práce, aby si mohli víc vydělat a také více koupit.“ (Za další rozmach našeho hospodářství & Usnesení strany a vlády nám usnadní boj proti absenci a fluktuaci, tamtéž, str. 1).

Na čtvrté straně se nachází přehled nových cen průmyslového zboží. Informace jsou uvedeny bez komentáře.

10. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 160): o reformě se ve středečním listu nachází jen jedna zmínka na poslední čtvrté straně, jde o nové ceny paliv.

Na poslední straně je natisknuto několik řádků nových cen paliv, uvedeny jsou bez jakéhokoliv komentáře.

11. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 161): na první straně se ve článku zmiňuje o měnové reformě; jedna noticka se objevuje i na druhé straně a na poslední čtvrté straně jsou opět informace o nových cenách.

Na první straně se objevuje agenturní zpráva, ve kterém je napsáno vyjádření díků a souhlasů s reformou. „Provedení a zavedení jediného trhu vyžaduje především od nás, pracujících, abychom toto důležité opatření do všech důsledků splnili.” (Boj za další rozvoj výroby a blahobytu vítězně bojujeme, tamtéž, str. 1). Následuje prohlášení, že je nutné pamatovat na to, že proces změn je teprve na počátku a je nutné mít odpovědnost k tomu, co jednotliví lidé konají.

Na druhé straně se opět nachází agenturní zpráva od ČTK, zde se nyní píše, že německé odbory vítají reformu v Československu. Německé odbory píší: „Usnesení vlády Československé republiky je pro nás vzpruhou a závazkem ještě usilovněji bojovat za jednotu naší vlasti, abychom mohli vybudovat socialismus a zajistit jeho vítězství nejen v Německé demokratické republice, nýbrž ve sjednoceném, mírumilovném a demokratickém Německu.

Na poslední straně jsou popisovány nové ceny uhlí a dopravy.

12. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 162): v pátečním čísle Rudého práva se objevuje první zmínka o reformě až na čtvrté straně v krátké notici.

Na čtvrté straně pátečního vydání se nachází zpráva od ČTK, která se ve třech odstavcích zmiňuje o výplatě rodinných přídatků. Jde čistě jen o informativní zprávu bez nutnosti další analýzy (Výplata rodinných příspěvků, tamtéž, str. 4).

Ve dnech **13. – 15. června 1953** s výjimkou **14. června 1953**, kdy se zmínka o měnové reformě objevuje jen v projevu Viliama Širokého na X. sjezdu KSS, který nebyl primárně zaměřen na téma měnové reformy, se o ní ve výše uvedených vydáních neobjevuje ani jediná zmínka.

16. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 166): zmínka se objevuje hned na titulní straně v projevu prezidenta Antonína Zápotockého, žádný článek o reformě však v novinách není.

Na první straně se místo úvodníku objevuje projev prezidenta Zápotockého, který se mimo jiné zmiňuje: „Události posledních dnů potvrzují správnost zásad a směrnic, které ve svém posledním díle *Ekonomické problémy socialismu v SSSR* nám zanechal náš nesmrtelný učitel soudruh Stalin. ... Chtěl bych dále vyzvednout, že provedení finanční reformy a sjednocení trhu si vyžádalo velikého organizačního úsilí naší strany. Bylo třeba zajistit, aby opatření byla včas a správně provedena, bylo třeba vysvětlit jejich smysl našim pracujícím. ... Dnes můžeme již říci, že tuto zkoušku absolvovala se zdarem jak v českých zemích, tak na Slovensku.” (Projev soudruha Antonína Zápotockého na X. sjezdu KSS, tamtéž, str. 1). Článek dále pokračuje obecným povídáním o nutných závazcích a bratrské spolupráci v dalších letech. Reformě se pan prezident v projevu již déle nevěnuje.

17. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 167): článek o peněžní reformě se objevuje hned na titulní straně, a to přes půlku první strany ve dvou člancích; na dalších stranách se téma neobjevuje.

Měnová reforma je opět použita pro nosné téma úvodníku, který znovu nemá uvedeného autora. V úvodníku nazvaném *Hospodárnost – zákonitost budování socialismu*, je v prvních dvou odstavcích uvedeno, že reforma je základem k dalšímu zvyšování životní úrovně, že jde o zásluhu pracujících lidu a že hrubá výroba je nyní dvakrát vyšší než v období kapitalistické výroby v roce 1937. Důraz je však kladen na to, že provedení reformy a upevnění měny ještě neznamená, že „je již vše vyhráno“. Z toho vyplývá nutnost výrazné hospodárnosti, která je dávána za vzor všem pracujícím prostřednictvím jednotlivých závazků z podniků napříč Československem (tamtéž, str. 1).

18. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 168): peněžní reforma se opět dostává na titulní stranu v podobě jednoho delšího článku, dále se však v listě neobjevuje.

Čtvrteční vydání se věnuje měnové reformě prostřednictvím úvodníku, u něhož však není uveden autor. Úvodník téma reformy zmiňuje pouze v prvním odstavci, kde se píše: „Peněžní reforma a zrušení lístkového systému vytvořily významné předpoklady k úspěšné výstavbě socialismu v naší vlasti. Na našich dělnících, rolnících i inteligenci nyní závisí, jak svou lepší práci hodnotu koruny budou dále zvyšovat. Nová opatření především vyžadují, aby byl správně plněn plán průmyslové i zemědělské výroby.“ (Vyrábět jakostněji, tamtéž, str. 1). Dále neznámý autor pokračuje jen o tom, jak se nesmí polevovat a neustále je nutné dbát o kvalitu výrobků. Téma reformy bylo použito jen jako argument pro kvalitnější výrobu. Více již není měnová reforma v novinách zmíněná.

19. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 169): beze zmínky o analyzovaném tématu.

V následujících dnech se zmínky o analyzovaném tématu stále objevovaly, avšak jejich podrobnější zkoumání a popis již není třeba, jelikož je není možné srovnat s krajským tiskem na Olomoucku, jelikož se v něm po 19. červnu již žádné další články či informace neobjevovaly.

20. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 170): na titulní straně se opět objevuje měnová reforma, článek však je o ní jen z poloviny; následně již beze zmínky.

21. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 171), (nedělní delší vydání): zmínka opět na první straně, je však zakomponována do článku o hospodárnosti; další strany již beze zmínky.

22. června 1953 (Rudé právo, ročník 33, číslo 172): opakuje se situace s využitím

sloupce na levé straně titulní strany, kde se kladně v kontextu jiného tématu mluví též o měnové reformě; dále beze zmínky.

23. června 1953 a dále (Rudé právo, ročník 33, číslo 173): noviny jsou zcela beze zmínky o provedené peněžní reformě a zrušení přídělů na potravinářské a průmyslové zboží. Od tohoto dne se v následujících vydání téma reformy již neobjevuje.

Rudé právo mělo svoji olomouckou variantu. Vycházela v Brně a nijak výrazně se od celostátní varianty nelišila. Regionální strana plná obsahu jen pro Olomoucký kraj se v novinách nenachází a dokonce zde nejsou uváděny ani články týkající se jen Olomoucka. Rozdílnost je pouze v drobných změnách, jako jsou jiné nadpisy, délka článků či uspořádání článků v daném vydání. Některé články se objevovaly i o dvě vydání dříve, například v olomoucké mutaci byly dvě fotografie uvedené jako Dva záběry za kapitalistických zemí, kde jsou dvě fotky ukazující bídné podmínky k životu v Anglii a v Rakousku, otisknuty 9. června, avšak v celostátním vydání se stejným popiskem byly otisknuty až 11. června.

Je patrné, že obsah byl, alespoň u Rudého práva, jednotný, jen byl občas jinak uspořádán, což mohlo být zčásti i dáno pořadím vydání, jelikož olomoucká mutace měla 1*, což značí první vydání dne, zatímco zkoumané celostátní vydání mělo 2*.

Veškeré články poskytovaly témata kladně zaměřená pro peněžní reformu. Ani jeden článek neměl kritický postoj k prováděným ekonomickým změnám. Formy článků byly různé, z počátku se objevovaly informační články spolu s cenami nových výrobků, u novějších vydání se více objevovaly články s povzbuzujícím charakterem, jak je reforma prospěšná, o zasazení tvrdé ráně kapitalismu či se zvyšovala frekvence dopisů straně, kde jednotlivé pracovní skupiny jednohlasně podporovaly uskutečněné ekonomické změny. Často se zmínky o měnové reformě objevovaly i v otisknutých projevech státníků.

Již prvního června se objevují první pochvalné zprávy. První se nese v kolektivním duchu, kde krajské a okresní národní výbory Československa, Ústřední rada odborů, funkcionáři ROH a další, jak vydávají rozhodný souhlas s reformou a plně ji podporují. Objevují se i dopisy od lidu (tesař, lisařka či dělník), kteří vyjadřují pochopení s reformou a též vzpomínají na čas První republiky, jak tehdy bylo draho. V pochvalných listech je jak chvála na zrušení přídělového systému, tak radost z posílení měny a zlepšení hospodářství státu, též se často vzpomíná na špatné časy za první republiky anebo se v dopisech povzbuzují k ještě většímu pracovnímu nasazení.

3.4.2 Svobodné slovo

Svobodné slovo se měnové reformě nevěnovalo v období před jejím samotným uskutečněním. Tedy čtenáři listu patřícího Československé strany socialistické nebyli o nadcházející změně peněžního trhu taktéž nijak informováni. První číslo obsahující informace o měnové reformě vyšly 31. května v nedělním vydání.

Noviny Svobodné slovo referovaly o měnové reformě od 31. května do 14. června, následně toto téma již pro ně nebylo asi dostatečně aktuální, aby se v tomto listu objevovalo. S přibývajícím datem logicky klesala i frekvence článků a zmínek o měnové reformě. Redakce Svobodného slova vydržela o měnové reformě psát v rozmezí přibližně dvou týdnů.

Články pojednávající o měnové reformě byly různých rozsahů, v době nejbližší měnové reformy byly i na několik stran, později, když už aktuálnost mizela, se články krátily. O měnové reformě vycházely informace nepřetržitě od 31. května do 9. června. Další zmínka se objevila až obden, tedy 11. června. Následovala zmínka 12. června a 14. června se objevila poslední informace o měnové reformě.

31. května 1953 (nedělní delší vydání) (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 129): noviny pojednávají výhradně o měnové reformě, jsou zde projevy státníků, přítomen je zákon o reformě i nová podoba bankovek či nové maloobchodní ceny zboží.

Titulní strana se věnuje zprávě ze zasedání vlády a Národního shromáždění. Následuje usnesení vlády a ÚV KSČ. Na další straně pokračuje projev předsedy vlády Viliama Širokého na plenárním zasedání Národního shromáždění. Další projev je od představitele ČSS, ministra stavebního průmyslu prof. Emanuela Šlechty, který zmiňuje o prospěšnosti měnové reformy, jak posílá kupní síla a upevní se kurz československé koruny, která bude nyní svázaná s ruským rublem. Zároveň vybízí k disciplinovanosti a co největší hospodárnosti (tamtéž, Projev předsedy Československé strany socialistické, ministra stavebního průmyslu prof. Dr. ing. Emanuela Šlechty, str. 3). Následuje zákon o peněžní reformě a pokračuje se směrnici ministra financí, následně přehledem nových bankovek. Na předposlední straně se objevuje příkaz ministra vnitřního obchodu o nových maloobchodních cenách zboží a pokračuje se převzatým úvodníkem z Rudého práva.

Všechny články nejsou signovány, nejde tedy o autorské počiny redaktorů příslušného listu. Články jsou totožné s obsahem Rudého práva, které vyšlo ve stejný den. Jde tedy snadno identifikovat, že se tak stalo na přímý pokyn, který nařídil, co vše musí být otisknuto ve vydání 31. května. Jediný rozdíl je již zmíněný proslov ministra za ČSS, což je však pochopitelné vzhledem k vlastnictví listu Československou stranou socialistickou.

V pondělky Svobodné slovo nevycházelo, proto následuje číslo z úterý 2. června.

2. června 1953 (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 130): dominantním článkem je den dětí, informace o měnové reformě se objevuje na první a na třetí straně v celkovém počtu pěti článků.

Svobodné slovo ve svém listě nedává nijak výrazně najevo, že probíhá veliká ekonomická změna s obrovským dopadem na obyvatelstvo. Na titulní straně se sice objevuje nepodepsaný úvodník, ale je doprovázen jen kratším článkem, jak Revoluční odborové hnutí (ROH) jednomyslně podporuje provedenou reformu. Na třetí straně jsou pouze zprávy s informacemi o tom, jaké jsou nové ceny a kde se dají vyměnit peníze. Články jsou opět bez uvedení autora.

Příkladem pro ostatní lid je článek o hornících ve Zbýšově, kteří se rozhodli odpracovat směnu díky vládě a KSČ za provedení reformy (Horníci ve Zbýšově odpracují směnu díky vládě a KSČ, str. 1, 2. června 1953, ročník 33).

Článek z titulní strany s názvem Provolání Ústřední rady odborů k usnesení vlády a ÚV Komunistické strany Československa je velice podobný k článku uveřejněném v Rudém právu 1. června (Svobodné slovo, 2. června 1953, ročník 33). Jednotlivé věty jsou si podobné:

„Revoluční odborové hnutí stojí rozhodně za opatřeními vlády. Vyjadřuje tak přesvědčení drtivé většiny dělníků, zaměstnanců a pracující inteligence. Cílem nových opatření je ještě více upevnit vítězství dělnické třídy, zvýšit hospodářskou a politickou moc lidu, zajistit neustálý růst životní úrovně.” (Provolání Ústřední rady odborů k usnesení vlády a ÚV Komunistické strany Československa, str. 1, Svobodné slovo, 2. června 1953, ročník IX.)

„Revoluční odborové hnutí stojí celou vahou své třímilionové organizace za těmito opatřeními vlády a strany, která mají za cíl upevnit vítězství dělnické třídy. ... Opatření vlády a strany vedla k posílení lidově demokratického řádu, upevnění naší milované republiky a vytváří podmínky pro další rychlejší růst hmotné a kulturní úrovně pracujícího lidu.” (Pracující měst i venkova jednotně schvalují provedení měnové reformy a zrušení lístkového systému, Rudé právo, str. 1, 1. června 1953, ročník 33).

Podobnost mezi těmito větami je výrazná. ROH jednomyslně schvaluje a podporuje reformu, své rozhodnutí podpírá buď výčtem pracovníků, zatímco v druhém článku jsou uvedena čísla lidí za tímto rozhodnutím stojící. Nachází se i stejná informace ohledně upevnění postavení lidu, ve Svobodném slově je použit výraz posílení moci lidu a v Rudém právu je uvedeno posílení lidově demokratického řádu. Stejně tak se obě zprávy zmiňují o zvýšení životní úrovně. Pokračování zprávy vyznívá i dále v podobném stylu, který je zmíněn zde prostřednictvím krátkých úryvků.

3. června 1953 (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 131): měnová reforma je opět hlavním prvkem titulní strany, celkem se ve vydání nachází osm článků k tématu. Pět se nachází na titulní straně a zbylé tři jsou na straně třetí.

Článek na první straně obsahuje usnesení ČSS, kde se vyslovuje rozhodný souhlas s reformou. Plynule na něj navazuje dopis předsedovi vlády Viliamu Širokému, ve kterém je popsáno usnesení strany (Usnesení předsednictva Čs. strany socialistické & Dopis předsedovi vlády Viliamu Širokému, tamtéž, str. 1). Oba články se v jiných zkoumaných periodikách neobjevují, což je logické, jelikož Svobodné slovo patřilo ČSS, nikoli KSČ a očekávalo se od ní veřejné vyjádření souhlasu.

Další dva nesignované články hovoří o tom, jak se díky reformě rozvíjí hospodářství a jak se díky tomu plní prodejny potravinami. „V Praze a v ostatních městech se v pondělí a v úterý zaplňovaly prodejny státního maloobchodu všemi druhy zboží, které budou moci naši pracující od středy 3. června nakupovat za nové jediné ceny.” (Naše prodejny se bohatě naplňují potravinami, tamtéž, str. 1). Další články hovoří o tom, jak je nyní koruna pevná či o tom, jak se pracovníci opět zavazují zvyšovat dodávky a překračovat tak stanovené limity (Pro další rozvoj našeho hospodářství, tamtéž, str. 1). Poslední článek na první straně je též bez uvedeného autora a píše se v něm, že reforma poskytuje pracujícím značné výhody. Následují reakce pracovníků, kde se v odpovědích objevují témata: období před válkou bylo špatné, jelikož nebyla práce; nové peníze pomohou lidu i přesto, že přišli o úspory; díky novým penězům se bude žít mnohonásobně lépe; výzva k vysvětlování usnesení strany a vlády těm, kteří reformu stále ještě nechápou. Ačkoli článek nese název *Za čtrnáct let jsme se s lístky nazlobili až dost*, zpráva samotná o zrušení přidělového systému nijak výrazně nemluví, jen zmiňuje, že se stalo (tamtéž, str. 1).

Třetí strana nabízí pravidelnou rubriku *K otázkám dne*, kde se píše o zvýšení mezd a platů. Na článek navazuje zpráva o změnách v nemocenském pojištění a u rodinných příspěvků. Jedná se o stejné informace, které byly otisknuty ve Stráži lidu 2. června nebo v Rudém právu 12. června (Úspory v propočtu dávek nemocenského pojištění a rodinných příspěvků, tamtéž, str. 3). Poslední článek od Sochora s názvem *Mocná páka ke zvýšení výroby* popisuje, jak díky reformě „je konec nekalým rejdům a zneužívání volného trhu a že tak vzroste zájem o poctivě vykonanou směnu a klesnou prozahálené směny.” (tamtéž, str. 3).

4. června 1953 (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 131): celá titulní strana je věnována měnové reformě, další tři články se nachází na třetí straně.

První strana nabízí opět výzvu k poctivé práci, kterou se ještě více zhodnotí koruna. Nechybí porovnání starých cen s novými a výzva k ještě většímu úsilí se objevuje ve článku od Klingera s názvem *Pobídka ke zvyšování budovatelského*

úsilí, kde stojí: „Je třeba, aby každý z nás dodržoval a všude bděl nad dodržováním státní a pracovní disciplíny, odhaloval všechny projevy nehospodárnosti, přičiňoval se o snižování výrobních nákladů, o zlepšování jakosti výrobků a zvyšování produktivity práce. Jen tak umožníme další snižování cen zboží a tím zvyšování našich reálných mezd.” (tamtéž, str. 1). Některé další články jsou na stejná témata. Objevuje se zde pochvalný dopis od Svazarmu, který vítá opatření vlády a strany.

Na třetí straně pokračuje peněžní reforma tradiční rubrikou *K otázkám dne*, se opět zmiňují přídavky na děti a probírá se sociální politika. Nechybí ani seznam nových cen u některých potravin. Poslední článek od dr. Pospíšilové je pohled autorky na radost z nových změn, které jsou výhodné pro úplně všechny. Největší plus vidí v tom, že čím více se bude pracovat, tím více peněz lidé budou mít a o to lépe se jim povede (Výhody rolníkům a spotřebitelům – rána spekulaci, tamtéž, str. 3).

5. června 1953 (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 131): titulní strana opět zcela věnována měnové reformě, na třetí straně se objevují další dva články k tématu.

První strana je kompletně věnována reformě. Pro čtenáře přináší opakování stejných témat, jako např. ať si váží nových peněz, ať svědomitě rozvíjí výrobu, necht' je hospodárny a ať pracuje více. Témata i obsahy jsou totožné jako v předešlém dnu, jen jsou napsaná jinak. Nechybí ani ilustrace toho, kolik je možné si věcí koupit po zavedení nových peněz. Ilustrace však mají velice tendenční charakter (viz příloha 9). Autor pracuje s 1 000 Kčs staré měny a uvádí, že bylo možné pořídit si 95 vajec. U nové měny počítá s částkou 200 Kčs a 167 vajec k zakoupení. 200 Kčs by však odpovídalo, kdyby směnný kurz byl plošně 1:5, ale ten byl jen do nízké částky, obecně musíme počítat s kurzem 1:50. Správně měl autor uvést 20 Kčs v nové měně a jen 16,7 vajec (Čím lépe budeme pracovat, tím víc bude zboží, tím pevnější bude naše měna, tamtéž, str. 1).

Páteční obsah třetí strany je opět z větší části věnován zkoumanému tématu. Rubrika *K otázkám dne* zde není, leč témata jsou totožná. Jsou otisknuty nové ceny zboží a přepočítávají se důchody před a po reformě. Právě téma důchodů je uvedeno zprávou o krácení starobních, invalidních a vdovských. Popisována je výhoda u osob, které při pobírání důchodu zároveň pracují (Zvýhodnění pracujících důchodců, tamtéž, str. 3).

6. června 1953 (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 134): první strana není již plně věnována měnové reformě, avšak i tak zabírá toto téma tři čtvrtiny plochy, na třetí straně se opět nachází další článek s ilustrací.

Měnová reforma se se objevuje jako hlavní téma menších podčlánků sjednocených pod nadpisem *Poctivá práce ještě více upevní naši novou měnu*. Nepodepsaní autoři opakují běžná témata, jako je rána kapitalistům, zlepšení státního

hospodářství či zbavení se starých poměrů, což zaručuje větší množství a větší výběr zboží. To vše díky provedeným ekonomickým opatřením. (Projev ministra stavebního průmyslu prof. Dr. E. Šlechty & Peněžní reforma - rána spekulantům & Vlasák, K prospěchu našich zemědělců, tamtéž, str. 1).

Třetí strana nabízí rubriku *K otázkám dne*, kde jsou čtenáři nabádáni k hospodárnosti. Též jsou zde uvedeny přepočty staré měny na novou, je zde i ilustrace s množstvím zboží, jaké je možné si nyní koupit a jsou zde uvedeny nové ceny některých průmyslových výrobků. Čtenáři jsou například přesvědčováni, že strana rozhodla tak, aby co největší prospěch měl vždy občan (tamtéž, str. 3).

7. června 1953 (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 135), (nedělní delší vydání): na titulní straně se nachází dva články, věnující se měnové reformě, většinu plochy však zabírají jiná témata, většinou budovatelského typu; celá třetí strana je věnována měnové reformě a stejně tak z velké části i následující čtvrtá strana.

Na levé straně první strany nedělního vydání se nachází úvodník od Hulínského, který opět mluví v obecném pojetí o významnosti ekonomických opatření, konkrétně se vyjadřuje: „Udělali jsme významný krok pro upevnění a rozvoj našeho hospodářství. Je to rozhodující mezník výstavby socialismu v naší vlasti. (Měnová reforma a zrušení lístků) nám umožnilo odstranit poslední zbytky válečného, okupačního hospodářství ale také vytvořit podmínky pro skutečné socialistické hospodaření.“ (Hodnotná měna, znak bohatého národa, tamtéž, str. 1). Autor dále upozorňuje čtenáře na ty osoby, které nejvíce nesouhlasily s reformou, dle něj se jedná o cizopasníky, kteří činí národ nemocným.

Druhý článek též výrazně agituje ve prospěch reformy. Nepodepsaný autor hned v prvních větách zmiňuje: “Výpočty, které jsme všichni v těchto dnech dělali, ukazují shodně: za každou korunu nové měny si budeme moci dopřát více, než jsme mohli za její pětinásobek v měně staré.” (Pravá tvář příživníků a spekulantů, tamtéž, str. 1). Autor dále pokračuje, že je nutné dávat si pozor na vesnické boháče, protože ti si „šकुdlili“ majetek pro sebe. Autor však hrdě dodává, že tomu už je nyní konec a jejich miliónové úspory již nejsou.

Třetí strana nabízí čtenáři společné počítání toho, jak je nyní vše levnější a výhodnější. Výzvu *Veďte si tužku a počítejte s námi* doplňuje názorná ilustrace (viz příloha 6). Článek o nižších cenách a větším množství zboží je doplněn třemi fotografiemi, na dvou z nich je mnoho zboží (viz příloha 7) a na třetí je maminka s dětmi (tamtéž, str. 3).

Čtvrtá strana nabízí čtenáři pohled na nové ceny jízdného na ČSD. Opět se objevuje rubrika *K otázkám dne*, kde jsou vysvětleny některé ceny, informuje se o rozšíření sortimentu zboží a jsou porovnávány staré ceny některých výrobků s cenami

novými. Poslední článek ze stejné strany nabízí téma, které nebylo v jiných zkoumaných novinách. Zpráva sděluje, jak brigádníci pomáhali přepočítávat vklady na nové peníze. Brigádníci byli vzati z řad studentů, úředníků, penzistů a matek na mateřské dovolené. Autor vychvaluje jejich neúnavné úsilí při neustávající práci přes několik dní, viz příloha 8 (Brigádníci pomohli přepočítat vklady na nové peníze, tamtéž, str. 4).

9. června 1953 (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 136): až ne jeden menší článek je celá titulní strana opět dedikována měnové reformě, další strany se jí již nezabývají.

Celkem šest ze sedmi článků je věnováno zkoumanému tématu. Všechny články jsou psány se společnou tematikou – přesvědčit čtenáře o výhodách provedené reformy. Z šesti článků se čtenář dozví, že reforma přinese více peněz, díky sovětským zkušenostem budeme mít vyšší výkon, proto havíři přislíbili větší těžbu uhlí. Je zmíněn i kolektivní souhlas, jak pracující lid vítá nové změny titulní straně dominuje článek Další krok vpřed, kde akademik Nejedlý popisuje, kam země v budování socialismu dospěla. (Se sovětskými zkušenostmi k vyšším výkonům & Odpověď havířů - zvýšíme těžbu uhlí & Soutěž zvýší nejen výrobu, ale také příjmy & Pracující vítají nová měnová opatření & Správná cesta k lepšímu hospodaření & Další velký krok vpřed, tamtéž, str. 1). Celá první strana příhodně demonstruje běžný styl referování o měnové reformě, který zahrnoval fráze o tom, jak bude dobře, jak se změnou všichni souhlasí a jak se zvýší produktivita práce.

10. června 1953 (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 137): informace o reformě podává jen stránka třetí prostřednictvím dvou kratších článků.

První článek je jen prostým přehledem nových cen u některých druhů průmyslového zboží. Druhý článek popisuje, jak budou ceny na drahách podstatně levnější, což ovšem neplatí u autobusů, což neznámý autor vysvětluje následovně: „Plnou cenu platili cestující, kteří často používali raději autobusu než vlaku, protože pro ně byl pohodlnější a někdy i rychlejší. Tito lidé si mnohdy vyjeli jen za svou zábavou a ubírali pak v autobuse místo těm, kdož jeli do zaměstnání. Tak se stávalo, že autobusy byly zbytečně přeplněny, zatím co (ponechán přepis s mezerou) vlaky byly prázdné.“ (Jízdné na drahách bude podstatně levnější, tamtéž, str. 3).

11. června 1953 (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 138): první strana je kompletně věnována měnové reformě, na čtvrté straně se jí věnuje jen rubrika *K otázkám dne*.

Titulní straně vévodí projev prezidenta republiky Antonína Zápotockého, který promluvil k zaměstnancům ČKD Sokolovo. Prezident Zápotocký v rozsáhlém projevu mimo jiné zmiňuje nutnost zavedení reformy a její prospěch pro společnost. „Zárukou existence pracujících nejsou skryté a utajované peněžní rezervy – zárukou jejich existence a dalšího jejich zlepšování je hodnotná mzda a plat za poctivě vykonanou

práci.” (tamtéž, str. 1). I zde se objevuje opět rétorický obrat, který zmiňuje nepotřebnost finančních rezerv a nutnost poctivě vykonané práce. Motiv s vybízením k práci je často opakován. Proslov však není primárně o reformě a ani o zrušení přidělového systému.

Čtvrtá strana nabídne krátký článek s nadpisem *K otázkám dne*, kde jsou zmíněny nové ceny paliva a rozvozu uhlí, což je zcela stejný obsah i téma jako u Rudého práva ve stejný den (tamtéž, str. 4).

14. června 1953 (Svobodné slovo, ročník IX., číslo 141): poslední vydání se zmínkou o měnové reformě, nyní už jen jedním článkem na třetí straně.

Na třetí straně se spolu s článkem *Už nedopustíme, aby nás takhle okrádali*, objevuje i karikatura vykreslující obsah článku. Nepodepsaný autor popisuje v pěti příbězích různé situace, jak se bývalí obchodníci snažili okrást lid, tím, že si „křečkovali” zboží až v miliónových hodnotách. Příklady „nepoctivých” obchodníků jsou uváděny z různých krajů, z nichž vybírám k ukázce následující část: „Hodnoty v ceně statisíců si také ulil vedoucí prodejny Pramene v Holicích Jaromír Mlejnek. Na zboží, které si „zajistil” pro sebe, nestačí ani výlohy prodejny, kterou měl řídit tak, aby řádně zásobovala pracující. A při tom k výměně nových peněz přišel jen s několika tisíčkami. ... Ukryté zboží má - na starých penězích – cenu přes šest miliónů Kčs. ... Takoví byli tito a jim podobní škůdci, tak nás okrádali. Došlo na ně a lid s nimi spravedlivě sčítuje.” (tamtéž, str. 4). Opět se zde objevuje motiv toho, že když si někdo nechával zásoby pro sebe, tak to bylo špatně a jednalo se o krádež. Zároveň bylo těmito zprávami kriminalizováno soukromé podnikání.

První článek z 31. května se věnuje měnové reformě čistě informativní formou a přebírá zprávy, informace a projevy z usnesení vlády a Ústředního výboru KSČ, následně přebírá zprávu/komentář od Rudého práva.

Všechna další vydání již nejsou kompletně věnována měnové reformě. Již se neobjevují žádné převzaté články z Rudého práva, občas se objeví přepis projevu nějakého státníka, který se vztahuje k danému tématu. Informační články o provedené měnové reformě jsou stříhány zprávami o tom, jak měnová reforma přispívá k dalšímu rozvoji a budování. Občas se objevily zprávy od řadových dělníků či pracovních organizací, vyjadřující souhlas s reformou. Z počátku se často ukazovaly i poměry změny měny či nové ceny a vše a jak větší množství si je nyní možné koupit. Informace o změně cen a jak zlepšení poměru nakoupeného byly publikovány ve větším množství než informace o zrušení přidělových lístků. V novinách se neobjevila žádná prázdná místa, nic tedy nebylo na poslední chvíli před dáním do tisku vyškrtáváno. U článků nejsou uváděni autoři.

Články nabízely čtenářům velice kladně zaměřené čtení o měnové reformě. Všechny otisknuté články měly výrazně pozitivní přístup k uskutečněným ekonomickým změnám v tehdejší společnosti. Styly článků byly různého druhu, nejdříve se objevovaly články informativního typu, které byly doplňovány seznamem s novými cenami běžného spotřebního zboží. S postupujícím časem od doby uskutečnění měnové reformy se více objevovaly články s povzbuzujícími tématy pro koncového čtenáře, tedy jak je reforma prospěšná pro společnost, jak je díky ní zasazen tvrdý úder kapitalismu. Též se začaly objevovat dopisy straně či jejím představitelům, ve kterých různé podniky vyjadřovaly sympatie s uskutečněnými změnami a okamžitým pocitěným prospěchem, který z nich vzešel. Někdy se zmínky o reformě objevily i v projevech představitelů strany.

Pochvalné ohlasy se začaly objevovat ve Svobodném slově již 2. června, tedy ve druhém vydání od ohlášení reformy lidu. Většinou se objevovalo jedno svolání z lidu na jedno vydání.

3.5 Porovnání regionálního a celostátního tisku

Ve zkoumaném období, tedy květen až červen 1953, byly analyzovány čtyři periodika, dvě za krajskou úroveň Olomoucka, Stráž lidu a Časopis Krajského národního výboru Olomouc, a za celostátní úroveň Rudé právo a Svobodné slovo.

První zmínky o měnové reformě se do tisku dostaly 31. května, kdy o nich informovalo Rudé právo a Svobodné slovo, ty tehdy otiskly shodně prohlášení vlády, patřičný zákon a podobu nových platidel. Informování na krajské úrovni začalo 2. června prostřednictvím Stráže lidu, u Časopisu Krajského národního výboru Olomouc se první a zároveň poslední zmínky objevily 15. června. Informování o provedených změnách v ekonomice pokračovalo na krajské úrovni do 19. června, kdy se objevuje poslední zmínka. U celostátního tisku se témat v Rudém právu drželo až do 23. června a ve Svobodném slově do 14. června.

Frekvence článků o zkoumaném tématu úměrně klesá se vzdalujícím se datem od vyhlášení. Noviny vydané 31. května obsahovaly informace jen o reformě, oproti tomu regionální tisk, když poprvé vydal informace o reformě, nevyčlenil jim kompletně celé vydání, ale větší část. Kromě zmíněného vydání poslední květnový den nebyly žádné noviny zcela věnovány jen analyzovanému tématu. V prvních červnových dnech zabíralo toto téma většinu prostoru, avšak každým dnem počet informací klesal. Dominantně se téma napříč všemi novinami (kromě analyzovaného časopisu) objevovalo zvláště na straně první a třetí. Napříč novinami se téma měnové reformy a zrušení přidělového systému objevovalo vždy na titulní straně až do 9. června. Do tohoto data měly všechny noviny téma jako primární. 10. června však Rudé právo upřednostnilo na první straně informace o sklizení cukrovky. Stejně tak učinilo

Svobodné slovo a 10. června změnilo téma. Posledním dnem, kdy se téma dostalo na titulní stranu Rudého práva, byl 22. červen, u Svobodného slova to bylo 14. června, u Stráže lidu byl poslední výskyt na přední straně 19. června. U Časopisu Krajského národního výboru Olomouc již bylo zmíněno, že první a poslední informace se objevily 15. června, téma měnové reformy bylo i zde na titulní straně.

Všechny publikované zprávy byly psány s kladným vztahem k měnové reformě, neobjevuje se ani jedna zpráva napsaná s negativním postojem. Ve zprávách je občas zmíněno, že někdo měl negativní postoj k reformě, avšak takový postoj byl vždy, napříč všemi články odsouzen jako chybný a byl podpořen názorem, že lidem, kterým provedené změny v ekonomickém fungování státu vadí, jsou škůdci pro budování socialismu v Československu a jsou ovlivněni škodlivými západními názory. Pokud se objevilo neutrální informování o tématu, tak pouze v podobě otisknutí příslušného zákona. Jinak veškerý obsah byl psán tendenčně za účelem vytvoření obrazu kladného přijetí změn obyvatelstvem. Čtenář daných periodik měl nabýt dojmu, že měnová reforma a zrušení lístkového systému je zcela správný krok státu, který se snaží dbát na blaho svých obyvatel a zvýšit tak jejich životní úroveň. Čtenář měl dále získat pocit zbavení se starých tzv. Masarykovských a válečných pořádků, které bránily v rozvoji ekonomiky a budování socialismu podle sovětského vzoru. Odběratelé analyzovaných novin dále měli při čtení zpráv získat dojem, že celá společnost plně souhlasí s provedenými změnami a navíc je státu za ně vděčná, proto začne o to usilovněji pracovat. Zmíněný vyjádřený souhlas celé společnosti byl prezentován prakticky každodenně prostřednictvím zpráv (dopisů) od různých podniků či přímo od jednotlivých zaměstnanců, kteří v nich vyjadřovali až nadšený souhlas s reformou a sami si ukládali různé závazky s překračováním pracovním limitů či snížení absence v práci, aby mohli takto straně a vládě poděkovat. Zda byly tyto dopisy, které byly ve většině případů nepodepsané, autentické, to se nedozvěděl ani tehdejší čtenář a ani my v současnosti.

Regionální tisk se vyznačoval používáním lokálních příkladů ohledně analyzovaného tématu, celostátní tisk na druhou stranu logicky bral zprávy ze všech krajů Československa. U krajského tisku se objevoval menší počet výčtu nových cen, nízká přítomnost ve Stráži lidu a nulová v Časopise Krajského národního výboru Olomouc. Oproti tomu v Rudém právu a ve Svobodném slově bylo zpráv s novými cenami a celkově částkami i napříč platy či důchody výrazně více, skoro v každém vydání. Rozdílnost krajských novin od celostátních byla přítomna i v nepřítomnosti ilustrací a karikatur. Zatímco krajské listy byly zcela prosté různých nákrešů toho, jaké množství salámů je možné si koupit nyní, oproti předešlé měně, tak celostátní tisk využil tyto prvky několikrát ve zkoumaném období. Rudé právo a Svobodné slovo dokonce přidávalo i karikatury, které znázorňovaly například to, jak kapitalističtí škůdci dostali tvrdou ránu a již nebudou moci škodit československému hospodářství (viz příloha 3)

či jak spekulanti a šmelináři již nebudou okrádat lid (viz příloha 5).

3.5.1 Odpovědi na stanové výzkumné otázky

Byly uvedeni autoři článků? Pokud ano, byli stejní, nebo odlišní v jednotlivých novinách?

Autoři nebyli u drtivé většiny článků vůbec uváděni. Pokud ano, v některých případech bylo uvedeno, že se jedná o agenturní zprávu. Někdy byl uveden autor jako dopisovatel. Převážně u dopisů čtenářů byly uvedeni jejich pisatelé, kteří vyjadřovali souhlas s reformou, nebylo to však pravidlem. A, jak jsem již výše uvedl, u dopisů čtenářů nemůžeme spolehlivě ověřit, zda se jednalo o skutečné dopisy čtenářů, nebo falza, jejichž účelem bylo vyvolání zdání, že obyvatelstvo bezvýhradně souhlasí s měnovou reformou.

Objevovaly se zcela stejné články (případně zkrácené varianty) v různých ze zkoumaných tiskovin? Dávaly články o měnové reformě ve stejné dny důraz na stejná témata o měnové reformě?

Stejně články se objevily například při srovnání Svobodného slova a Rudého práva. Mezi regionálním tiskem a celostátním tiskem byl stejný obsah jen v případě převzetí článků z Rudého práva Stráží lidu, nebo když se jednalo o nově uveřejněný zákon o peněžní reformě a k němu připojené projevy státníků. Většinou však články byly odlišné obsahově, nikoli však tematicky. Odlišnost obsahu byla v používání příkladů a zpráv z kraje. Rétorika napříč všemi novinami však byla zcela totožná, tedy pozitivně vyznívající pro uvedené změny nastavené vládou a stranou.

Důraz na stejná témata ve stejné dny je patrný napříč všemi dny, každopádně jednotlivá témata zmíněná v kapitole 3.6 *Shrnutí dat* byla prakticky využívána každém vydání daných periodik, kde se reforma vyskytovala.

Kdy se začaly objevovat první, na reformu pochvalné, dopisy?

První zprávy s reakcemi čtenářů a dopisovatelů daných novin se objevil prakticky ihned. Měnová reforma se v novinách objevila 31. května a první pochvalné reakce z řad lidu se objevují v Rudém právu 1. června a ve Stráži lidu, již ve svém prvním červnovém vydání ve druhém dni v měsíci.

Pracovaly noviny s ilustracemi/karikaturami?

Ano, převážně však celostátní noviny pracovaly s ilustracemi a karikaturami. Rudé právo a Svobodné slovo kromě fotografického materiálu využívaly i ilustrace ke znázornění, jaké množství zboží je možné zakoupit si nyní či o kolik více zboží to je v porovnání s kapitalistickými zeměmi. Karikatury se však objevily jen u Rudého práva (pro příklad viz příloha 4) a Svobodného slova. Regionální noviny je nevyužívaly vůbec.

Regionální periodika ilustrace k měnové reformě prakticky, až na jednu výjimku (Stráž lidu, 19. 6. 1953, str. 3), text byl prokládán pouze fotografiemi. V případě využívání ilustrací je zde tedy kompletní rozdílnost.

Jak vypadaly titulní strany? Používaly úvodníky stejnou formu a obsah napříč analyzovanými novinami?

Titulní strany měly napříč všemi novinami zcela rozdílnou podobu. Krajské tisky měly odlišnou formu mezi sebou navzájem i od celostátních novin. Stráž lidu měla úvodník umístěný v pravém sloupci titulní strany a různé aktuality měly po levici. Časopis Krajského národního výboru měl na titulní straně převážně jednu primární zprávu či jen úvodník. Rudé právo mělo úvodník po levici a další zpravodajství po pravici. Svobodné slovo mělo úvodník na levé straně, nebyl však přítomen v každém vydání.

Všechny úvodníky měly napříč zkoumanými novinami stejná témata, která podávaly zcela stejným stylem, tedy velice pozitivně vyznívající články ve prospěch rozhodnutí strany a vlády. Mezi společná témata patřil například rozvoj životní úrovně, zasazení rány kapitalistům či možnost budovat plně socialismus a zbavení se špatných pozůstatků z první republiky.

3.6 Shrnutí dat

Porovnání tematiky měnové reformy v krajském tisku na Olomoucku s celostátním tiskem přineslo zajímavé výsledky, obsahy měly stejnou tematiku a pozitivní přístup k reformě, plošně odsuzovaly negativní postoje k ní a pravidelně zahrnovaly čtenáře pozitivními reakcemi od různých osob napříč společnostmi.

Výsledná analýza v archivu však nepřinesla očekávané objevy, domníval jsem se, že budou dostupné cenzurní pokyny k měnové reformě, avšak takové materiály buď neexistovaly, nebo se nedochovaly.

Existují rozdíly v prezentaci měnové reformy celostátními novinami v Československu a regionálními novinami na Olomoucku? Pokud rozdíly v prezentaci měnové reformy byly, jakou měly podobu?

Ano, rozdíly existují, avšak jednotlivé články nejsou ideologicky odlišné. Změny se týkají pouze zacílení na čtenáře dle jeho lokální příslušnosti. Krajské noviny využívaly ve svých článcích informace přicházející z Olomouckého kraje, nenajdeme zde zprávy z jiných částí republiky. Obsah se tedy lišil například, že redakce otiskla dopis pochvalující si reformu, který přišel z obce v Olomouckém kraji, zatímco v celostátních vydáních byl obsah z různých částí země. Regionální mutace Rudého práva pro Olomouc se držela linie celostátní varianty a netiskla jen obsah pocházející z Olomouckého kraje, ani jeho přítomnost nebyla vyšší oproti celostátní variantě.

Byl styl informací o měnové reformě prezentované veřejnosti na Olomoucku odlišný od informací dostupných tehdejšími regionálními orgány KSČ?

Novináři ve všech zkoumaných periodikách pracovali se stejnými tématy, rozdílnost obsahu byla tedy jen dle jeho původu, avšak jeho význam byl celorepublikově naprosto totožný. Obsah napříč periodiky můžeme shrnout do následujících typů článků:

- články informující veřejnost o tom, jak je peněžní reforma a zrušení přidělového systému potřebné pro rozvoj socialismu a hospodářství obecně. Zároveň tvrzení, že ekonomika byla silná i před reformou, ale právě reforma a zavedení volného trhu ji ještě výrazně posílí;
- články a dopisy popisující vděk pracujících za provedení ekonomických změn a jejich vzdání díky vládě a straně prostřednictvím zvýšení pracovní produktivity či překračování daných povinných limitů nebo snižováním absence na pracovišti či zmetkovitosti při výrobě. Vyjádření souhlasu se změnami je vyjádřeno prostřednictvím dopisů od jednotlivců nebo od pracovních skupin;
- zprávy vykreslující, jak reforma a zrušení přidělového systému povedou k růstu

životní úrovně obyvatel a jak strana a vláda myslí na blaho svého lidu. Růst životní úrovně je deklarován větším množstvím zboží v obchodech. Lidé se budou mít dobře i díky tomu, že budou více pracovat, protože za více práce dostanou větší mzdu;

- informace o zlikvidování zbývajících tzv. kapitalistických živlů, kulaků, šmelinářů a spekulantů doplněné informacemi o jejich potrestání. Potrestání těchto osob bylo dáváno na odiv v podobě veřejného informování o jejich „přečinech“ a vystavování jejich zabaveného majetku;
- poukazování a časté srovnávání s předešlou dobou, zvláštní důraz byl kladen na období nazývané masarykovsko-benešovské (v novinách označované i jako kapitalistické Československo) a na časy válečné či těsně předválečné; výzvy k přepočítání si, co si lidé mohli koupit dříve (jaké množství) a co mohou s novou měnou koupit nyní;
- články sdělující, že koruna byla nově svázána s nejsilnější měnou světa, tedy sovětským rublem, což je zmiňováno jako výrazná záruka pro další hospodářský růst;
- projevy státníků, uveřejnění nových zákonů a usnesení, vyobrazení nových platidel;
- seznamy nových cen za zboží a služby, informace o sociálních příspěvcích (důchody, přídavky na děti, ...).

V obsahu všech novin například zcela chybělo ekonomické vysvětlení, proč k provedeným opatřením došlo. Věcné informování o skutečné situaci napříč všemi novinami nebylo vůbec nijak přítomné. Informace o tom, že bude lépe, jak posílí hospodářství a jak je možné si koupit více věcí za méně peněz, bylo bez jakéhokoliv argumentačního základu a vše bylo okomentováno jen obecně ve stylu „hospodářství poroste“, nebo „kapitalismus byl poražen“. U druhého výroku bylo vždy dáváno za příklad, že běžný lid, který neměl mnoho peněz jako buržoazie, tak se bude mít lépe, ale lidé bohatí před reformou již nyní musí jít do práce, protože reforma s nimi „zatočila“. Jak je však reforma potrestala, proč dříve nemuseli chodit do práce a proč jsou vlastně špatní ti, kdo měli našetřené peníze, už v člancích vysvětleno nebylo. V novinách se též objevují vysoká čísla v řádech set tisíců až miliónů Kčs směněných různými vzorovými boháči. V dostupných archivních materiálech se však uváděné vysoké směněné částky pohybují do hranice 50 000 Kčs v původní měně (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond: KNV Olomouc, Měnová reforma, inv. č. 2651).

Byl v dochovaných archivních dokumentech KV KSČ v Olomouci a KNV Olomouc explicitně kladen důraz na to, jak budou informace o měnové reformě

publikovány? Jakou formu měly tiskové pokyny? Objevily se pokyny s návodem, jak reagovat na případný odpor veřejnosti?

Ve sledovaném období května a června postupně probíhal vznik Hlavní správy tiskového dohledu. Ta byla ustanovena v dubnu, ale zpočátku neprobíhalo plnění jejich úkolů na krajské úrovni, což sama dokládá. Kontrola tisku tedy záležela na samotných vydavatelích, v případě Olomouckého kraje u Stráže lidu na KV KSČ v Olomouci a u Časopisu Krajského národního výboru na KNV Olomouc. Hlavní kontrolu však na starost měli referenti tiskového odboru ÚV KSČ, kteří působili v jednotlivých krajích. Jelikož HSTD tehdy ještě v krajích nepůsobila, neexistují žádné cenzurní zásahy do toho, co má být v tisku o provedené reformě publikováno. Od zbylých zkoumaných organizací, KV KSČ v Olomouc, KNV Olomouc a odbor tisku ÚV KSČ, nejsou dochovány žádné záznamy, které by potvrzovaly existenci přímých pokynů k tomu, co se má o peněžní reformě a zrušení přídělového systému napsat.

Jistou míru v regulaci obsahu hrála autocenzura v samotných redakcích zkoumaných periodik, avšak redakční záznamy ani jednoho zkoumaného krajského periodika nejsou dochovány. Ani takto není možné hmatatelně potvrdit existenci takových příkazů.

Pokyny s návodem jak reagovat v novinách na případný odpor veřejnosti vůči reformě nebyly též nalezeny, a to z důvodu včasného zaznamenání stávek v sedmi závodech a jejich včasného potlačení příslušníky StB. Na Olomoucku tedy demonstrace nepřerostly do takové míry, jako na Plzeňsku a nebylo nutné na ně v tisku reagovat.

Objevovaly se v regionálním tisku informace o měnové reformě, které nebyly přítomny v celorepublikovém tisku?

Ano, v krajském tisku se objevily informace, které nebyly otisknuty v celostátních novinách. Šlo však jen o zprávy regionálního charakteru, které měly význam pro daný region. Jednalo se tedy o zprávy o odhalených spekulantech, o tom, jak hladce probíhá výměna či šlo o pochvalné dopisy z obcí, ZO KSČ, JZD a dalších. Tento typ zpráv byl též přítomen v celostátním tisku Rudé právo a Svobodné slovo, byl však z různých regionů Československa, nikoli jen z Olomoucka. Obecné informování o reformě bylo zcela totožné, jen část zpráv byla regionálně přizpůsobena.

Závěr

Diplomová práce měla za cíl provést analýzu zobrazení měnové reformy v roce 1953 v Československu v krajských tištěných médiích na Olomoucku (Stráž lidu a Časopis Krajského národního výboru) a porovnat vydávané zprávy na regionální úrovni s celostátním tiskem (Rudé právo a Svobodné slovo). Podrobnější vhled do situace přineslo i zkoumání archivních dokumentů politických orgánů (HSTD, tiskový odbor ÚV KSČ, KNV Olomouc a KV KSČ v Olomouci), které měly na starost analyzované noviny a cílem bylo zjistit, zda se dochovaly písemné pokyny jednotlivým redakcím o tom, jak mají v novinách a provedených ekonomických změnách referovat.

K analýze archivních materiálů a dochovaných výtisků vybraných novin jsem zvolil historickou metodu přímou, historicko-srovnávací metodu a narativní analýzu. Bádání v archivech nepřineslo přímé důkazy o tom, že by příslušné státní orgány, které měly na starost analyzovaná periodika, předávaly pokyny o tom, co se má tisknout, do redakcí jednotlivých novin. Ovšem to, že se nedochovaly zápisy o pokynech, ještě nevyklučuje jejich existenci. Díky historicko-srovnávací metodě bylo možné na základě zkoumaného obsahu periodik zjistit, že napříč všemi tituly se objevovala stejná témata, která vyznívala vždy ve prospěch uskutečněných změn. Na základě narativní analýzy a interpretace otisknutého obsahu lze snadno zjistit, že je zde jednota v prezentování informací. Ačkoli krajské noviny měly rozlišný obsah zvláště kvůli využívání zpráv z regionu, jejich celkové pojetí a užívané slovní obraty byly naprosto v souladu s celostátním tiskem. Bylo tedy jedno, zda tehdy občan četl například Stráž lidu či Svobodné slovo. Oboje mělo stejný obsah a vyznění, pouze s rozdílem regionálního pojetí zpráv u krajských periodik. Je tedy patrné, že pokyny pro to, jak se má o měnové reformě psát, existovaly, jen se pravděpodobně nedochovaly nebo nebyly ani písemně zaznamenány.

Stanovené cíle diplomové práce byly naplněny, ačkoli jsem předpokládal nalezení písemných pramenů s pokyny pro redakce jednotlivých periodik. Analýza mediálních obsahů v regionálních periodikách na Olomoucku přinesla zjištění, že regionální tisk postupoval při zpracování obsahu zcela jednotně s celostátním tiskem tak, aby veškeré zpravodajství vyznívalo prorežimně a vždy vše, o čem bylo referováno ve vztahu s reformou a zrušením přídělového systému, bylo podáváno tak, že se jedná o prospěch lidu díky budování socialismu a potírání kapitalismu.

Summary

The thesis aimed to analyze the depiction of the monetary reform in 1953 in Czechoslovakia in the regional printed media in Olomouc (Stráž lidu and Časopis Krajského národního výboru Olomouc) and to compare the published reports at the regional level with the national press (Rudé právo and Svobodné slovo). A more detailed look into the situation was also provided by examining the archival documents of political authorities (HSTD, the press department of the KV KSČ in Olomouc and the KNV Olomouc) who were in charge of the analyzed newspapers and the aim was to find out whether the written instructions to individual editors on how to report about the economic changes in the newspaper were preserved.

For the analysis of archival materials and preserved copies of selected newspapers, I chose the historical direct method, historical-comparative method and narrative analysis. Research in the archives did not provide direct evidence that the competent state authorities in charge of the analyzed periodicals passed instructions on what is to be printed about monetary reform to the editors of each analysed newspapers. However, the fact that the notes on instructions have not been preserved does not preclude their existence. Thanks to the historical-comparative method it was possible to find based on the examined content of periodicals that the same topics appeared across all titles, which always sounded in favour of the regime who made those economy shifts. The narrative analysis and interpretation of printed content make it easy to see that there is unity in presenting the information. Although the regional newspapers had varying content, especially because of the use of news from the region, their overall concept and topics used were entirely in line with the national press. It did not matter whether the citizen at that period read, for example, Stráž lidu or Svobodné slovo. Both had the same content and tone, only with the regional concept of news in regional periodicals. It is therefore clear that guidelines on how to write about monetary reform existed was probably either not preserved or were not recorded in paper.

The goals of the thesis were fulfilled, although I supposed to find written sources with instructions for the editors of individual periodicals. The analysis of media content in regional periodicals in the Olomouc Region found that the regional press proceeded uniformly with the national press when processing content. All the news sounded pro-regime, and everything that was referred to the reform and abolition of the rationing system was always said to be for the benefit of the people through building socialism and combating capitalism.

Použitá literatura

Primární zdroje

Mezi primární zdroje řadím dochované výtisky zkoumaného tisku a archivní materiály zkoumaných příslušných institucí.

Archivní dokumenty

Archiv Bezpečnostních služeb, fond: 318-5-3, Hlavní správa tiskového dohledu.

Národní archiv, fond Ideologické oddělení KSČ – ÚV – 05/3, číslo fondu 1261/2/2.

Národní archiv, ÚV KSČ, fond: 05/3, Zprávy o okresním a krajském tisku, závodních a technických časopisech.

Národní archiv, fond: Ministerstvo financí II Praha – neuspořádáno, Tajné – peněžní reforma 1953.

Státní okresní archiv Olomouc, fond JNV: Olomouc, Periodické tiskoviny 1949–1954.

Státní okresní archiv Olomouc, fond: Mimořádná schůze pléna KNV Olomouc 30. 5. 1953, karton 7.

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond: KV KSČ Olomouc, Zasedání pléna 19. června 1953, kartón: 11.

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond: KNV Olomouc, Měnová reforma, inv. č. 2651.

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, Schůze byra 28. května 1953, kartón: 44.

Periodika

Stráž lidu

Stráž lidu, 2. 6. 1953, ročník IX., číslo 46

Stráž lidu, 5. 6. 1953, ročník IX., číslo 47

Stráž lidu, 9. 6. 1953, ročník IX., číslo 48

Stráž lidu, 12. 6. 1953, ročník IX., číslo 49

Stráž lidu, 19. 6. 1953, ročník IX., číslo 50

Časopis Krajského národního výboru Olomouc

Časopis Krajského národního výboru Olomouc, 15. 5. 1953, ročník V., číslo 9

Časopis Krajského národního výboru Olomouc, 31. 5. 1953, ročník V., číslo 10

Časopis Krajského národního výboru Olomouc, 15. 6. 1953, ročník V., číslo 11

Rudé právo

Dostupné online: Rudé právo. Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.: Digitalizovaný archiv časopisů [online]. [cit. 2019-07-19]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>

Rudé právo, 31. 5. 1953, ročník 33, číslo 151

Rudé právo, 1. 6. 1953, ročník 33, číslo 152

Rudé právo, 2. 6. 1953, ročník 33, číslo 153

Rudé právo, 3. 6. 1953, ročník 33, číslo 154

Rudé právo, 4. 6. 1953, ročník 33, číslo 155

Rudé právo, 5. 6. 1953, ročník 33, číslo 156

Rudé právo, 6. 6. 1953, ročník 33, číslo 157

Rudé právo, 7. 6. 1953, ročník 33, číslo 158

Rudé právo, 8. 6. 1953, ročník 33, číslo 159

Rudé právo, 9. 6. 1953, ročník 33, číslo 160

Rudé právo, 10. 6. 1953, ročník 33, číslo 161

Rudé právo, 11. 6. 1953, ročník 33, číslo 162

Rudé právo, 12. 6. 1953, ročník 33, číslo 163

Rudé právo, 13. 6. 1953, ročník 33, číslo 164

Rudé právo, 14. 6. 1953, ročník 33, číslo 165

Rudé právo, 15. 6. 1953, ročník 33, číslo 166

Rudé právo, 16. 6. 1953, ročník 33, číslo 167

Rudé právo, 17. 6. 1953, ročník 33, číslo 168

Rudé právo, 18. 6. 1953, ročník 33, číslo 169

Rudé právo, 19. 6. 1953, ročník 33, číslo 170

Rudé právo, 20. 6. 1953, ročník 33, číslo 171

Rudé právo, 21. 6. 1953, ročník 33, číslo 172

Rudé právo, 22. 6. 1953, ročník 33, číslo 173

Rudé právo, 23. 6. 1953, ročník 33, číslo 174

Svobodné slovo

Svobodné slovo, 31. 5. 1953, ročník IX., číslo 129

Svobodné slovo, 2. 6. 1953, ročník IX., číslo 130

Svobodné slovo, 3. 6. 1953, ročník IX., číslo 131

Svobodné slovo, 4. 6. 1953, ročník IX., číslo 132

Svobodné slovo, 5. 6. 1953, ročník IX., číslo 133

Svobodné slovo, 6. 6. 1953, ročník IX., číslo 134

Svobodné slovo, 7. 6. 1953, ročník IX., číslo 135

Svobodné slovo, 9. 6. 1953, ročník IX., číslo 136

Svobodné slovo, 10. 6. 1953, ročník IX., číslo 137

Svobodné slovo, 11. 6. 1953, ročník IX., číslo 138

Svobodné slovo, 12. 6. 1953, ročník IX., číslo 139

Svobodné slovo, 13. 6. 1953, ročník IX., číslo 140

Svobodné slovo, 14. 6. 1953, ročník IX., číslo 141

Zákony

Nařízení vlády č. 77/1953 Sb., Vládní nařízení o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy.

Nařízení vlády č. 6/1953 Sb., Vládní nařízení, kterým se zrušují a zřizují některé orgány státní správy a upravuje jejich působnost.

Ústavní zákon 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948. Ústava Československé republiky.

Zákon č. 184/1950 Sb. Zákon o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů.

Zákon č. 41/1953 Sb. Zákon o peněžní reformě.

Sekundární zdroje

Mezi sekundární zdroje je zařazena odborná literatura, webové zdroje, diplomové práce, ústní sdělení a e-mailová konverzace.

Literatura

ANEV, Petr a Matěj BÍLÝ, ed. Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7.

BEDNAŘÍK, Petr. Naše měna je pevná: Plzeň a měnová reforma 1953. Plzeň: Pro katedru historie Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni vydalo viaCentrum, 2013, s. 47-48. ISBN 978-80-87646-02-1.

BERG, Bruce L. a Howard LUNE. Qualitative research methods for the social sciences. 8th ed. Boston: Pearson, 2012. ISBN 978-020-5809-387.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HROCH, Miroslav. Úvod do studia dějepisu. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. ISBN 14-383-85.

JANČÍK, Drahomír. Peněžní reforma roku 1953 jako nástroj sociální změny. In: PETRÁŠ, Jiří a Libor SVOBODA, ed. Osm let po válce: rok 1953 v Československu. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87211-98-4.

JIRÁSEK, Zdeněk a ŠŮLA, Jaroslav. Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50: 1. Praha: Svítání, 1992, s. 14. ISBN 80-900-2389-4.

JOWETT, Grath a Victoria O'DONNELL. Propaganda & Persuasion. Sedmé. USA: SAGE Publications, 2018. ISBN 9781506371351.

KABELE, Jiří. Z kapitalismu do socialismu a zpět. Praha: Karolinum Press, 2005. ISBN 9788024623863.

KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. ISBN 80-852-7038-2.

KAPLAN, Karel. Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968: studie a dokumenty. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 978-8085270204.

KAPLAN, Karel. Politický proces s Miladou Horákovou a spol.: komentované dokumenty. Praha: Epoque, 2019. ISBN 978-80-7557-173-1.

KAPLAN, Karel. Únor 1948: komentované dokumenty. Praha: Epoque, 2018. ISBN 978-80-7557-116-8.

KAPLAN, Karel. Československo v letech 1948-1953: pomocný studijní text pro gymnázia. Praha: SPN, 1991. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-042-5700-3.

KAVALÍROVÁ, Naděžda. Na únor 1948 nesmíme zapomenout: šedesát let poté.

In: KOLEKTIV AUTORŮ. Únor 1948: šedesát let poté. Praha: Institut Václava Klause, 2008, s. 7–8. ISBN 978-80-86547-98-5.

KLÁTIL, František, CORN, Jiří, ed. Republika nad stranami: o vzniku a vývoji Československé strany národně socialistické (1897 – 1948). Praha: Melantrich, 1992. ISBN 80-702-3117-3.

KNAPÍK, Jiří. Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948 – 1950. Praha: Libri, 2004. Otazníky našich dějin. ISBN 80-727-7212-0.

KOČIAN, Jiří. Československá strana národně socialistická v letech 1945 – 1948: organizace, program, politika. Brno: Doplněk, 2002. Knihy dokumenty. ISBN 80-723-9138-0.

Kolektiv autorů. Naše měna je pevná: Plzeň a měnová reforma 1953. Plzeň: Pro katedru historie Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni vydalo viaCentrum, 2013. ISBN 978-80-87646-02-1.

MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK. Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-723-9178-X.

MUSILOVÁ, Dana. Měnová reforma 1953 a její sociální důsledky: Studie a dokumenty. Dot. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. Dokumenty o perzekuci a odporu.

NAVARA, Luděk; ALBRECHT, Josef. Abeceda komunismu. Brno: HOST, 2010. ISBN 978-80-7294-340-1.

NOVÁK, Pavel. Měnová reforma roku 1953 na Kutnohorsku. In: PETRÁŠ, Jiří a Libor SVOBODA, ed. Osm let po válce: rok 1953 v Československu. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87211-98-4.

PERNES, Jiří. Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. ISBN 978-80-7325-154-3.

RADA, Ivan a Petr ČORNEJ. Dějiny zemí Koruny české II. Praha: Paseka, 1992. ISBN 80-851-9228-4.

RÁKOSNÍK, Měnová reforma a důchodové zabezpečení. In: PETRÁŠ, Jiří a Libor SVOBODA, ed. Osm let po válce: rok 1953 v Československu. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87211-98-4.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.

STEINBERG, ed. The Statesman's Year-Book 1963: The One-Volume ENCYCLOPAEDIA of all nations. Velká Británie: Palgrave Macmillan, 1963. ISBN 978-0-230-27092-3.

STEINBERG, ed. The Statesman's Year-Book: Statistical and Historical Annual of the States of the World for the Year 1956. Velká Británie: Palgrave Macmillan, 1956. ISBN 978-0-230-27085-5.

ŠLOUF, Jakub. Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 978-80-7308-585-8.

ŠTĚPEK, Jiří. Přídělové doklady z období tzv. Protektorátu. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2010. ISBN 978-80-86466-20-0.

VEBER, Václav. Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dějiny států. ISBN 80-710-6663-X.

VEBER, Václav. Stalinizace KSČ 1948–1953. Paměť a dějiny. Praha: ÚSTR, ročník 2012, 2012 (1), 114–116. ISSN 1802-8241.

VEČEŘA, Pavel. Úvod do dějin tištěných médií. Praha: Grada Publishing, 2015. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-802-4741-789.

Odborné časopisy

BÁRTA, Milan. Peněžní reforma 1953 ve zprávách ministerstva národní bezpečnosti. Paměť a dějiny. Praha: ÚSTR, 2013, sedmý(4), 58-64. ISSN 1802-8241.

ŠLOUF, Jakub. Protesty členské základny KSČ proti měnové reformě v roce 1953. Securitas Imperii. Praha: ÚSTR, 2018, devátý(32), 250-285. ISSN 1804-1612.

LASSWELL, Harold. American Political Science Review. 1927, 21(3). ISSN 0003-0554. Dostupné také z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0003055400024503/type/journal_article

Webové zdroje

Krajské a okresní organizace KSČ. In: Ústav pro studium totalitních režimů [online]. Praha: ÚSTR, 2016 [cit. 2019-07-08]. Dostupné z: <http://old.ustrcr.cz/cs/krajske-okresni-organizace-ksc>

MICHÁLEK, Slavomír. Odmítnutí Marshallova plánu: Československá politika mezi Východem a Západem. In: Dějiny a současnost [online]. Praha: Občanské sdružení pro podporu historické literatury a časopisu Dějiny a současnost v produkci NLN, 1959, 2007 [cit. 2019-06-17]. Dostupné

z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/7/odmitnuti-marshallova-planu/>

Národní archiv - Ministerstvo informací: 1945 - 1953 [online]. Praha: Národní archiv ČR, 1971 [cit. 2019-07-08]. Dostupné z: <http://badatelna.eu/fond/1919/zakladni-informace/>

Proces Slánský: Politické procesy 50. let. In: Národní archiv [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-06-18]. Dostupné z: <https://www.nacr.cz/badatelna/proces-slansky>

Stráž lidu. In: Digitální knihovna novin [online]. Olomouc: VKOL, 2008 [cit. 2019-07-11]. Dostupné z: <http://noviny.vkol.cz/kramerius/PShowPeriodical.do?issn=1805-0190>

Ústavní zákon ze dne 11. července 1960: Ústava Československé socialistické republiky. In: Poslanecká sněmovna [online]. Praha, 1960 [cit. 2019-06-17]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html

Vláda Klementa Gottwalda I.: (02.07.1946-25.02.1948). In: Vláda ČR [online]. Praha, 2007 [cit. 2019-06-17]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/klement-gottwald-1/prehled-ministru-24681/>

Diplomové práce

KUROPATA, Ondřej. Hlavní správa tiskového dohledu 1953 – 1966. Praha, 2015: 96 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce PhDr. Jan Cebe, Ph.D.

KŘIVANCOVÁ, Jana. Měnová reforma roku 1953 a plzeňské povstání. Plzeň, 2015: 113 s. Diplomová práce (Mgr.) Západočeská univerzity v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra historických věd, Studijní obor Moderní dějiny. Vedoucí práce PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Ústní sdělení

Podle ústního sdělení PhDr. Bohdana Kaňáka, Ph.D (ředitel Státního okresního archivu Olomouc), dne 10. 7. 2019.

Podle ústního sdělení Ivany Zuranové (pracovnice Archivu Českého rozhlasu), dne 11. 7. 2019.

E-mailová konverzace

E-mailová korespondence s PhDr. Bohdanem Kaňákem, Ph.D., ředitelem Státního okresního archivu Olomouc (online), 11. 7. 2019, b.kanak@ol.archives.cz.

Seznam příloh

Příloha 1. *Směna peněz pracovníci OZJW Prostějov*. Uveřejněno v: *Stráž lidu*, 5. 6. 1953, str. 1, ročník IX., číslo 47.

Příloha 2. Vyfotografované věci, které údajně skupoval po zavedení Otta Mazáče a úmyslně tak činil výpadky zboží pro běžný pracující lid. Uveřejněno v: Stráž lidu, 12. 6. 1953, str. 1, ročník IX., číslo 49.

Příloha 3. Drtivý úder kapitalistickým živlům, kulakům, spekulantům. Uveřejněno v: Rudé právo, 4. 6. 1953, ročník 33, číslo 154.

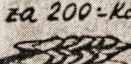
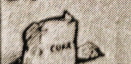
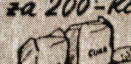
Příloha 4. *Když padla plenta*. Uveřejněno v: Rudé právo, 8. 6. 1953, ročník 33, číslo 156.

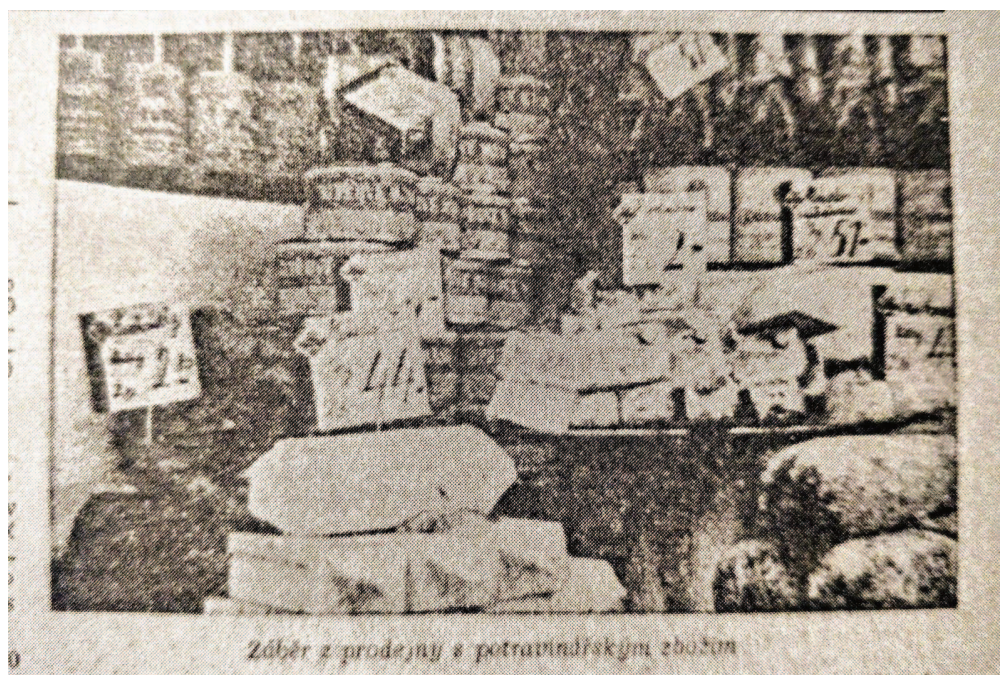
Příloha 5. *Už nedopustíme, aby nás takhle okrádali*. Uveřejněno v: Svobodné slovo, 14. 6. 1953, ročník IX., číslo 141.

Příloha 6. *Ilustrace, kolik je možné si po provedené reformě zakoupit zboží.*
 Uveřejněno v: Svobodné slovo, 7. 6. 1953, ročník IX., číslo 135.

<p><i>Dříve</i> za 1.000.-Kčs</p> <p>Kg 2:20</p>	<p><i>dnes</i> za 200.-Kčs</p> <p>Kg 4:55</p>
<i>másla</i>	
<p><i>Dříve</i> za 1.000.-Kčs</p> <p>Kg 3:50</p>	<p><i>dnes</i> za 200.-Kčs</p> <p>Kg 6:50</p>
<i>sepičkových řízeků</i>	
<p><i>Dříve</i> za 1.000.-Kčs</p> <p>Kg 7:10</p>	<p><i>dnes</i> za 200.-Kčs</p> <p>Kg 15:40</p>
<i>krystalového cukru</i>	

Příloha 7. *Záběr z prodejny s potravinářským zbožím.* Uveřejněno v: Svobodné slovo, 7. 6. 1953, ročník IX., číslo 135.

Záběr z prodejny s potravinářským zbožím

Příloha 8. *Brigádníci pomohli přepočítat vklady na nové peníze.* Uveřejněno v: Svobodné slovo, 7. 6. 1953, ročník IX., číslo 135.

Brigádníci pomohli přepočítat vklady na nové peníze

Včera v sobotu až si mohli pracující podle potřeby vybírat u Státní spořitelny své vklady v nových penězích nebo i ukládat. Od pondělí 1. června do pátku 24 hodin byly totiž už všechny staré peníze na vkladních knížkách převedeny v náležitém poměru na novou měnu. Jak obrátit to byla práce si uvědomíme, když uvážíme, že Státní spořitelna má na př. jen v obvodu Prahy 2 přes 34 milionů účtů. A spořitelny jsou ve všech pražských obvodech. Zvládnout tento úkol v tak krátké době by nebyli mohli tvářem jen sami zaměstnanci Státní spořitelny, třebaže mnozí z nich pracovali jen s kratičkým odpočinkem nepřetržitě ve dne v noci. Zavolali si proto na pomoc pracující, a ti přišli.

První se dostavili žáci čtvrtých ročníků vyšší hospodářské školy z Resslovy ul., a pustili se do práce. Vydrželi až do konce, ačkoli mají před závěrečnými zkouškami. Ale na výzvu Státní spořitelny k brigádnické pomoci přicházeli stále další a další pracovníci a nabízeli svou pomoc. Všecky prostory Státní spořitelny, každičky koutek byl jimi zaplněn a stále ještě přicházeli. A jejich pomoci bylo opravdu naléhavě třeba.

Pracovníci Státní spořitelny se rychle rozhodli. Pronajali si největší pražský sál, Lucernu, umístili tu řady stolů a židli a přivedli sem své nové pomocníky.

Od středy od 17 hodin do noci se čtvrtka na pátek se tu nepřetržitě pracovalo. Úředníci z různých ministerstev (ve svém volném čase), studenti a studentky, pensisté i ženy z domácností, mladi i staří, každý měl před sebou kupu blanketů a horlivě počítal. Několik set se jich tu střídalo ve dne i v noci. Státní spořitelna se jim postarala o občerstvení a jejich pohotovou brigádnickou práci jim honorovala. Za zpracování jednoho účtu dostávali po 20 haléřích. Je to dobrý honorář, uvážíme-li že i zcela nezpracované ženy z domácností zpracovaly po krátké instruktáži průměrně 25 účtů za hodinu.

Pracovníci Státní spořitelny se o své pomocníky pečlivě starali. Každý z nich si vzal na starost určitou skupinu brigádníků, pomáhal jim a kontroloval jejich práci. Kromě toho měl každý brigádník před sebou tabulky, na kterých jsou v přesném poměru hodnoty,

které se převádějí na novou měnu. A tak tu seděly po dlouhé denní i noční hodiny stovky dobrovolných pracovníků, kteří se tu sešli z nejrůznějších vrstev a oborů, v téměř naprostém tichu pracovního soustředění. Po přepočítání brigádníky čekal ovšem zaměstnanec Státní spořitelny ještě další ku veliké práci: kontrola a přepočítávání i to bylo provedeno včas.

A tak díky neúnavnému úsilí všech pracovníků Státní spořitelny a ochotné pomoci brigádníků ze všech vrstev občanstva byl obtížný úkol v dané lhůtě zvládnut. Můžeme už na své vkladní knížky ukládat a vybírat v nové měně. Na všech našich kontech jsou už vyznačeny nové zůstatky. Není ovšem třeba aby chom docházeli do Státní spořitelny si dát tento zůstatek v nové měně vepsat do knížky. Nechceme-li hned vybirat nebo ukládat, stačí, když tam přijdeme kdykoliv, třeba po půl roce i zůstatek nám tam bude vepsán. Státní spořitelna pak jen přečte do naší knížky zůstatek z našeho konta, které už v minulých dnech řádně převedla na novou měnu a připravila k naší dispozici.

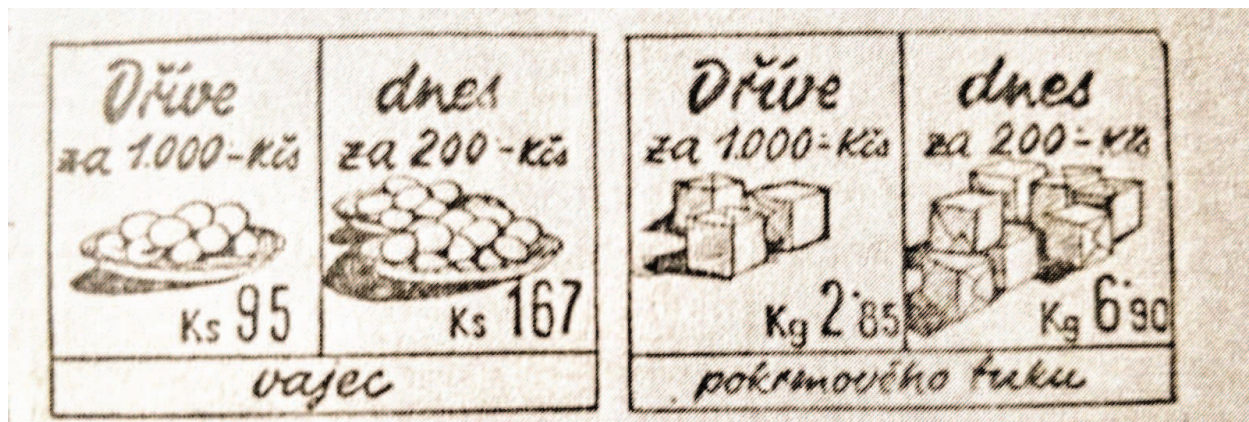

Největší pražský sál Lucerna proměnil se od středy odpoledne do čtvrtka do půlnoci v obrovskou pracovní dobrouvolných pomocníků Státní spořitelny.

Stovky brigádníků ze všech vrstev občanstva tu nepřetržitě ve dne v noci soustředěně pracovaly, aby úsečka konta byla včas převedena na novou měnu.

Příloha 9. Ilustrace s chybným poměrem při porovnávání starých a nových cen. Uveřejněno v: Svobodné slovo, 5. 6. 1953, ročník IX., číslo 133.

Příloha 10. Ukázka některých z nových platidel. Uveřejněno v: Rudé právo, 31. 5. 1953, ročník 33, číslo 150.

Seznam použitých zkratek

ABS – Archiv bezpečnostních složek

ČKD – (původně Českomoravská-Kolben-Daněk, v analyzovaném období se zkratka nerozepisovala)

ČSD – Československé státní dráhy

ČSR – Československá republika

ČSS – Československá strana sociální

HSTD – Hlavní správa tiskového dohledu

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

JNV – Jednotný národní výbor

KMSV – Krajská správa ministerstva vnitra Olomouc

KNV – Krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

KSS – Komunistická strana Slovenska

KSSS – Komunistická strana sovětského svazu

KV – Krajský výbor

MV – Místní/Městský výbor

NA – Národní archiv

NDR – Německá demokratická republika

NSÚ – Novinářský studijní ústav

ONV – Okresní národní výbor

OTD – Oddělení tiskového dohledu

OV – Okresní výbor

ROH – Revoluční odborové hnutí

SOkA / SOA – Státní okresní archiv

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

STS – Strojní a traktorová stanice

ŠVK – Štátní vedecká knižnica

ÚV – Ústřední výbor

v. v. i. – veřejná výzkumná organizace

VB – Veřejná bezpečnost

VKOL – Vědecká knihovna Olomouc

ZAO – Zemský archiv Opava

ZO – základní výbor

ZVIL – Závody Vladimíra Iljiče Lenina

Teze diplomové práce

Schváleno:
RAB

395212

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Karel Čapka	Razítko podatelny:								
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2017/2018	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;"> Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd </td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">- 1 -02- 2019 -1-</td> </tr> <tr> <td>Čj: 23 Příloh: _____</td> <td>Štampouli bude</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Přiděleno:</td> </tr> </table>	Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	- 1 -02- 2019 -1-	Čj: 23 Příloh: _____	Štampouli bude	Přiděleno:	
Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		- 1 -02- 2019 -1-							
Čj: 23 Příloh: _____	Štampouli bude								
Přiděleno:									
E-mail diplomantky/diplomanta: Capka.Karel@gmail.com									
Studijní obor/forma studia: mediální studia/kombinovaná forma									
Předpokládaný název práce v češtině: Reflexe československé měnové reformy v dobových periodikách na Olomoucku v porovnání s celostátními periodiky s využitím archivních fondů KSČ Olomouc a KNV Olomouc.									
Předpokládaný název práce v angličtině: The reflection of the czechoslovak monetary reform in periodic newspapers from Olomouc region in comparison to broadcast newspapers with use of the documents of KSČ Olomouc and KNV Olomouc.									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013) (diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)									
ZS 2019/2020									
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Téma si za dílčí cíl klade analýzu archiválií orgánů místně příslušné úřední moci KSČ na regionální úrovni, konkrétně na Olomoucku, týkající se měnové reformy proběhlé v roce 1953. Výsledky historického výzkumu místně příslušných archiválií poslouží k reflexi měnové reformy v regionálních periodikách na Olomoucku v porovnání s celostátními tištěnými periodiky (Rudé právo a Svobodné slovo). Výsledkem práce bude porovnání založené na historickém výzkumu dokumentů. Výsledky výzkumu ukáží, jak byly informace o měnové reformě prezentovány široké veřejnosti pomocí regionálních tištěných periodik na Olomoucku a jak se toto zpravodajství případně lišilo, či naopak shodovalo s celostátními periodiky. Důležité bude zkoumání toho, zda a jak zasahovaly stranické orgány na Olomoucku do regionálního tisku při prezentaci měnové reformy.									
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Diplomová magisterská práce si klade za dílčí cíl zmapování dochovaných archiválií z období československé měnové reformy. Mezi zkoumanými archiváliemi budou položky z Krajského národního výboru v Olomouci, ze závodního výboru KSČ při Krajském výboru Olomouc a z Krajského výboru KSČ Olomouc. Z dochovaných materiálů bude analyzováno téma měnové reformy uskutečněné v roce 1953 na stránkách regionálního tisku se srovnáním jejího zobrazení v celostátním tisku a zjistit, zda a jakým způsobem zasahovaly olomoucké orgány KSČ do regionálního tisku při prezentaci měnové reformy									
Díky porovnání informací, uvedených v dokumentech KV KSČ Olomouc a KNV Olomouc, se									

zprávami, a pokud jsou, i s redakčními archivy, z místních novin Stráž lidu, časopisu krajského národního výboru a případně dalších objevených periodik, získá výzkumník přehled o tom, jaký byl oficiální postoj k reformě a jak byl prezentován veřejnosti na Olomoucku

Následně proběhne hlavní komparace, a to, jak o měnové reformě pojednávala celostátní periodika v porovnání s regionálním tiskem na Olomoucku.

Cílem práce je též zjistit, zda informace prezentované široké veřejnosti v daném regionu byly totožné, rozdílné, či zcela odlišné s informacemi, které dostávali čtenáři celostátního tisku. Dílčím cílem je zjistit z pramenů, zda byly záměrně vydávány pokyny, aby informace o měnové reformě byly podávány veřejnosti určitým způsobem přijatelným pro KSČ a zda nějakým způsobem reflektovaly olomoucký region a jeho případná specifika.

Výzkumné otázky:

1. Existují rozdíly v prezentaci měnové reformy celostátními novinami v Československu a regionálními novinami na Olomoucku? Pokud rozdíly v prezentaci měnové reformy byly, jakou měly podobu?
2. Byly informace o měnové reformě prezentované veřejnosti na Olomoucku odlišné od informací dostupných tehdejšími regionálními orgány KSČ?
3. Byl v dokumentech ZV KV KSČ Olomouc, KV KSČ Olomouc a KNV Olomouc explicitně kladen důraz na to, jak budou informace o měnové reformě publikovány s přihlédnutím na olomoucký region? Jakou formu měly tiskové pokyny? Objevily se pokyny s návodem, jak reagovat na případný odpor veřejnosti?
4. Objevovaly se v regionálním tisku informace o měnové reformě, které nebyly přítomny v celorepublikovém tisku?

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. Úvod (přiblížení problematiky práce)
2. Teoretická část (historický kontext měnové reformy, analyzované dokumenty a novinové výstupy)
3. Metodologie (kvalitativní analýza, historický výzkum)
4. Výzkumná část (výzkumný záměr, výzkumné otázky, výběr vzorku, vlastní výzkum)
5. Výstupy historického výzkumu (popis analyzovaných materiálů a nalezených souvislostí či rozdílností, odpovědi na výzkumné otázky, vyvrácení či potvrzení hypotézy)
6. Závěr (shrnutí zjištěných skutečností)

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Analyzované období: československá měnová reforma v roce 1953

Prameny (dokumenty referující o měnové reformě):

- Archivní materiály Krajského národního výboru Olomouc
 - zápisy z jednání rady
 - zápisy z jednání pléna
 - zápisy ze závodního výboru KSČ
- Archivní materiály Krajského výboru KSČ
 - Krajský výbor KSČ Olomouc
 - Závodní výbor Krajského výboru KSČ Olomouc
- Stráž lidu Olomouc
 - archiv redakčních porad
 - vydání Stráže lidu

<ul style="list-style-type: none"> - Olomoucký kraj: časopis krajského národního výboru - případně další objevená periodika na Olomoucku v období měnové reformy kolem roku 1953 - Rudé Právo <ul style="list-style-type: none"> - vydání ústředního deníku KSČ Rudého Práva - Svobodné slovo <ul style="list-style-type: none"> - vydání listu Československé strany socialistické
<p>Metody (techniky) zpracování materiálu:</p> <p>Provedu kvantitativní analýzu, konkrétně historický výzkum archivních informací na Olomoucku k měnové reformě v roce 1953 a též analýzu dobového tisku referujícího o československé měnové reformě. Rozbor dochovaných materiálů bude vycházet z historické analýzy.</p> <p>Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):</p> <p>BEDNAŘÍK, Petr; Jiráček, Jan; Köpplová, Barbara. Dějiny českých médií. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. Knihou podává chronologický přehled vývoje českých médií na pozadí historického a sociálního kontextu ve světě a českých zemích. Informuje o cenzuře na našem území v jednotlivých historických etapách.</p> <p>HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. Publikace ukazuje, z jakých zdrojů metody kvalitativního výzkumu vycházejí. Jsou zde představeny hlavní výzkumné plány pro kvalitativní výzkum. Popis kvalitativní metody sběru dat, jejich kódování, vyhodnocování a interpretaci je též v publikaci zahrnut.</p> <p>JIRÁSEK, Zdeněk, ŠŮLA, Jaroslav. Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50: 1: rok 1953 v Československu. 2., aktualiz. vyd. Praha: Svítání, 1992. Knihou pojednává o přípravách, okolnostech, průběhu a následných dopadech třetí měnové reformy v Československu z roku 1953.</p> <p>KONČELÍK, Jakub; ORSÁG, Petr; VEČEŘA, Pavel. Dějiny českých médií 20. století. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. Publikace se zmiňuje nejen o vývoji českých médií (především tisku, rozhlasu a televize), ale také o proměně tiskových agentur, mediální legislativy, cenzury a novinářské profese v letech 1918–1992.</p> <p>PERNES, Jiří. Krize komunistického režimu Československu v 50. letech 20. století. Brno: CDK, 2008. Autor mimo jiné popisuje vnitřní krizi komunistického režimu v roce 1953, kdy vrcholila, a v dalších letech se vedení KSČ podařilo situaci uklidnit, i přesto, že ožebračila dělnickou třídu.</p> <p>PETRÁŠ, Jiří a Libor SVOBODA, ed. Osm let po válce: rok 1953 v Československu. 2., aktualiz. vyd. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. Podtitul knihy Rok 1953 v Československu vystihuje přesněji obsah knihy než její název Osm let po válce. Publikace má za cíl přiblížení okolností vedoucích k měnové reformě a její dopad na obyvatelstvo.</p> <p>PRŮCHA, Václav et al. Hospodářská a sociální dějiny Československa 1918–1992. 2. díl – období 1945–1992. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2009.</p>

Knihy velmi podrobně analyzují hospodářské a sociální podmínky Československa v jednotlivých historických etapách 20. století. V posledních dvou dekádách socialismu charakterizuje problémy, které vedly k neudržitelnosti tehdejšího způsobu řízení ekonomiky.

RATAJOVÁ, Jana; RATAJ, Tomáš. Národní výbory. Pokus o nový model veřejné správy (1945–1989). In: Osm set let pražské samosprávy. Sborník příspěvků z 18. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy. Praha: Scriptorium, 2002.

Knihy dvou autorů opět se věnuje rozložení správy Československa na lokální úrovni. K tématu práce jsou důležité zmínky o národních výborech, konkrétně o krajských národních výborech.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace.

Publikace od doktorky Sedlákové je jedním ze stěžejních děl v českém jazyce, který se komplexně věnuje problematice věnované různým metodám výzkumů.

STRAUSS, Renáta a Juliet. Základy kvalitativního výzkumu: nejužívanější metody a techniky. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace.

Publikace se primárně věnuje zakotvené teorii, která však může být v jistých ohledech nápomocná i při studii historických dokumentů. Jedná se totiž o metody výzkumů z kategorie kvalitativní analýzy a v obou případech, jak u historického výzkumu, tak u zakotvené teorie, výzkumník teprve spojitosti a pravidelnosti v dané oblasti výzkumu hledá.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. Naše měna je pevná: Plzeň a měnová reforma 1953. 2., aktualiz. vyd. Plzeň: Pro katedru historie Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni vydalo viaCentrum, 2013.

Náhled na prožívání měnové reformy občany v Plzni může být vodítkem k tomu, jak mohly reakce na měnovou reformu vypadat v Olomouci. Stejně tak je cenný přístup tisku na Plzeňsku k měnové reformě.

ŠULC, Zdislav. Stručné dějiny ekonomických reforem v Československu (České republice) 1945–1995. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 1996.

Autor se v publikaci zaměřuje na úsek novodobé historie vztahující se k roli systémových změn v procesech fungování ekonomiky a na proměny samotného ekonomického smýšlení v Československu a následně v České republice.

TRAMPOTA, Tomáš; VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Metody výzkumu médií. 1. vyd. Praha: Portál, 2010.

Publikace přináší přehled nejčastěji užívaných metod výzkumu médií. Kniha se věnuje jak zásadám komerčního výzkumu médií (výzkum sledovanosti, měření efektivity reklamy), tak i výzkumu akademickému (výzkum mediálních organizací, interpretace textu apod.). Metodické postupy jsou zde vysvětleny na praktických příkladech z českých médií.

VENCOVSKÝ, František. Vzestupy a propady československé koruny: historie československých měnových poměrů, 1918–1992. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2003.

V publikaci nechybí přehledné údaje o měnové reformě, statistické údaje či chronologický přehled ekonomických událostí, díky kterému je snazší vsadit měnovou reformu do kontextu doby.

* Co přináší měnová reforma a jednotný trh našemu zemědělství. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1953. Číslo národní bibliografie: cnb000097030

Zákony týkající se měnové reformy:	
<ul style="list-style-type: none"> • Zákon č. 41/1953 Sb., zákon o peněžní reformě, § 4 • Zákon č. 41/1953 Sb., zákon o peněžní reformě, § 4 • Směrnice ministra financí č. 159/1953 Ú.L., směrnice o způsobu provedení peněžní reformy, čl. 19 • Směrnice ministra financí č. 159/1953 Ú.L., směrnice o způsobu provedení peněžní reformy, čl. 24 • Směrnice ministra financí č. 159/1953 Ú.L., směrnice o způsobu provedení peněžní reformy, čl. 22 • Směrnice ministra financí č. 159/1953 Ú.L., směrnice o způsobu provedení peněžní reformy, čl. 23 • Zákon č. 41/1953 Sb., zákon o peněžní reformě, § 7 	
Zákony týkající se krajského národního výboru:	
<ul style="list-style-type: none"> • Zákon 167/1950 Sb. o komunálních podnicích • Zákon č. 69/1967 Sb. o národních výborech 	
Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)	
HYNKOVÁ, Helena: Měnová reforma v Československu z roku 1953. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity, 2018.	
Příklad diplomových prací o regionálním tisku:	
JEMELKA, František: Regionální tisk jako nástroj komunistické propagandy: olomoucká Stráž lidu v letech 1948-1960. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2008.	
SLAVÍKOVÁ, Aneta: Vývoj periodického tisku na Pelhřimovsku v letech 1948-1989. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2017.	
Datum / Podpis studenta/ky	
31. ledna 2019	

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:	
Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:	
Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:	
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.	
Souhlasím s tím, že budu vedoucím této práce.	
PhDr. Pavel Suk, Ph.d.	
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga	Datum / Podpis pedagožky/pedagoga
	31.1. 2019

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

